

politicke
ZATVORENIK

GODINA XIX. - RUJAN 2009. CIJENA 15 KN

BROJ **210**

**Predsjednički kandidati:
razgovor s prof. dr.
Andrijom Hebrangom**

**"Jugosfera" - novi naziv
za tzv. Regiju**

**Medijski gospodari
Hrvatske**

Još o logoru Fermo

**Spomen-obilježje
palima u Travniku 1944.**

**Dokumenti, sjećanja,
svjedočenja**

politički

ZATVORENIK

GLASILO HRVATSKOG
DRUŠTVA POLITIČKIH
ZATVORENIKA

PREDSEDJEDNIK DRUŠTVA
Alfred Obranić

UREDNIČKI ODBOR GLASILA
Višnja Sever, Andrija Vučemil,
Ljubomir Brdar, Zorka Zane,
Jure Knežević

GLAVNI UREDNIK
Tomislav Jonjić

UREDNIŠTVO I UPRAVA
10000 Zagreb
Vojnovićeva 15
tel: 01/46 15 437, 46 15 438
fax: 01/46 15 437
e-mail: hdpz-sred@hdpz.t-com.hr

PRIJELOM I TISAK
MINI-PRINT-LOGO d.o.o. Varaždin

CIJENA LISTA
Za Hrvatsku 15 kn
Godišnja pretplata za Hrvatsku 180 kn
za inozemstvo: **Europa** 310 kn
ili odgovarajući iznos u drugoj valuti;
prekomorske zemlje: 510 kn
ili odgovarajući iznos u drugoj valuti

Žiro račun: 2503007-1100009317
kod Volksbank d.d. Zagreb
Devizni račun: **416446-7101** S.W.I.F.T.
Code **VBCRHR22** kod Volksbank d.d. Zagreb

Rukopisi se ne vraćaju,
list uređuje Urednički odbor, sva prava pridržava
Hrvatsko društvo političkih zatvorenika.

Uredništvo ne odgovara za navode
i gledišta iznesena u pojedinim prilozima

Za sve informacije i kontakte u svezi sa
suradnjom i preplatom tel.: 01/46 15 437
radnim danom od 9.00 do 13.00 sati.

ISSN 1331-4688

Cijena oglasnog prostora:
posljednja stranica u boji: 4.000,00 kn
predposljednja stranica u boji: 3.500,00 kn
unutarnja crno-bijela stranica: 2.500,00 kn
1/2 crno bijelo: 1.250,00 kn
1/4 crno bijelo 700,00 kn

<http://www.hdpz.t-com.hr>

SVATKO IMA PRILIKU, PA TAKO I JADRANKA KOSOR

Političari koji se zahvaljujući izborima ili političkim okolnostima nađu na vodećim pozicijama u državi, imaju priliku postati povijesne ličnosti s pozitivnim/negativnim predznakom ili pak brzo zaboravljeni, ako ničim značajnijim ne obilježe svoj mandat.

U takvoj je prilici trenutno predsjednica naše vlade, Jadranka Kosor, koja je nastupila na najodgovorniju dužnost u državi nepripremljena i u vrijeme gospodarske krize koja potresa čitav svijet, a još više gospodarstva nerazvijenih država poput Hrvatske.

Tek što je preuzeila kormilo, odmah se traže spektakularni rezultati. Ni jedan stalež ne želi se odreći svojih prava i povlastica. Svi ultimativno traže od države prema stečenim pravima - čak i malo više - a da se nitko osim branitelja nije javio, kako je spreman preuzeti dio tereta, smanjiti potraživanja od države dok se ne izađe iz krize.

Veći dio medija otvoreno priželjuje da vlada Jadranke Kosor ne uspije, kao da se radi o nekakvoj okupacijskoj ili oktroiranoj vladni, a ne o našoj hrvatskoj, koja je dobila potporu Hrvatskog sabora. Dolaskom jeseni povećava se instrumentalizacija javnosti, kao da se pripremaju revolucionarne promjene za dolazak tzv. «zdravih snaga», koje bi zemlju izvele iz krize s nekoliko čarobnih poteza bez opterećenja građana. Nalazimo se u nezavidnoj gospodarskoj situaciji, no kudikamo lakšoj od one iz ratnih devedesetih godina, kad smo vodili rat, zbrinuli skoro milijun izbjeglih i prognanih, i sve to u potpuno zamrlom gospodarstvu. Niti jednog trena nismo posumnjali u pobjedu i uspjeh, zato jer smo bili složni u nacionalnom zanosu i u pozitivnom pristupu. Tada nikomu u medijima nije padalo na pamet, da podmeće klipove bilo kojoj vladni, koje su se izredale tih devedesetih godina.

Sugirao bih našoj premijerki, da joj uzor bude Margaret Thatcher, koja je principijelnom čvrstinom izvela svoju zemlju iz još dublje krize, a dopala mi se još više kada je svjetskoj javnosti poručila da se u Hrvatskoj ne vodi građanski rat, nego otvorena agresija Srbije na Hrvatsku. Ako nema u Vladu - a mislim da nema - ekipu stručnjaka koji bi izveli zemlju iz krize, treba osluhnuti i prihvati savjete pametnih, pa makar bili iz oporbenih redova. Na primjer, uvjet za svladavanje gospodarske krize jest **radikalno smanjenje potrošnje i rasterećenje gospodarstva**. No, za provedbu bilo kakvih mjera vlada treba probuditi optimizam i samopouzdanje, jer, kao što rekoh, prije petnaest godina bili smo u daleko težoj situaciji nego danas. Vjerujem da je kandidat za predsjednika, dr. Andrija Hebrang, zbog istih razloga odabrao izborni slogan **«Za europsku i ponosnu Hrvatsku»**, s akcentom na izgubljeni ponos.

Premijerka ima priliku nakon prvih dobrih rezultata ponovno probuditi vjeru u budućnost, te uvjerenje da Hrvatska može biti perspektivna i sretna zemlja za svoje građane. Želim joj da uspije.

*Alfred OBRANIĆ, predsjednik
Hrvatskog društva političkih zatvorenika*

JE LI MOGUĆA DEZINTEGRACIJA MODERNE HRVATSKE NACIJE? (I.)

Puno je historiografskih, kulturno-povijesnih i politoloških rasprava posvećeno raščlambi procesa integracije moderne hrvatske nacije, pa bi se reklo kako se tim mišljenjima više nema što dodati ni odbiti, i kako je jasno sve što ima biti jasno.

I danas se, doduše, ponekad pojavljuju tvrdnje kako ta integracija, zbog niza složenih vanjskih i unutarnjih okolnosti, nije bila moguća pod hrvatskim imenom, pa je valjalo – u prvoj polovici XIX. stoljeća – posegnuti za «ilirskim», a onda – početkom XX. stoljeća – i za jugoslavenskim imenom, što je značilo prigrlići južnoslavensku odnosno jugoslavensku državnu, pa čak i narodnu misao. Budući da je u podlozi tih tvrdnji teza o «naprednosti» ilirske i južnoslavenske odnosno jugoslavenske misli, slijedom čega nositelji tih ideja, njihovi simboli i njihovi plodovi postaju «pozitivni» i «napredni» (dok njihovi protivnici nužno dobivaju oznaku «negativnih» i «matražnih»), one su samo na prvi pogled bizarne. Zapravo su i češće nego što bismo voljeli – podmuklo smisljene klopke. Na njih, duduše, u pravilu odmahujemo rukom, jer ih smatramo bezopasnima, budući da općenito polazimo od toga da je proces integracije hrvatske nacije okončan i da nikakvi dezintegrativni procesi u suvremenome svijetu nisu mogući.

Takvo je shvaćanje ozbiljna zabluda, baš kao što je zabluda da obnova južnoslavenske onosno *zapadnobalkanske* zajednice u ovome ili onome obliku nikomu više ozbiljno ne pada na pamet. Ma koliko funkcionalniji različito od pojedinca, i narodi su u neku ruku također živi organizmi, podložni razvitku, stagnaciji i propadanju. O tome nam ne svjedoče samo zbivanja iz davne prošlosti, kad su s povijesne pozornice zbrisani desetci europskih naroda i narodnih skupina koji su u svoje doba bili na zamjernome stupnju kulturnoga razvjeta, nego za to možemo naći dokaza i u novije doba.

Švicarci, primjerice, nisu puki mehanički zbroj dijelova četiri narodnosne skupine, od kojih tri – njemačka, francuska i talijanska – stoljećima spadaju u prvorazredne kulturne i političke velesile staroga kontinenta, nego su nacija u pravome smislu riječi, posve različita od svojih susjeda. I kao takvi, svoju su slobodu i neovisnost uvijek ljudomorno čuvali i branili, ne dopuštajući da ih susjedne velesile duhovno ili vojnički progutaju ni u razdobljima kad su se doimale ili nametale kao gospodari Europe, poput Napoleonove Francuske ili Hitlerove Njemačke: iako su se znali osjećati sastavnim dijelovima njemačke, francuske ili talijanske kulture, Švicarci kojima je materinski jezik bio i ostao njemački, francuski ili talijanski, uspješno su se oduprli procesima integriranja s istorodnim nacijama u susjedstvu, postavši nešto bitno drugačije i zasebno.

No oni nisu jedini primjer kako državne granice i različite političke okolnosti mogu dovesti do sazrijevanja novog identiteta.

Austrijanci bi – da im se u tzv. demokratskom svijetu nakon Prvoga svjetskog rata – dopustilo slobodno izjašnjavati o vlastitoj sudsbari, kako svjedoči niz tada provedenih ograničenih plebiscita, danas nesumnjivo bili sastavni dio njemačke nacije. No kad im je to onda onemogućeno, u današnje doba to, nema sumnje, više nisu (dobrim dijelom i radi toga što je nakon Hitlera bilo vrlo nepopularno biti Nijemac!). U drugoj polovici XX. stoljeća, dakle praktično jučer, kao posve zasebne i punopravne nacije konstituirali su se i sazreli i Makedonci i Moldavci i Bošnjaci (Muslimani). Kao jedan od simbola svoga konačnog odvajanja od srpskoga, koje je neprivlačnim učinio ponajviše brutalni velikosrpski imperijalizam posljednjih godina i desetljeća, Crnogorci su ovih dana prihvatali pravopis crnogorskoga jezika. Ostaje, pak, vidjeti, hoće li splet stranih utjecaja i donekle logična težnja kosovske elite da zadrži odlučujuću ulogu u sudsbari najmlađe europske države, u konačnici dovesti do stvaranja novog identiteta, ili će kod kosovskih Albanaca u budućnosti prevladati prirodna težnja za ujedinjenjem s Albanijom...

Spomenuti primjeri pokazuju da ništa nije zauvijek dano i određeno. Nije, tako, zauvijek dan ni određen ni identitet hrvatske nacije... (*Nastavit će se*)

Tomislav JONJIĆ

IZ SADRŽAJA

O STANJU U HRVATSKOJ
MEDIJSKOJ DŽUNGLI 7

Davor DIJANOVIĆ

RAZGOVOR S PROF. DR.
ANDRIJOM HEBRANGOM 10
Tomislav JONJIĆ

POSJET GOLOMU I SVETOM
GRGURU 17
Ivan VUKIĆ

PROPOVIJED MONS.
SLOBODANA ŠTAMBUKA,
HVARSKO-BRAČKO- VIŠKOG
BISKUPA 18

VELIKI FRANJEVAC I
DUGOGODIŠNJI POLITIČKI
UZNİK: DR. FRA SMILJAN
ZVONAR (1919. – 2009.) (IV.) ... 26
Mate TADIĆ

SPAŠAVANJE DANIJELA
CRLJENA IZ ZATVORA U FERMU
USPOMENE VLADIMIRA
SCHUSTERA (I.) 28
Tomislav JONJIĆ

STRATIŠTE HRVATA - RIJE
KOD NOVOGA TRAVNIKA 31
Marinko SLIPAC

FRA HONORIJE MARIJAN
HERMAN (1914. – 1990.):
OSUĐENIK NA SMRT I
DUGOGODIŠNJI ZATVORENIK . 35
Dr. sc. Andelko MIJATOVIĆ

IN THIS ISSUE 47

IN DIESEM HEFT 48

VERBA VOLANT...

QUOD LICET IOVI, NON LICET BOVI

«...Policija bi trebala, kad vidi osobu potpuno zakrivena lica, kako to rade u Belgiji, jednostavno prisiliti da ga otkrije.

Religijski simboli zabranjeni su u francuskim školama i državnoj administraciji, što znači kipa, vidljiv križ, turban, veo... Na ulici, naravno, nisu zabranjeni, ali burka je nešto drugo, treba je smatrati sigurnosnim problemom, jer se iza žene-duha može kriti gangster, terorist... S druge strane, to je znak porobljenosti žene. (...) Mi tako radimo, a kome se ne sviđa, može ići u Saudijsku Arabiju. Društvo u Europi uspostavljeno je na jednakosti žena i muškaraca, ako se to kome u ime Kurana ne sviđa, može otici.»

(*Pascal Bruckner, Globus, br. 969, 3. srpnja 2009.*)

*

BANOVINA DO DRINE: NOVI JADI STAROG NEZNALICE (I.)

«Kad je general (Tuđman, op.) došao iz Beograda da vodi Institut za povijest radničkog pokreta, Krleža ga je dočekao objeručke. Govorio je, tužno i rezignirano, kako su mnogi stradali jer su njega, Krležu, čitali i pratili. Spominjao je svoje drugove braću Cvijić, Kamila Horvatina, napose Cesarcu i još neke koji su stradali u gulagu, Zvonka Rihtmana koji je ubijen zajedno s grupom komunista i ljevičara koje su ustaše pozatvarali u Kerestinec i postrijeljali. Izlazio je s Tuđmanom na večere u Gradski podrum, razgovarao rječito kako je on već umio, bio vrlo srdačan. Međutim, jednoga dana, kad je Tuđman spomenuo Hrvatsku u 'granicama Banovine', tj. do Drine, s barjakom na vrh Romanije, Krleža je ostao zaprepašten. Prekinuo je svaku vezu s bivšim generalom. Neću ponavljati što je sve izgvorio o njemu.»

(*Predrag Matvejević, Globus, br. 971, 17. srpnja 2009.*)

*

TRUMBIĆ U RAPALLU: NOVI JADI STAROG NEZNALICE (II.)

«Pa svatko tko čita novine zna da sam barem u dvadeset javnih nastupa rekao kako nema trgovine hrvatskim teritorijem i da more ne možemo dati kao ulaznicu za EU. Znate, ona 'tuđe ne ćemo, svoje ne damo' trebala bi biti moto i hrvatskoj ljevici i hrvatskoj desnici. Mislim da se nitko ne bi trebao vratiti jednoj davnoj, poraženoj politici koja je sredinom prošlog stoljeća prodala hrvatsku obalu i hrvatsko more. Tko može zaboraviti grijeh onih koji su bili dali našu prelijepu Istru, Zadar, otoke...!»

(*Ivo Josipović, Hrvatski list, br. 252, 23. srpnja 2009.*)

*

ENCIKLOPEDIJA NA SVIBANJSKOJ LOMAČI 1945: STARI JADI STAROG MANIPULATORA

«...Ono što je nedopustivo sastoji se u nepoznavanju ili izvrtanju činjenica što jest Hrvatska enciklopedija, koja je u Zagrebu izlazila od doba kraljevske do titovske Jugoslavije, pa i u razdoblju okupacije...»

(*Vlaho Bogišić, Vjesnik, br. 21892/LXX,
1.-2. kolovoza 2009.*)

*

SLIČNO ZA SLIČNIM TUGUJE

Umro **Zvonko Ivanković Vonta**. Sinonim za moral, hrabrost, znanje i nesalomljivost. Slava mu!

(*Ćiće Senjanović, novilist.hr, 29. srpnja 2009.*)

*

I NITKO GA NE NAZVA «DODIKOVIM HRVATOM»!

«Kad se 2006. birala Vlada (Republike Srpske, op. prir.), neke ljudi, pogotovo iz opozicije, mučilo je kojim će jezikom u toj Vladi ja govoriti. Ja sam rekao da će govoriti jezikom iz kojeg sam imao odličan u osnovnoj školi, a to je srpsko-hrvatski. (...) Ja sam u politici 40 mjeseci i preostalo ih je još 18. To je jako težak posao. Ali, važno je da mi koji smo pripadnici drugih naroda i vjera u Republici Srpskoj nemamo više osjećaj nelagode. Kod **Dodika** postoji napor i želja da sve etničke skupine u Republici Srpskoj tu državu osjećaju kao svoju domovinu.»

(*Anton Kasipović, «hrvatski» ministar prosvjete i kulture i podpredsjednik vlade «Republike Srpske», Globus, br. 974, 7. kolovoza 2009.*)

*

KAKVA STRANKA, TAKAV I GRADONAČELNIK

«Činjenica je da smo se mi u gradu Vukovaru pozdravljali sa 'zdravo' i znam da smo mi Hrvati devedesete godine počeli da se pozdravljamo sa 'bog', što smo dobili iz Zagreba, i da je to bila kao neka lozinka, znak prepoznavanja. Mnogi od nas koji smo tu živjeli nismo znali za nekog od poznanika da li je on Hrvat ili Srbin. Sa pozdravom 'bog' ti su se ljudi legitimirali. Ja znam da sam govorio uvijek tati i mami 'priyatno', a kad sam se vratio u Vukovar dobili smo sada da to više nije 'priyatno', da je to 'dobar tek'. Sad sam ja smislio 'priјatan vam tek', pa kako vam bude. (...)»

Ja sam u osamnaestoj godini saznao da sam Hrvat. Možda bi mi neki Hrvat rekao: 'Na čast nek ti bude, i tvojim roditeljima', ali tad smo tako živjeli u Jugoslaviji, pa to uopće meni nije bilo bitno, ili mojim roditeljima.»

(*Željko Sabo, gradonačelnik Vukovara (SDP), NIN, br. 3058, 6. kolovoza 2009.*)

*

SLOVENSKI I «DALMATINSKI» NAROD?!?

«Činjenica da su Francuzi iz sasvim pragmatičnih razloga ovdrednigli naš jezik i upotrebljavali ga u službenoj komunikaciji, jeste za nas Slovence (i Dalmatince) od izuzetnog značaja jer su time počeli s praksom koju kasnije više nije bilo moguće zaustaviti...»

(*Jože Pirjavec, slovenski povjesničar i član Slovenske akademije znanosti in umetnosti, NIN, br. 3056, 23. srpnja 2009.*)

*

ČEMU PRIGOVARATI PIRJAVCU, KAD NI ZA HTV ISTRA NIJE HRVATSKA?!?

«U Istru ušlo 85 tisuća putnika.»

(*Dnevnik NOVE TV, Teletekst HTV, 22. kolovoza 2009.*)•

ZA NOVOGA EUROPSKOG ČOVJEKA: ZOV NOVOGA TOTALITARIZMA

Hrvatski učenik tijekom osmoškolske izobrazbe sluša manje od dva sata nastave o Domovinskom ratu (nema potrebe da se klinci truju *natražnim* idejama i simbolima; mogu deformirati mlade mozgove!). U zamjenu za to, planira se uvođenje spolnog odgoja već u vrtiće, pri čemu je još nejasno hoće li se *tete* služiti *tvrdom pornografijom* kao nastavnim odnosno izobrazbenim pomagalom: ona, naime, na te iste mlade mozgove može djelovati samo blagotvorno. A dok o tome «nadleštva» donesu odluku, na stolu ministra znanosti, obrazovanja i športa – javlja *Slobodna Dalmacija* od 16. kolovoza 2009. – nalazi se projekt koji je državna Agencija za odgoj i obrazovanje već «pozitivno va-

lorizirala» na temelju skoro desetljetnog iskustva škola iz Splita i Kaštela. Riječ je o projektu povjesničara **mr. sc. Tihomira Rajčića**, koji se zove – «EU odgoj».

Taj je projekt, samodopadno kaže njegov autor, započeo 2000. godine (godine znamenite po trećesiječanskome termidoru!), a njegova je svrha stvaranje «novih europskih građana» koji će «biti opremljeni demokratskim vrijednostima i građanskim vrlinama». No ne kaže autor, a ni Agencija koja je već «pozitivno valorizirala» projekt, da je pothvat stvaranja «novoga čovjeka» jedna od

ključnih odlika svakoga totalitarnog sustava: *novoga* su čovjeka obećavali i **Lenjin i Mussolini, i Staljin i Hitler, i Pol Pot i Josip Broz**. Sve radi toga da lakše unište i smrve *staroga*, običnog čovjeka, sa svim njegovim vrlinama i manama, u svoj njegovoj izvornosti i neponovljivosti. Nazdravlje nam bilo! (**M. B.**)

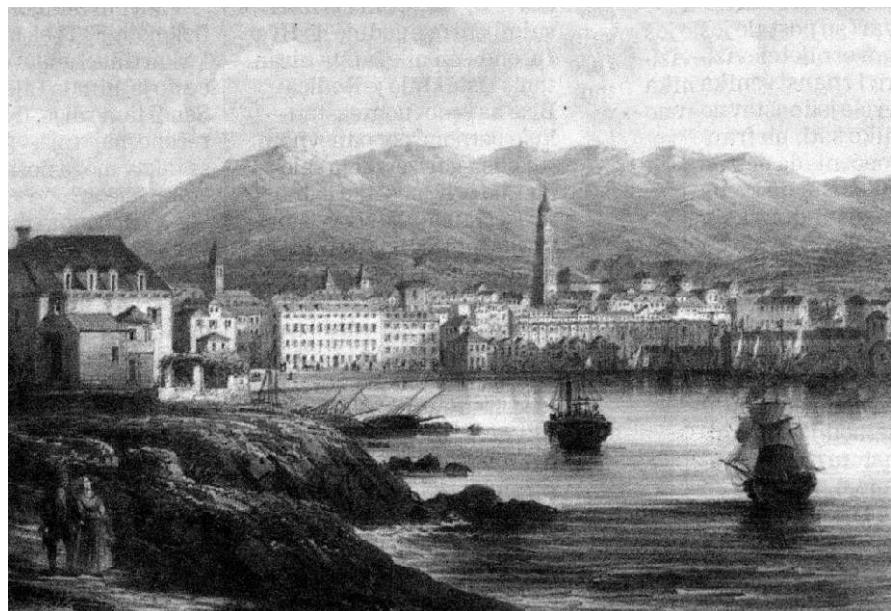
U MAKEDONIJI ZAPOČEO PROCES LUSTRACIJE

Kako su krajem kolovoza sramežljivo javili neki hrvatski mediji, makedonski su državni dužnosnici do kraja rujna obvezni dostaviti *Komisiji za ispitivanje prošlosti* dostaviti izjave da nisu bili suradnici tajnih službi. Prema Zakonu o lustraciji, koji je usvojen 2008., ali se njegova primjena odgađala, takvu obvezu ima 250 najistaknutijih državnih dužnosnika, od predsjednika države i predsjednika Sobranja, do dužnosnika lokalne samouprave. Već početkom listopada započet će provjera istinitosti tako dostavljenih podataka.

Iako sva pitanja ni u Makedoniji nisu u cijelosti riješena, nego će se o njima očito oglasiti Ustavni sud (npr. pitanje vremenskog raspona, oblik suradnje, sankcioniranje onih koji su dali lažne podatke itd.), pokazatelj je to da su uvelike promašene tvrdnje onih koji smatraju da je donošenje sličnog propisa u Hrvatskoj «zakašnjelo». No, u Hrvatskoj se agenti i egzekutori jugoslavenskih tajnih službi i ne trebaju bojati Zakona o lustraciji. Nema ga tko donijeti, zar ne? (**L. M.**)

ZAŠTO NE ODMAH – SPALATO?

Stoljećima je hrvatski težak krvario da se najveći hrvatski grad na istočnoj obali Jadrana zove Splitom. Oni koji se ga zvali *Spalato*, za to su ga prikivali na galije, odvodili u roblje, napajali ricinusom, batinali i strijeljali. I onda je, na diku i ponos Hrvata, kad je konačno uspostavljena hrvatska država, sagradena velebna športska dvorana kojoj nadjenuše ime *Spaldadium arena*. A ove je godine, neposredno uoči lokalnih izbora, tadašnji splitski gradonačelnik, na navodno problematičan način, u gradskome predjelu Lokve prodao neko zemljište na kojem će hrvatska (?) tvrtka, izgleda, graditi *Spalato Business Tower*. Dakle, sve su poteškoće riješene: u Split je lako doputovati *Dalmatinom*, treba se opustiti u *Spaldadium areni*, poslovat ćemo u *Spalato Business Toweru*, a dalmatinske pjesme će nam pjevati, tko bi drugi, nego – *Tedi Spalato*. Pa, dajte da i grad odmah preimenujemo u *Spalato*, da gospodar na to ne troši vrijeme: *robovi* neka odrade i taj dio posla... (**K. T.**)

Split sredinom 19. st.

KOMU (NI)JE DO OBNOVE JUGOSLAVIJE?

Iznimnu je pozornost izazvala vijest da se je novinar **Tim Judah** – koji je, prema **Ines Sabalić**, ljestviku *Globusovoj* novinarki kojoj je srce prepuklo još davnoga 15. siječnja 1992. – navodno pisac svih «nepotpisanih tekstova o regiji» u svome listu, londonskom *The Economistu*, založio za stvaranje odnosno obnovu «ju-

"Jugosfera" - novi projekt međunarodne zajednice

gosfere». Povod britanskomu novinaru bila je slika s jednoga kolovoškoga međunarodnog skupa, na kojem je – a tko bi drugi? – **Stipe Mesić** predložio da poduzeća iz «naših zemalja» zajednički nastupaju na specifičnim međunarodnim natječajima. Koje su to «naše zemlje», i koje zemlje čine «regiju», i po kojem je ključu Hrvatska u istoj «regiji» s Makedonijom i Kosovom (a nije, recimo, s Madžarskom, Austrijom, Švicarskom...) nitko nije objasnio. Uostalom, i nema se tu što objasnjavati, jer je sve jasno. Bar od vremena **Lloyd Georgea** i **Clemenceaua**, **Macdonalda** i **Brianda**, **Churchilla** i **Macmillana**, **Majora** i **Mitteranda**: nepromjenljivi i neizbrisivi geopolitički razlozi, začinjeni otrcanim sentimentima, sile Veliku Britaniju i njezine satelite (koji su sateliti i onda kad se igraju velesila!), da se u jadransko-podunavskom području zalažu za višenacionalnu državnu tvo-

revnu koja ima biti ustrojena tako da smanji utjecaj i ulogu Njemačke u Europi.

Kao što ta strategija polazi od jedne premise, da su Slovenci i Hrvati – unatoč svim otporima germanizaciji kroz povijest – upravo geopolitičkom logikom prisiljeni naslanjati se na njemački (srednjoeuropski) blok, druga je njezina premissa da je Srbima tradicionalno povjerena uloga «*the guardians of the Gate*», čuvara Vrata prema crnomorsko-maloazijskome području, kako se to prije stotinjak godina definiralo u naslovu jedne zaboravljene programske knjige. Jugoslavija odnosno *jugosfera* neminovna je konkluzija, a sve ostalo je tehnika, stvar izvedbe. Ona podrazumijeva ne samo plaćenike, nego i puno djelotvornije *crnce*, korisne budale koji će u svojoj naivnosti jedva dočekati prigodu da previde kako ih ista zmija po tko zna koji put napada iz iste rupe.

Jer, ne treba oštro suditi *vizacionare* iz londonskog Cityja: oni samo vode računa o svojim interesima. No zato treba nesmiljeno udarati po njihovim plaćenicima i *crncima*. Početkom XX. stoljeća, u tu su kategoriju spadali brojni *liberalni* političari koji su srljali u savez sa Srbima i Srbijom, ali i nezanemariv dio tadašnjega katoličkoga klera koji je naivno vjerovao

kako će kulturno nadmoćniji katolički Hrvati i Slovenci privesti zaostalje Srbe i Crnogorce katolištvu i Rimu. Kao što znamo, taj smo račun bez krčmara skupo i preskupo platili, i kao narod i kao (većinom) katolici: nasuprot zanemarivu broju prelaznika na katolištvo, otpadnika s katolištva bilo je mnoštvo. Nakon *liberalala*, svoju su *crnačku* ulogu igrali Jugoslaveni svih dlaka; od slobodnih zidara i jugointegralista, preko solidnog bloka u vodstvu Hrvatske seljačke stranke, sve do komunista: svima je njima svakakva Jugoslavija bila i ostala bolja od bilo kakve Hrvatske.

A danas, tko danas u Hrvatskoj doprinosi ostvarenju toga monstruoznoga plana? Jesu li to samo oni koji vladaju hrvatskim gospodarstvom i medijima (ponekad i otvoreno propagirajući Jugoslaviju, kao što je nedavno u *Jutarnjem listu* učinio korpulentni kolumnist tzv. nacionalnoga tjednika)? Ili u njih ipak treba ubrojiti i one koji – makar se verbalno zalažu za Hrvatsku – sve čine da svojim ekstremističkim frazama i ispraznim, prečesto nehrvatskim krilaticama i simbolima, kompromitiraju i učine neprivlačnom misao hrvatskog nacionalizma, koja sav svoj legitimitet temelji na tome što je već stoljeće i pol najdosljednija misao slobode, jednakosti i prava...? (T. J.)

Diplomatski teatar od

Ukinimo sve amabasade po Jugoslaviji

NEKA CIJELI ZAPADNI BALKAN ZASTUPA JEDAN JUGOVIĆ

Povratak Jugoslavije - poziv koji nije samo provokacija

GEIGEROVA RAZUDBA GOLDSTEINOVIH MANIPULACIJA

U svojoj knjizi *Život sa suvremenicima: Političke uspomene* (Zagreb, 1996.), povjesničar **Miroslav Brandt** – u svoje doba iznimno pouzdan partijski kada – posvjedočio je kako mu je 1984. Partija kao asistenta na katedri nametnula vrlo marljivog i «skrajne ambicioznog» studenta, koji je bio štićenik stanovite, također partijski besprijkorno pouzdane povjesničarke. I, otišao taj student u Pariz na naukovanje. No kad je dovršavao svoju dizertaciju, «pokazalo se da temu dubinski uopće ne razumije». No još gore od toga, utvrdilo se kako «u bilješkama navodi ne samo pisce i djela koja nije pročitao, nego i pisce koji uopće ne postoje niti su ikad postojali». Brandtu je bilo jasno kako pred sobom ima čovjeka «pripravna na falsificiranje i znanstveno nepoštenje». Neki su zločesti ljudi u tome nepogrješivo prepoznali povjesničara, jezikoslovca, političara, meteorologa, atomskog fizičara, biokemičara, geografa i geopolitičara, stručnjaka za aerodinamiku i raketnu tehnologiju, arbitra elegancije, filozofa itd., riječju - **dr. Ivu Goldsteina**.

A u novome broju *Časopisa za suvremenu povijest* (1/2009), koji izdaje Hrvatski institut za povijest, poznati hrvatski povjesničar **dr. Vladimir Geiger** opširno se, na više od dvadeset stranica, osvrnuo na Goldsteinovu knjigu *Hrvatska 1918-2008*. Posebnu pozornost Geiger posvećuje Goldsteinovoj relativizaciji zločina jugoslavenskih partizana. Pokazujući da pisac knjige znade zastupati i «osebujne teze, prihvatljive polupismenima», Geiger dokazuje da Goldstein bježi od novijih znanstvenih radova objav-

ljenih u Srbiji i u Sloveniji, te od rezultata istraživanja zločina, ili su mu oni posve nepoznati, što je u svakom slučaju «nedopustivo i zabrinjavajuće». Istodobno priznaje autorovu površnost, krivo navođenje imena i vrlo elastičan pristup gradivu i literaturi: «Ponekad, za neke navode i podatke, Goldstein ne donosi bilješke niti se poziva na izvore i literaturu, pa samo možemo naglašati odakle mu izneseno. Uz to, često izvori i(l)i literatura koje Goldstein donosi u bilješkama ne potvrđuju ono što i kako navodi. Dugačak je popis knjiga, zbornika, časopisa i rada koje Goldstein u 'skrupuloznom' pristupu nije koristio i konzultirao, nemanjerno ili, pak, namjerno, a ukratko rečeno trebao je jer su za razumijevanje pitanje kojima se bavio nezaobilazni. Predaleko bi nas navelo nabranje svih činjeničnih pogrešaka i interpretacijskih improvizacija u ovoj Goldsteinovoj knjizi, koju su njemu skloni mediji nazvali 'kapitalnim djelom'.» Jesu baš sitničavi ti pozorniji čitači Goldsteinovih znanstvenih uradaka, zar ne... (L. K.)

Ivo Goldstein: kako ne pisati povijest

ZA SLOBODNU I UJEDINJENU IRSKU!

Gerry Adams

Ugledni je *The Guardian* 15. srpnja 2009. prenio riječi Gerryja Adamsa, predsjednika Sinn Féina i jednog od najpoznatijih irskih političara, pod naslovom «**Ujedinjena Irska je moguća**». Adams ističe kako je postizanje irskog jedinstva i stvaranje novog odnosa između Irske i Velike Britanije zasnovanog na jednakosti, središnje pitanje s kojim su suočeni i Irci i Britanci. Ključni je problem u tome što Velika Britanija još uvijek svojata dio Irske: «*Nije kanje prava na samoodređenje irskog naroda, njegove slobode i nezavisnosti je osnovni problem koji se mora riješiti*». Zalažući se za mirna i demokratska sredstva, Adams naglašava: «*Naša je vizija da nova Irska mora biti zajednička Irska, integrirana zemlja u kojoj i unionisti imaju jednaka prava. Struktura nove Irske mora biti određena sporazumom. To je veliki izazov, no izazov s kojim vjerujemo da ćemo se znati nositi. Treba riješiti jedan od velikih neriješenih problema britanske kolonijalne povijesti. Ostvarili smo mnogo teških i nezamislivih ciljeva. Stoga je irska ujedinjenje moguće.*»

Ima, bez sumnje, i nekih drugih naroda i nekih drugih političara koji bi iz ovoga imali što naučiti. Kad bi im se učilo, i kad ne bi bili unaprijed «spremni na svaku žrtvu za ulazak u Europsku uniju». (T. H.)

POBIJENI HRVATSKI POLITIČKI UZNICI - MOLIMO POMOĆ I SURADNJU

Znatan je broj hrvatskih političkih uznika u prvoj i drugoj Jugoslaviji svojim životom platilo borbu za hrvatsku državu: ubijeni su na izdržavanju kazne ili su uslijed te kazne brzo skončali. Većina njih je danas potpuno zaboravljena, a praktično po nikomu od njih ne zovu se ulice, ustanove, škole...

Komu danas nešto znači ime Anđelka Capeka ili Marijana Hrvoja, Tomislava Vidovića ili Tome Dumančića? A radi se o ljudima koji su pali, da bismo mi mogli živjeti u slobodi!

Nasuprot tomu, brojne institucije i javni prostori nose imena po njihovim intelektualnim ili stvarnim egzekutorima. To je jasno govori o stanju u Hrvatskoj.

Pokušajmo to promijeniti! Pokušajmo održavati svijest o našim sunarodnjacima i suborcima koji su platili najskuplju cijenu za hrvatsku slobodu i državno neovisnost!

Uredništvo *Političkog zatvorenika* želi u svakome idućem broju bar po jednu stranicu posvetiti ubijenim i umorenim hrvatskim političkim uznicima. Radi toga pozivamo njihove obitelji, prijatelje, rodbinu i suborce, da nam dostave fotografije i osnovne podatke o njima. Fotografije na zahtjev vraćamo! Zahvaljujemo na suradnji i pomoći!

O STANJU U HRVATSKOJ MEDIJSKOJ DŽUNGLI

O krizi hrvatskih medija, koja se manifestira u galopirajućoj poplavi korupcije, žutila, senzacionalizma, neprofesionalizma i nedostatku minimuma objektivnosti, mnogo je toga već rečeno i napisano. Ta je kriza posebno vidljiva u tiskanim medijima, gdje prvenstveno mislimo na dnevne novine. Bez imalo okolišanja, odmah valja postaviti pitanje: postoje li u Hrvatskoj ijedne ozbiljne dnevne novine koje na profesionalan i nepristran način informiraju hrvatske građane o politici, gospodarstvu, kulturi i svjetskim zbijanjima, imajući pritom u vidu zaštitu nacionalnih interesa?

Možda je najbolje krenuti od kriterija nepristranosti. Ako pogledamo politički i psihološki profil novinara i kolumnista u tzv. tiražnim dnevnim novinama, vrlo ćemo brzo uvidjeti kako je uglavnom riječ o reliktima totalitarnoga jugoslavenskog sustava. Unatoč pravno-političkim i društveno-ekonomskim promjenama devedesetih godina, nekadašnji jugonovinari, a tu poglavito mislim na one koji su vrlo marljivo suradivali s Udbom prokazujući hrvatske nacionalistem, i legitimirali jugoslavenski državni terorizam, nikad nisu lustrirani iz medijskog života. Takvi su pobornici jugoslavenskog totalitarizma preko noći promijenili ruho te postali glavni «čuvari demokracije» i žestoki pobornici ideologije ljudskih prava. Ideološko je ruho tako promijenjeno, no ne i njihovi mentalni i politički sklopovi. Hrvatski nacionalisti, domoljubi i Katolička Crkva i dalje zauzimaju prvo mjesto na njihovu ideološkom ostrakonu. U Jugoslaviji ti su novinari redovito verbalno progonili i proskribilali hrvatske domojube i Katoličku Crkvu, nastojeći ih prikazati kao «narodne neprijatelje», «subverzivne elemente», «klerofašte» i sl.

Situacija se u bitnome do danas nije promijenila, pa tako jedan od kolumnista najčitanijih dnevnih novina držanje ruke na srcu prilikom intoniranja nacionalne

Piše:

Davor DIJANOVIĆ

himne označava fašističkom gestom (taj je kolumnist inače – što je paradoksalno i ukazuje na moguće ozbiljne komplekse – po svojoj nacističkoj epizodi u doba Jugoslavije). Uz stigmatizaciju fašizmom, obvezno je na repertoaru i označavanje neistomišljenika kao «nazadnjaka», «primitivaca», «ognjištaraca» itd. Rabljenje etiketa zapravo je dokaz nedostatka valjanih argumenata i intelektualne inferiornosti, no treba priznati da je izuzetno djelotvorno. Strategija prozivanja, stigmatiziranja i isključivanja političkih

neistomišljenika naslijeđe je komunističkog sustava. Razlika je danas tek u tome što je promijenjena vlasnička struktura medija, pa tako danas ti novinari ne izvršavaju direktive partije, nego direktive svojih novih vlasnika.

A tko su vlasnici tzv. hrvatskih medija? Javna je tajna da su svi važni mediji u Republici Hrvatskoj u vlasništvu stranaca ili pak njihovih domaćih poslušnika i da, dosljedno tome, ne zastupaju nacionalne interese, nego interese stranih korporacija. Kao ljudima bez ikakvog integriteta, dosljednosti i nacionalnog osjećaja, nekadašnjim jugonovinarima promjena vlasničke strukture nije teško pala. Kao što su

do jučer vjerno izvršavali zahtjeve Partije, služeći se pritom komunističkim vokabularom i ideološkim etiketama, tako danas, zakamuflirani u ruhu *demokrata* i *europejaca*, izvršavaju zahtjeve svojih novih, stranih nalogodavaca (nije potrebno posebno naglašavati da je riječ o zahtjevima koji su često u suprotnosti s hrvatskim nacionalnim interesima). *Vulpes pilum mutat, non mores.*

Govoreći o ozbiljnosti dnevних novina, situacija je još gora. Već površan pogled na teme kojima se dnevne novine zanimaju, ukazuje na opću poplavu besmisla, gluposti i nemoralu. Potpuno nebitne, besmislene «informacije», tračevi, laži, poluistine i promocija ljudi koji u ozbilnjom društvu ne bi dobili prostora niti u rubrici koja bi se bavila time dokle seže ljudska glupost, pretežit su dio sadržaja dnevnih novina. Doista se vrijedi zapitati, kolika je ozbiljnost novina u kojima glavninu sadržaja zauzimaju crna kronika, skandali, tračevi o tzv. celebrityma (što je zapravo uljepšani naziv za besposličare i moralne nakaze raznih vrsta) te promocija golotinje, bluda, razvrata, nemoralu, hedonizma i ostalih za pristoje ljudi na baš časnih ponašanja.

Promicanjem takvog nemoralu, mediji izravno sudjeluju u anuliraju vrijednosti na kojima je izgrađen kršćanski Zapad i snose dobar dio krivnje za današnju duboku političku, moralnu, intelektualnu i kulturnu krizu. Opisano stanje podjednako je u svim dnevnim novinama, pa tako i u onima kojima neki tepaju da su «ozbiljne novine», ali to stvarno baš i nisu. U moru takvog novinskog žutila, kao izuzetak, i to ujedno govoreći, može se navesti jedino *Vjesnik*. Iako se ovomu političkom dnevniku može prigovoriti neobjektivnost i nedostatak kritike prema vlasti, barem nas štedi od priča o raznim Simonama, Lambašama, Celzijusima i ostalim *Dikanima*. O postojanju istraživačkog novinarstva u

Hrvatskoj, gotovo da se ne može ni govoriti.

Ono što je rečeno za dnevne novine, uglavnom vrijedi i za tjednike. Uz izetak *Hrvatskog lista*, nacionalnog tjednika, i *Hrvatskog slova*, tjednika za kulturu, u Hrvatskoj ne postoji niti jedan ozbiljni tjednik koji bi na valjan način artikulirao i promicao hrvatske nacionalne interese i tako predstavlja branu negativnostima koje donosi današnji globalizirani svijet i agresivni liberalni kapitalizam. Ovdje, dakako, ne računamo katolički tjednik *Glas Koncila*, već govorimo o svjetovnim medijima. Kao svijetli primjer možemo još navesti Matićin *Vijenac*, književni list za umjetnost, kulturu i znanost, koji izlazi dva puta mjesечно i nudi poprilično raznolik sadržaj za ljubitelje književnosti, kazališta, filma, glazbe i likovne umjetnosti. Od mjeseca valja izdvojiti *Politički zatvorenik*, kojeg unatoč nedostatku finansijske potpore, karakterizira vrlo profesionalni pristup i raznolikost sadržaja. Ako još spomenemo *Zlatno pero*, »časopis za vjeru, kulturu i crkvu jednu«, koji izlazi kao tromjesečnik, bojim se da smo time završili priču o ozbiljnim tiskovinama koje manje ili više zastupaju nacionalne interese ili to barem pokušavaju. Ovdje, dakako, ne spominjemo stručne časopise dostupne uskome intelektualnom krugu i bez utjecaje na šire čitateljstvo.

Ako se upitamo kakvo je stanje glede televizije, odgovor ne ćemo dugo tražiti: stanje je jednako onome u tiskanim medijima. Uz HTV i neke lokalne postaje, ostale su televizijske kuće, baš kao i tiskani mediji, u vlasništvu stranih korporacija. Vlasnička, pak, struktura, logično, determinira i sadržaj koji se na televiziji prikazuje.

Na televiziji je tako gotovo nemoguće pogledati neki hrvatski film ili poslušati glazbenu emisiju u kojoj bi se promicala hrvatska glazba. Iz sata u sat redaju se američki filmovi i strana glazba, dok su domaći redatelji filmova i glazbeni izvođači gotovo potpuno marginalizirani. Stanje je takvo ne samo na privatnim televizijskim stanicama, nego i na Hrvatskoj Radio-Televiziji, koja je, čini se, »Hrvatska« samo na deklarativnoj razini. Ne treba nas stoga čuditi činjenica da

hrvatska mladež uglavnom sluša stranu glazbu, dok recimo za klapsku glazbu, koja svojom specifičnošću i kvalitetom predstavlja potencijalni hrvatski izvozni *brend*, ne pokazuju previše interesa. Preostali dio televizijskog sadržaja, koji - slobodno možemo reći - *odgaja* hrvatsku mladež, uglavnom pokrivaju kojekakve humoristične serije upitnoga moralnog sadržaja i tzv. sapunice. Dokumentarnih emisija i emisija o kulturi sve je manje, dok je o objektivnosti emisija političkog sadržaja suvišno išta govoriti.

Od modernih medija, svakako najvažnije mjesto zauzima internet. Ovaj je medij specifičan jer ga je nemoguće u potpunosti kontrolirati, što različitim političkim, gospodarskim i inim interesnim krugovima omogućava prezentaciju vlastitih programa i ciljeva. No, situacija ni ovdje nije bajna. Uz poneke opskurne lokalne

portale i portale braniteljskih udruga, ostali teško da se mogu ubrojiti u one kojima je cilj upoznavanje čitateljstva s pravom istinom i očuvanje hrvatskoga nacionalnog i kulturnog identiteta. Od svijetnih primjera možemo izdvojiti Portal Hrvatskoga kulturnog vijeća na kojem se svakodnevno objavljuju različiti prilozi iz područja kulture, povijesti, politike, ekonomije, filozofije itd. Ovom će se, međutim, mediju u budućnosti svakako morati dati posebna pažnja, jer kretanja pokazuju da će se informacijska bojišnica u budućnosti dobrim dijelom preseliti upravo na internet.

Na kraju, valja zaključiti kako stanje u hrvatskim medijima, ako izuzmemos vrijeme komunizma, teško da je ikada bilo gore. Možda je stoga došlo vrijeme da hrvatski intelektualci domoljubnog usmjerenja konačno zatome privatne nesuglasice i taštinu, i da tada, udruženim snagama, razrade projekte usmjerene na dekonstrukciju sadašnjeg u najmanju ruku pogubnog stanja u hrvatskim medijima. Pokretanje dnevних novina koje bi zastupale nacionalne interese i upoznавале čitateljstva s pravom istinom, moglo bi biti prvi korak. Takav projekt sada se možda čini pretencioznim, no on je conditio sine qua non svakoga daljnog političkog i kulturnog djelovanja. Uostalom, ne treba sumnjati da bi se, u slučaju da se osvari jedinstvo domoljubne političke opcije, pronašla finansijska sredstva za otvarenje tog projekta. Naricanje i jadikovanje nad sadašnjim stanjem ništa ne će promjeniti. Potrebno je konačno s riječi prijeći na djela.

ZAR NEMA PISMENIH HRVATA?

O prosvjedu protiv aktualnog predsjednika Republike (čovjeka kojega su neki državni dužnosnici svojedobno zvali **Stevanom Mesićem**, pa su to posljednjih godina, kao, zaboravili), koji je bio organiziran u Münchenu 22. srpnja 2009., u hrvatskim se medijima razmjerno puno pisalo. S različitim pozicijama. Prosvjed je prošao, reakcije su se slegle, pa doista nema više smisla o tome događaju u glavnome gradu Bavarske pisati kao o *vijesti*. Da nije jednoga.

Na pozivnici je, naime, crno na bijelom, pisalo «...*dodi na prosvijed*», a prosvjednici su nosili transparente na kojima je pisalo doslovce: «...*mi to neznamo*» odnosno

«Zločin Počiniše Hrvacki Rutari + Srpski Opančari = Yugosi». I slabije pis-

meni će primjetiti da je skoro svaka riječ napisana pogrešno: «prosvjed» umjesto prosvjed, «neznamo» umjesto ne znamo, «Hrvacki» umjesto hrvatski itd. itd. Dogodilo se, dakle, ono što se prečesto događa. Je li moguće da među Hrvatima u Bavarskoj nije bilo ni jednoga koji je nadrastao fazu elementarne nepismenosti? Ili se «slučajno» baš uvijek događa, da pozivnice i transparenti budu ispisani nepismenom rukom, ne bismo li i tako pokazali da smo *zaostali primitivci* odnosno baš onakvi kakvima nas Stevan i družina i hoće pokazati... (L. M.)

POMOĆ ZA POLITIČKI ZATVORENIK

Od sredine srpnja i tijekom kolovoza 2009., svojim su prilozima daljnje izlaženje ovog mjesečnika nesobično pomogli:

Slavko	Miletić	Vodice	300,00
Krešimir	Lisak	Zagreb	200,00
Marija	Macukić	Zagreb	500,00
u k u p n o		1.000,00	

Zahvaljujemo se darovateljima, te se i ubuduće preporučujemo njihovoj susretljivosti. (Ur.)

POSJET SVETOMU GRGURU

Dne 6. rujna 2009. na otoku Sveti Grgur obilježena je 50. obljetnica dolaska velike skupine zatočenih mladih hrvatskih rodoljuba. Očekujemo da ćemo reportažu o tom događaju objaviti u idućem broju. (Ur.)

ODDORZA OBILJEŽAVANJE PEDESETE GODIŠNJICE HPM

DANA 6. RUJNA 2009. GOD NA KRKU OBILJEŽAVA SE 50. GODIŠNICA
HAPSËNA I ZATOČENJA MLADIH HRVATA
NA OTOKU SV. GRGUR

POŠTOVANI

IMAMO ČAST POZVATI VAS

NA HODOČAŠĆE I POSJET LOGORU
NA OTOKU SV. GRGUR

PROTIV POLITIKE KRATKE PAMETI I KRATKOGA DAHA!

RAZGOVOR S PROF. DR. ANDRIJOM HEBRANGOM

Uredništvo *Političkog zatvorenika* odlučilo je tijekom nekoliko idućih mjeseci objaviti razgovore s onim kandidatima za predsjednika Republike koji bi, po logici stvari, mogli računati na glasove bivših hrvatskih političkih uzničaka. Prvi u tome nizu je kandidat vladajuće stranke, Hrvatske demokratske zajednice, **prof. dr. Andrija Hebrang**. S obzirom na njegovo istaknuto sudjelovanje u Domovinskoj ratu i u hrvatskoj političkoj životu posljednjih dvadesetak godina, prof. dr. Hebranga i nije potrebno opširnije predstavljati. Hrvatski politički uzničci ga pamte i mimo toga, kao čovjeka koji je u svakom trenutku imao sluha za njihove probleme, i koji im je u svakom trenutku nastojao pomoći. U skladu s tim, prof. dr. Hebrang je drage volje pristao i na ovaj razgovor za naš časopis.

*

* Doktore Hebrang, s obzirom na profil našega časopisa i ritam njegova izlaženja, čini nam se neumjesnim da i Vi, koji ste svakodnevno izloženi novinarskoj pozornosti, za naš list odgovarate na pitanja o svakodnevnim temama, poput kojekakvih afera i slučajeva koji će, po logici stvari, trajati kratko vrijeme i neće bitno odrediti sudbinu hrvatskog naroda i hrvatske države. Više nas zanima Vaša ocjena duhovnog stanja u Hrvatskoj odnosno u hrvatskoj nacionalnom biću.

- Hrvatska proživljava duboku duhovnu krizu, a hrvatsko nacionalno biće nije nikada bilo toliko ranjeno kao danas. Duhovna kriza uzrokovana je neviđenim obezvrijedivanjem Crkve kao duhovne osnove naše vjere i našega morala. S najviših mesta hrvatske politike dolaze pozivi za zabranu vjeroučitelja u školama, a predsjednik države zamjera crkvi čak i iznošenje mišljenja! To je pokušaj vraćanja crkve u Hrvata na pozicije iz doba komunizma. Što se s time želi postići? Cilj takvih poteza je uništenje duhovnog života, ali i uloge Crkve kao društvenog korektora. Tvorci takve politike znadu da uništenjem duhovnog života naroda otvaraju prostor pokretima koji razaraju srž

Razgovara:

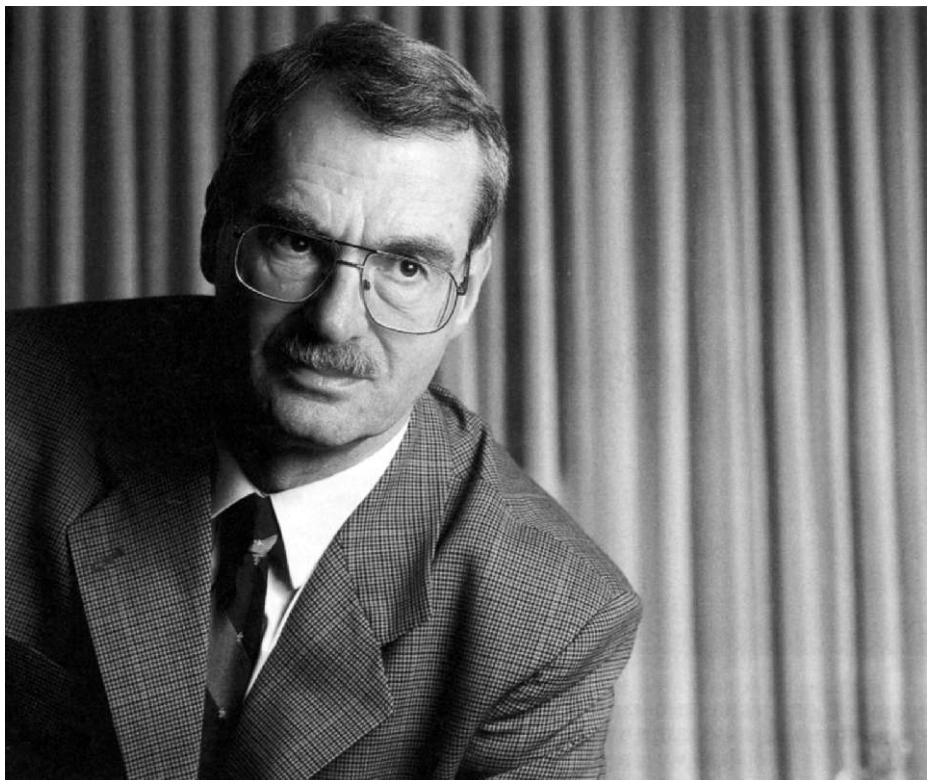
Tomislav JONJIĆ

nacionalnoga bića. Zato u nastavku takve politike nalazimo omalovažavanje i kriminalizaciju najsajnijih događaja iz naše nedavne prošlosti. Marginalizacija **dr. Franje Tuđmana**, utemeljitelja moderne hrvatske države, negacija branitelja i Domovinskog rata te pokušaji brisanja junaka događaja u obrani Hrvatske, glavni su okvir djelovanja onih, kojih nigdje

to funkcija koja bi trebala ispravljati takva zastranjenja.

* *Zbog čega su te podjele tako duboke? Koliko tomu doprinose tradicionalne podjele iz razdoblja prije Drugoga svjetskog rata, a napose u njemu i neposredno nakon njega, a koliko su za njih zaslužni današnji politički akteri?*

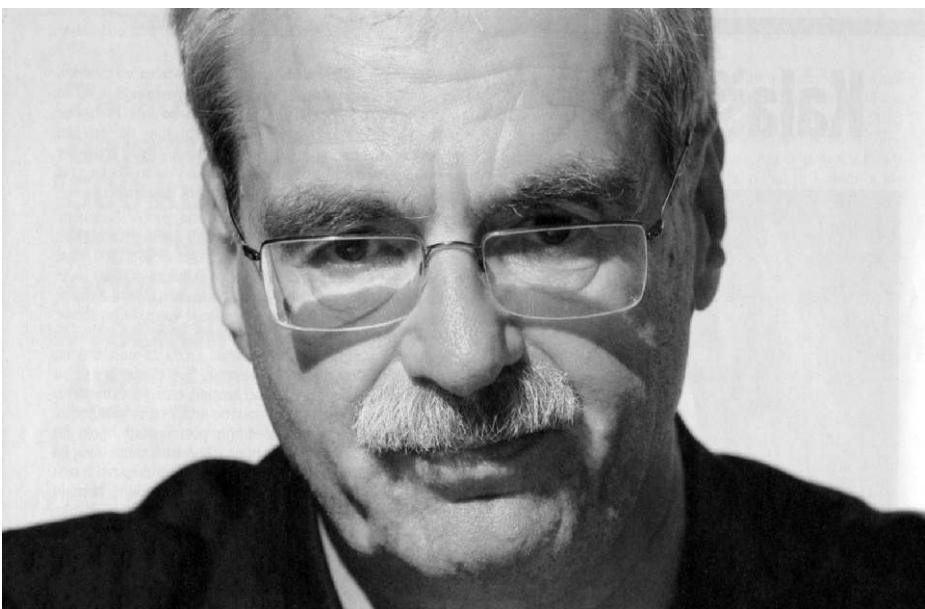
- U hrvatskom narodu su duboke podjele na, uvjetno rečeno, lijevu i desnu političku opciju. Ne mislim da korijeni sežu samo u Drugi svjetski rat, nego i u cijelo pedesetogodišnje razdoblje komuniz-

Prof. dr. Andrija Hebrang

nije bilo kada je Hrvatsku trebalo braniti. S istim ciljem obezvrijeduju i ulogu političkih zatvorenika iz doba komunizma, jer tim ljudima žele oduzeti pravo na zasluge u rušenju toga zloglasnog režima. Posebno pak mjesto imaju pokušaji obrane komunističkih zločina. Tim pokušajima nas udaljuju od Europe, koja je o tim zločinima dala svoj službeni stav. Između ostalih, i to su razlozi zašto sam prihvatio kandidaturu za predsjednika države, jer je

ma. Iz tog je razdoblja narod najojetljiviji na zločine nad civilima. Dok smo žrtvama fašističkih zločina zasluženo dali priznanje i odajemo redovite počasti, žrtve komunizma još uvijek leže anonimne u neobilježenim masovnim grobnicama. Te žrtve i njihove obitelji još i danas su građani drugoga reda, jer nemaju pravo na dostojno poštovanje koje u civiliziranom svijetu ima svaka žrtva koja je ubijena bez prava na sud.

Neki današnji politički akteri potpiruju ovakav dvostruki pristup žrtvi, jer štite svoje korijene i vlastitu prošlost. Na žalost, uzročnost ovakvih podjela proširuje se i na razdoblje Domovinskoga rata, kojeg potiskuju u drugi plan oni koji u njemu nisu sudjelovali. Nisu se uključili bilo zbog krive političke procjene, bilo zbog uvjerenja. Ovo je jedini rat u novijoj povijesti, nakon kojega nitko ne postavlja pitanje: „Što si radio u ratu?“. A to pitanje treba postavljati, ne da bi se nekomu škodilo, nego da bi se odala zahvalnost onima koji su branili državu riskirajući vlastite živote.

* *Ako imamo na umu da rasprave o temama iz Drugoga svjetskog rata redovito žestoko polariziraju javnost i privlače njezinu pozornost, nije li potezanje povijesnih tema počesto samo u funkciji skretanja pozornosti s akutnih aktualnih pitanja?*

- Drugi svjetski rat je jedan od uzroka dubokih podjela u hrvatskom društvu. Svaka politizacija tih događaja je za osudu! Neki političari potežu antifašizam u dnevnapoličke svrhe. Izazivaju obrnuti odgovor, revolt mnogih koji su uvjereni antifašisti. Primjerice, govoriti o antifašizmu na junačkoj sinjskoj Alci je promašaj! Antifašizam je naš temelj, a njegova zlouporaba je promašaj. Najčešće ta zlouporaba služi za prikrivanje komunističkih zločina poslije Drugoga svjetskog rata. To je politika kratke pameti i krakoga dahia. Europa nam je i u tome dala pouku svojom Deklaracijom o komunističkim zločinima.

* *Vaš je nedavni razgovor s novinarom beogradskog NIN-a izazvao veliku*

buru u hrvatskoj, a stanovite je odjekem imao i u srpskoj javnosti. Uglavnom je lako složiti se s ocjenom da je on označio početak medijske hajke, no – niste li se i Vi poslužili opaskama o Luburiću i Jasenovcu da biste skrenuli pozornost javnosti?

- Medijski linč protiv mene bio je planiran, jer se je očekivala moja kandidatura za predsjednika Republike Hrvatske. Opštužbom za profašističko djelovanje htjeli su protov mene okrenuti prvenstveno međunarodnu zajednicu. No pogriješili su, jer su za egzekutiora izabrali plaćeno piskaralo koje u svojim tekstovima, kako sam dokazao citirajući ga, štiti četnike. Dakle, on nalazi razumijevanja za pravi fašizam, pojmenice za Dražu Mihailovića! Takvi da meni pričaju o fašizmu? Krija meta, pogrešno oružje i loši strijelci. Lako sam odbio tu ofenzivu, jer se s takvim protovnicima borim već desetljećima.

* *Općepoznato je da su brojni članovi Vaše obitelji stradali u doba Nezavisne Države Hrvatske. Unatoč tomu ste Vi o toj državi i o njezinu režimu znali davati i ocjene koje se u dijelu javnosti smatraju «politički nekorektnima». Iz današnje perspektive, smatrati li da je NDH bila tek rezultat osovinskih planova okupacije i debelacije Jugoslavije, ili je u određenom smislu bila i – da se poslužimo Tuđmanovom sintagmom – «izraz povijesnih težnji hrvatskoga naroda»?*

- Prije svega, NDH zaslužuje svaku osudu jer je koalirala s fašizmom i uvela rasno zakonodavstvo. Sigurno je i to, da velika većina tadašnjih njezinih pristaša

nije imala za cilj istrebljenje drugih naroda, nego stvaranje hrvatske države. Odgor na srpsku diktaturu rodio se je neovisno o fašizmu. To ne umanjuje zločine počinjene u ime NDH, ali obvezuje povjesničare pri pisanku povijesne istine.

* *Zašto se onda, i kad se raspravlja o tim temama, progoni i onemogućuje pravo na drugačije mišljenje? Čini li se to doista u ime demokratskih vrijednosti, ili iz nekih posve drugih motiva?*

- Na žalost, jednostranim isticanjem tih zločina neki ne žele postići pravu osudu ubijanja nevinih, nego prikriti komunistička ubijanja bez suda. Te dvije stvari treba rasvjetliti. Ne razdvojiti, jer su uročno-posljedično dijelom povezane, ali nacionalni i povijesni moral nam ne da pravdati ni jedno od dva najveća zla, fašizam i komunizam.

* *U tom se kontekstu postavlja i pitanje promjene naziva onih javnih površina koje nose ime po ljudima koji simboliziraju jugoslavenstvo i komunizam, u prvom redu ulica i trgova nazvanih imenom Josipa Broza Tita. Kakvo je Vaše stajalište o tome?*

- Danas imamo konkretne dokaze da je ubijanje desetaka i desetaka tisuća ljudi poslije Drugoga svjetskog rata, bez suda i pravde, zapovjedio Josip Broz Tito. Najnovije svjedočenje Jefte Šašića o tome je objavio Pero Simić. Hrabro i korektno priznanje o tome je nedavno, nad kostima u Hudoj jami, izrekao slovenski predsjednik antifašističkih boraca. Kada taj put istine počnu slijediti i naši članovi SUBNOR-a, Hrvatska će postati prava demokratska zemlja. Tada će pitanje skidanja imena zločinaca poput Tita biti riješeno konsenzusom. Poput Staljina, Ceaușescua i sličnih, Tito će dobiti svoje mjesto u povijesti. Neofarbanu, objektivno, prema postignutim zaslugama i počinjenim zločinima.

* *No o tom se pitanju ne može ozbiljno raspravljati bez rasprave o ustavnoj preambuli kojoj je autor, navodno, sam predsjednik Tuđman. Je li ta preambula danas prihvatljiva i treba li ju mijenjati? Izaziva li ona podjele u hrvatskome nacionalnom biću? Legitimira li ona one koji s nostalgijom gledaju na Jugoslaviju i komunizam (sjetimo se manifestacija u Kumrovcu, Srbu i sl.)?*

- Preamble Ustava poziva se na odluke Zemaljskog antifašističkog vijeća narodnog oslobođenja Hrvatske (ZAVNOH), a

ne na komunističku ideologiju. Kasnije su komunisti svoje zločine prikrili antifašizmom, a to je nešto drugo. Mislim da Ustav ne smijemo mijenjati svakih nekoliko godina, kako je to uvela Račanova vlada i njegova saborska većina.

* No i Vi ste se, ako je vjerovati dijelu tiska, negativno izrazili o Marku Perkoviću Thompsonu, najavljujući da će te taj «problem» rješiti ako budete izabrani za predsjednika.

- Vidim da ste i vi nasjeli na uređivačke laži *Jutarnjega lista!* Na naslovnicu je pisalo: „Kad postanem predsjednik, obraćući se s Thompsonom!“. Ako ste čitali moj intervju, mogli ste vidjeti da tih riječi u njemu nema! Tipične političke krojačke škare koje prekrajuju istinu u laži...

* Da, u zadarskome Hrvatskom listu je objavljen i Vaš ispravak. No, što zapravo mislite o Thompsonu odnosno o nacionalnim i političkim aspektima njegove pojave? Je li Thompson doista «problem» i, ako jest, zašto, ili je Thompson zapravo u prvoj redu simbol nezadovoljstva dobrog dijela hrvatske javnosti, napose mladih? Kao političar i kao liječnik, što mislite kakve posljedice može imati ograničavanje prava mladih ljudi da izraze svoje nacionalne osjećaje?

- U spomenutom intervjuu *Jutarnjem listu* sam rekao kako cijenim Thompsona kao antifašista, jer se je digao protiv modernoga neofašizma za vrijeme velikosrpskog osvajanja Hrvatske. Zahvalan sam mu, rekao sam, za ono što nam je pomogao početkom devedesetih. Isto sam tako rekao da volim i slušam njegove domoljubne pjesme. Zamjerio sam mu što inzistira na pozdravu „Za dom!“, jer to šteti Hrvatskoj u svijetu, ali i njemu samome: zato mu zabranjuju nastupe u nekim zemljama i nekim hrvatskim gradovima. Bez toga, mogao bi svoje pjesme širiti slobodnije i češće. A ono na naslovnicu je uradak zlonamjernog urednika, kao što Vaše inzistiranje na tome pokazuje koliko daleko sežu zlonamjerni politikanski falsifikati.

* Nakon «slučaja» s Vašim interviewom NIN-u, dali ste niz izjava u hrvatskome tisku koji se mogu shvatiti kao podlaženje tzv. antifašističkoj ljevici. Vjerojatno ste primijetili da su Vam iz nekih krugova spočitnuli da biste, ako nastavite podilaziti tzv. ljevici (čije glasove ionako uglavnom ne ćete dobiti), mogli izgubiti glasove tzv. desnice?

- Nikad nisam podilazio tzv. ljevici, nego sam izražavao prosvjed protiv fašističkih zločina. I meni su fašisti ubili veliki dio obitelji, kao i komunisti. Nitko od njih nije imao pravo na suđenje i za mene su sve žrtve moje obitelji nevine. Najoštrijie osuđujem njihove ubojice. Komunizam i fašizam su dva najveća svjetska zla, svaki na svoj način. A rekoh da su falsifikati mog intervjua išli kroz pero plaćenog piskarala Riječ je o tipičnome političkom podmetanju.

* Slična predbacivanja upućena su Vam i nakon razgovora za sarajevsko «Oslobodenje». Kako zapravo gledate na ustavni i stvarni položaj Hrvata u BiH? Može li se smije li se Hrvatska dezinteresirati za njihovu sudbinu? Je li ponavljanje fraza o «ustavnoj obvezi

Obiteljska grobnica Hebrang

skribi», začinjeno skromnom novčanom potporom nekim kulturnim i prosvjetnim projektima, pravi oblik skribi za Hrvate u BiH, ili je samo smokvin list za prepustanje naših sunarodnjaka njihovoj sudbini bez obzira na Republiku Hrvatsku?

- Moj stav prema Hrvatima u BiH sam dokazao u ratu, kad sam u okviru humanitarne pomoći otišao u taj rat i priimijenio svoje znanje u organizaciji ratnog saniteta. Bio sam u Posavini, u Hercegovini, ulazio u Novu Biju. Dovodio sam liječnike, lijekove i pomoć u hrani. Tada sam se zauvijek sprijateljio s tim dijelom hrvatskoga korpusa i naučio što im treba. Ja ne trebam sada ići tamo i pitati ih što trebaju, kao neki drugi predsjednički kandidati. Napravio sam put ranjenima i bolesnima sve do hrvatskih bolница. Nakon

rata utemeljio sam medicinski fakultet u Mostaru i vodio projekte izgradnje bolnica u Mostaru, Novoj Bili i Orašju. Surađivao sam s g. Mišom Brajkovićem u pomoći kombinatu Aluminij Mostar itd. U budućnosti Republika Hrvatska mora pojačati svoju brigu za Hrvate u BiH, pomoći im da ne izgube svoja nacionalna prava koja su ugrožena. Oni su konstitutivni dio susjedne države. Našom brigom samo im vraćamo ono što su učinili u obrani Republike Hrvatske. I ovom prilikom im na tome hvala.

* Prema pisanju nekih sarajevskih novina, u Banja Luci se pojavljuju grafiti «Smrt hrvatskoj djeci!». Hrvatski predstavnik u vlasti Republike Srpske izjavljuje za hrvatske novine da on govori «hrvatskosrpski». Nisu li to simptomi zabrinjavajućih tendencija, a nismo primijetili da je bilo službene reakcije hrvatskih vlasti?

- Nisam znao za navedene pojave, no poznajem neke slične. Hrvatski narod u BiH se mora politički ujediniti u obrani svojih interesa. Sada su razjedinjeni i zato neučinkoviti.

* U tom kontekstu valja postaviti i pitanje pristupa Hrvatske Europskoj uniji. Je li to i za Vas «cilj za koji je Hrvatska spremna podnijeti svaku žrtvu», kako se svojedobno izrazio bivši premijer dr. Ivo Sanader, ili je EU samo sredstvo osiguranja budućnosti i prosperiteta Hrvatske?

- U mome predizbornom sloganu jasno stoji: „Za europsku i ponosnu Hrvatsku!“ Dakle, bez ponosa ne idemo u Europu, jer i svi europski narodi su ponosni! Tu pozitivnu narodnu energiju, taj ponos koji smo imali u Domovinskom ratu, to su nam sustavno uništili. Sve će napraviti da poput ostalih europskih naroda cijenimo svoju prošlost, Domovinski rat, utemeljitelja moderne hrvatske države dr. Franju Tuđmana i hrvatske branitelje. Po uzoru na ostale europske narode, koji se ne srame svoje prošlosti iz razdoblja stvaranja države.

* Bi li, onda, Hrvatska trebala i skrb za Hrvate koji žive izvan njezinih granica, ponajprije u BiH, ako to okolnosti nalože, pretpostaviti pristup EU?

- To se ne smije uspoređivati i takva žrtva se ne smije dogoditi. Mi moramo pomoći da i BiH uđe u EU. Tada će se i Hrvatima jamčiti pravo koja imaju i svi drugi narodi.

* No Hrvatska je u nizu slučajeva pokazala da je spremna žrtvovati ne samo dijelove svoga suvereniteta, nego i dostojanstva. Sjetimo se ZERP-a ili nepoštivanja dogovora o koaličijskoj vlasti HDZ-a i HSP-a 2003. godine. Nije li ta koalicija bila prirodnija, legitimnija i čvršća, nego ona u koju je vladajuća stranka ušla?

- Hrvatska desnica povodi se za sitnim partikularnim interesima i ne sagledava cjelinu. Razilazi se zbog sitnih osobnih interesa. To koriste oni koji promiču ideje pesimizma, razočaranja i bezperspektivnosti. Uspijevaju nam uništiti duhovni život, tradiciju i samopoštovanje. Za puno toga kriva je razjedinjenost desnice.

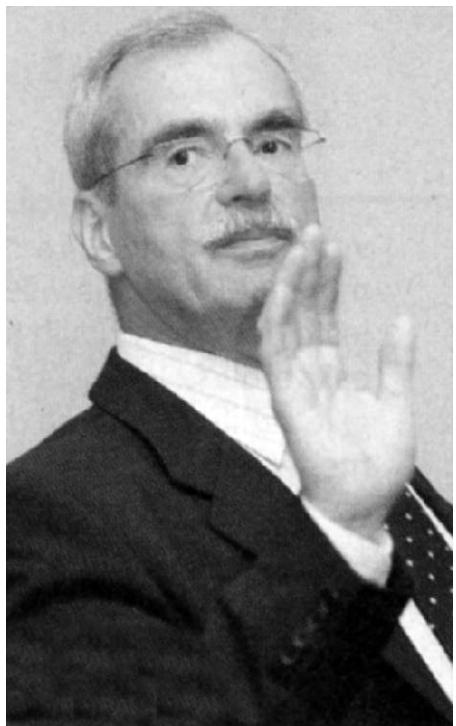
* Nekoliko je predsjedničkih kandidata koji aspiriraju na isti segment biračkoga tijela. Pritom u prvom redu mislimo na Vas, dr. Jurčevića, dr. M. Tuđmana... Kako gledate na njihove kandidature? Postoji li mogućnost kakvoga sporazuma ili – kao što je predložio Jurčević – provedbe «predizbora», kako bi se elimi-

nirali kandidati sa slabijim izgledima i sprječilo cijepanje glasova?

- Izuzetno cijenim dr. Tuđmmana i dr. Jurčevića i razumijem njihove motive. Mislim da je nekakvo prednatjecanje nemoguće, jer ne postoji izborna forma za to. No trebamo se sjesti za stol i dogоворити se da podržimo onoga tko ide u drugi krug. Naravno, treba upamtiti da pobjednik ne smije zaboraviti na ostalu dvojicu, jer u suradnji mogu učiniti puno za Hrvatsku.

* Na koncu, Vi ste član HDPZ-a. Bez obzira na brojna ograničenja koja Ustav postavlja predsjedniku Republike, kako gledate na hrvatske političke uznike, na njihov položaj i prava? Treba li i hrvatskim političkim uznicima reducirati prava, kao što se sada najavljuje u odnosu na hrvatske branitelje?

- Hrvatski politički zatvorenici su ljudi koji su najviše i najteže platili hrvatsku slobodu. Bez obzira na to koje sam pozicije u vlasti imao, u meni su uvijek imali pomoći. Time se ponosim. Na žalost, ta je pomoći bila potrebna, jer ih mnogi žele

marginalizirati. Budući predsjednik države mora doći pred njih i pokloniti im se! I, naravno, zalagati se da im se prava ne ukinu!•

VJETRENJAČE STIPE MESIĆA, ELI KOJI TOVAR JE KREPA?

Ča to petlja i muti Stipe Mesić, na samen kraju mandata, ni mi baš do kraja jasno. I zašto ratuje proti unega ča uzdvana ne postoji. Proti NDH, koja je propala 1945., proti fašizmu koji je isto tako propa tega istega lita. A kad niki z kopljem jura na nepostojeće opasnosti i neprijatelje, za takovega se reče da juriša na vjetrenjače. Da je Don Kihot!

I da nima više političkih ambicijah, kad mu fini mandat, je reka. Ambicijah forši nima, ma ima sljedbenika. I naslijednika! Istrijanski vrali sin, Damir Kajin spremna

za izbore! Za predsjednika države! Ni više ni manje! Uostalen, zašto ne! Ud naroda koji si je za predsjednika izabranega Mesića, more se svašta očekivati. Nijedan apsurd ni dovoljno apsurdan. A imaju njih dva, Mesić i Kajin, puno tega zajedničkoga. Mesić je (tako se je sam hvalija), na čelo bivše države doša da bi je potkopa, zrušija. Sad Kajin čeka svoju priliku!

I, naravno, puna su njin usta antifašizma. A ča je zapravo uti antifašizam? To je za vrime drugega svjetskega rata bila kovanica, hojmo reći "radni naziv", za privremenih savez unih koji su proti Hitlera ratovali. I čim je fašizam propa, bivši saveznici su poveli međusobni dugi i opasni hladni rat.

Dakle antifašizam ima smisla samo dokle postoji fašizam! Antiglobalizam danas postoji zato ča postoji globalizam. Uostalen, ki danas maše z zastavon, na primjer, antistaljinizma, eli antikolonializma!

To razumi svaki tovar, ma niki još vajk, tvrdoglavko kako tovari, mašu z floskulom

koja se zove antifašizam. I kad već tovare spominjen, sitija san se Antuna Vujića, koji je u jeku antikomunističke kampanje poli nas bija reka da nima smisla mlatiti po krepanen tovaru. A komunistički tovar je u svitu bija još itekako živ! Kina, Kuba, Vijetnam, Sjeverna Koreja! A fašistički tovar je stvarno, definitivno, krepa i fala bogu da je! I zašto sad Mesić i uni njegov Kajin toliko mlate po ten krepanen fašističeken tovaru? Ma zato ča su političari! Dakle, demagozi! Koji nimaju ča ponuditi za budućnost, pak nas vraćaju u prošlost. I dokle se mi koljemo okolo prošlosti, oni budućnost osiguravaju sebi. Zato mi na živce gredu svi uni koji mlate po krepanin tovarima. A niš bolji nisu ni uni, koji bi stili nike krepane tovare... uživiti!

E, da, Srbi su svoje četnike proglašili antifašistima! Pa da sad vidimo ki su danas, poli nas, uti "antifašisti"? Šarolika skupina četnika, partizana, autonomaša, raznih tamo Mesića i Kajina. Fala lipa, tu ne spadan! Vaš

Blaž PILJUH

Damir Kajin

“NE SPOMINJITE SE ONOG ŠTO SE ZBILO, NIT MISLITE NA ONO ŠTO JE PROŠLO! EVO ČINIM NEŠTO NOVO! VEĆ NASTAJE, ZAR NE ZAPAŽATE?” (Izaja 43, 18-19).

Strahotna vijest izrečena samo s dvije riječi: « Pade grad! » odjeknula je među židovskim izgnanicima u Babiloniji kao grom iz vedra neba. Vijest je donio proroku Ezezielu glasnik koji je iz Jeruzalema u Babiloniju putovao šest mjeseci. Premda je njima, još dok bijahu u domovini, prorok Jeremija sa svom odlučnošću nagovještao takav ishod napetosti u Jeruzalemu, a prorok Ezeziel poslje događaja 597. u Babiloniji neprestance ponavlja, kako će se to dogoditi, oni nisu ni jednomu ni drugom povjerivali. Bijahu uvjereni kako je Jeruzalem neosvojiv grad, a u slučaju ratnog sukoba pobjeda i ujedno njihov povratak iz progonstva gotova stvar - na dohvati ruke.

Objava pobjede babilonske vojske, sa svim popratnim strahotama, bijaše za njih kraj njihovih neutemeljenih nada, ali i duboko razočaranje koje ih je gurnulo u duboku potištenost, a potištenost je ubrzo urodila zlovoljom i nepomišljenim napadima na sve i na svakoga, posebice na Boga. Njihov odnos spram Boga bijaše odavno poremećen, a sada se izrođio u otvoren sukob. Premda bijaše očevidna krivica narodnih prvaka, potpomognuta i pojačana njihovim zlim djelima, bijahu gluhi i slijepi na sve pokušaje proroka Ezeziela kako bi se primirili i udobrovoljili te započeli zrelo razmišljati i prepoznavati stvarne uzroke svoje nesreće. Boga su za sve proglašavali krim, jer ih nije zaštitio, a time su dodirnuli dno

Piše:

Dr. Vjeko Božo JARAK

Ijudske pokvarenosti i zlobe. Prorok ih je nastavio opominjati kako srljaju iz zla u gore te im, želeći im nedvosmisleno kazati dokle će ih takvo ponašanje dovesti, prenosio Božju poruku koja doslovce glasi: "Sami ćete sebi omrznuti zbog bezkonja i gadosti svojih!" (36, 31).

Uza svu njihovu tvrdokornost, prorok je ustrajao u svojim nastojanjima. Njegove riječi bijahu kristalno jasne:

- S Bogom je moguće razgovarati, jer Bog je vjeran i pravedan, on je dobar i radi pristaša!

Ali, pljuštala su pitanja njegovih sugovornika, je li Bog pravedan? Ezekiel je odgovarao:

- To se pitanje ne smije postavljati! Kad se u čovjeku porodi takvo pitanje, onda on treba samome sebi postaviti pitanje: A kako ja sada živim? Od odgovora na to pitanje ovisi hoćete li ili ne ćete doživjeti Boga u svome životu!

Nu slušatelji su dalje pitali:

- Zašto smo dospjeli u Babiloniju? Čime smo zaslужili izgnanstvo?

Prorok odgovara:

- Neosporno je kriva prosudba vodstva u Jeruzalemu. Narod nema u tome neposredna udjela; nisu s time bezuvjetno povezani ni otpadi od vjere u Boga i priklanjanje štovanju kumira. Jeste li za svoje grehe kažnjeni ili niste, zasebno je pitanje. Njega sada treba pustiti po strani! Nije uopće odsudno važno što se dogodilo, ali je i te kako odsudno važno što vi sada činite? Što se sada s vama događa, što će od vas biti? Vi možete nastaviti jadikovati koliko god hoćete, pa i Boga optuživati govorći kako nije pravedan, a onda misliti kako za to imate sigurne dokaze u rukama, a potom držati otvorene ruke za svaku nepravdu. Plod toga bit će vaše mišljenje kako ne postoji ni red ni pravda! Na snazi ostaje jedno:

Prorok Ezeziel na freski u Sikstinskoj kapeli (Michelangelo, 1510.)

-Što je ono što vi sada mislite, što za vas vrijedi u ovome trenutku, što biste trebali učiniti? O tome ovisi jeste li vi ljudi i hoćete li biti ljudi? Vi o tome odlučujete, a ne vaši praroditelji ili vaša djeca! Vi, i samo vi, ovdje i sada! Nitko nema prava būsatи se u prsa i pozivati se na svoju prošlost ili svoje zasluge! Ovo je trenutak naše odluke: što možemo, to trebamo sada učiniti! Svoje stanje trebamo promotriti vjerno u svoj cjelini i odvažno, iz dubine svoga bića, pokrenuti sve svoje snage kako bismo ga promijenili nabolje! Ne učini li se to, ne postoji nikakva mogućnost pravedne prosudbe o onom što se dogodilo.

Ta su razmišljanja proroka Ezekiela u cjelekupnoj biblijskoj religioznosti velik pomak naprijed. Moglo se pomišljati kako su sva njegova nastojanja bila uzaludna, ali to ne odgovara istini. I kada njegovi slušatelji nisu bili spremni prihvati njegove stavove, odlazili su zamišljeni. Prorok nije prestajao isticati Božju vjernost i jednak tako i Božju tajanstvenost, a nju mi ne možemo dokraja odgontati niti je po svojoj volji usmjeravati. U nju treba vjerovati. U svjetlu Božjih poruka, prorok je shvatio kako su svi strašni događaji samo porodajni bolovi u kojima se rađa nov duh, silan i sposoban preobraziti strašan poraz u veliku obnovu koja će Božjem narodu proširiti obzorje i zajamčiti svjetliju budućnost. Zbog toga se u Ezekielovu naviještanju zbiva preokret: umjesto prijekora i prijetnje zbog prijestupa i zlodjela uslijedio je vedar nagovještaj velike nade. S pojaćanjim žarom, poput vjerna pastira, obilazi on svoje sunarodnjake, kao vjeran pastir svoje ljubljeno stado: traži izgubljene, vraća u zajednicu zalutale, povija ranjene i krije nemoće, bdije nad naprednim i jakim - a sa svima postupa pravedno.

Posljednja vijest o Ezekielovu djelovanju potječe iz godine 573/572. Bijaše mu tada pedeset godina, a to znači: navršio je dob u kojoj prestaje svećenička služba. Što se tada zbilo, ne može se sa sigurnošću utvrditi, ali postoji stara predaja kako ga je neki Židov izgnanik u Babiloniji iz svoje praće pogodio kamenom u glavu i - usmratio ga.

Poraz Južnoga židovskog kraljevstva u razazu s premoćnom Babilonijom 597. i

586. s popratnim strahotama, posebice smaknućima i izgnanstvima najsposobnijeg dijela pučanstva, predstavlja veliku prekretnicu u povijesti židovskoga naroda. Tek što bijahu izgradili moćne potpornje društveno-političkog i vjerskog života, kao što je jedinstveno vjersko-uljudbeno žarište s hramom u Jeruzalemu, namijenjeno Židovima diljem svijeta i s uređenim staležom službenika - svećenicima i njihovim pomoćnicima levitima - te osigurali materijalnu potporu i nagovijestili ozbiljno proučavanje biblijskih tekstova i vjerske predaje (poslova koji su uznapredovali u Jeruzalem dolaskom znatnoga broja izbjeglica iz Sjevernoga kraljevstva nakon njegove propasti 721.), pojačao se izvanjski pritisak susjednih neprijatelja, povećale su se unutarnje napetosti i konačno je došlo srozavanja temeljnih ljudskih vrijednosti, što je posjepšilo slom, sveopći slom društveno-političkoga i uljudbenog ustrojstva.

Činilo se kako je odista na pomolu kraj židovskoga naroda i njegova silazak s povijesne pozornice zauvijek. Podaci o Židovima u domovini i u izgnanstvu nakon ratnih strahota veoma su oskudni. Međutim ključna tri izvora (spis proroka Jeremije, Ezekijela i Izaije Drugoga) te nekoliko sporednih, otkrivaju novo, na biblijskim zasadama građeno, shvaćanje povijesti. Za sva tri promicatelja toga shvaćanja ključno je poimanje Boga i njegove uloge u svjetskim zbivanjima. Ljude potresaju pojedini veliki događaji pred kojima oni klonu duhom, osjećaju se nemoćima i bespomoćnima, pa postaju žrtve malodušnosti, koja nerijetko rađa zlovoljom i postaje razorna u odnosu na pojedinca koji je njezina prva žrtva, a zatim i na okolinu. Ovdje je riječ o trojici velikana vjere koji su ne samo bili svjedoci potresnih zbivanja nego su ih osobno doživjeli na sebi u vrlo grubu obliku, ali se nisu pokolebali. Sva ta dalekosežna i po svojoj naravi razorna zbivanja, bijahu za njih prvenstveno znaci unutarnjih poremećaja u ljudima; ti pak poremećaji koliko god bili strašni, ne će imati presudnu ulogu u konačnom ishodu povijesnih zbivanja. Posljednju i odsudnu važnu riječ ima samo Bog. Stoga, kada je riječ o spomenutim pojedincima, treba opetovano istaknuti njihovu vjeru: ti su ljudi snažno,

neopisivo duboko, doživjeli Boga i pred njim sa strahopoštovanjem zastali, a kada su se pribrali i pogledali svijet i zbivanja u njemu, sva su im se ona pokazala u svjetlu svoje prolaznosti i, u konačnu obračunu, u posve izmijenjenoj ulozi. Za njih je mjerodavna bila samo Božja prosudba. Iz te vjere izvirala je njihova odvažnost.

Ključna riječ se ponavlja: "NE BOJ SE! NEMOJTE SE BOJATI!" Zbog toga su mogli promatrati ratne strahote, a ne biti tjeskobno zabrinuti, nego prenosi se u budućnost i naslućivati drugačiji ishod od onoga što su ga ti događaji nagovještali. Jednako tako mogli su neke prosudbe svojih ljudi odbaciti kao pusta "naklanjanja" i truditi se kako bi u strpljivu i upornu razgovoru probudili u njima iskru vjere u beskrajnu Božju dobrotu! Ako je srušen jeruzalemski hram, nije uništen ni ušutkan Bog, niti je on zaboravio svoj narod. Naprotiv! Stameni stoje njegovo obećanje: "Evo dižem ruku i kunem se: Narodi koji su oko vas, snosit će sami svoju sramotu! A vi, gore Izraelove, razgranajte se i donosite rod narodu koji će uskoro doći! Jer, evo me k vama!" (Ezekiel, 36, 8). I dalje slijedi poruka narodu: "Duh svoj udahnut ē u vas da hodite po mojim zakonima... I nastanit ćete se u zemlji koju dадох vašim ocima, i bit ćete moj narod, a ja ću biti vaš Bog" (Ezekiel 27-28).

Tu, gdje je stao Ezekiel, nastavio je Izaija Drugi. Riječ je o čovjeku nepoznata imena, čiji je proročki spis sačuvan kao dio ili nastavak knjige proroka Izaije (iz 8. stoljeća prije Krista) pa je zato nazvan Izaija II., a djelovao je među židovskim izgnanicima u Babiloniji nakon proroka Ezekiela. Njegov proročki spis svojim sadržajem i porukom stoji u znaku ovdje izabrana naslova: "Ne spominjite se onog što se zbilo, niti mislite na ono što je prošlo! Evo činim nešto što je novo; već nastaje. Zar ne zapažate?" (Izaija 43, 18-19).

I on je, naime, kao i Ezekiel imao pred sobom izgnanike, odnosno njihove potomke, koji bijahu spremni danonoćno raspravljati o minulim događajima koji su bitno obilježili njihovu povijest na početku šestog stoljeća i time odsudno utjecali na njihov život. Njegovo je obzorje nemjerljivo prošireno i sve odiše mirom i razdraganošću:

Bog u kojega vjeruje i kojega naviješta Izaija Drugi to je Bog svega svijeta, ljudi, svih naroda i vremena. Njegova poruka namijenjena je svakomu čovjeku i ona se glasi: NE BOJ SE! JA TE VOLIM! (Izajija, 43, 1. 4). Otvori li čovjek oči i pogleda svemir, može zanijemiti - ljudska su mjerila premalena. Nu svejedno taj pogled može u čovjeku izazvati različite osjećaje. Međutim! Ako čovjek susretne i pogleda drugoga čovjeka, ako mu s ljubavlju govori i dadne do znanja kako ga cijeni i kako mu je stalo do prijateljstva s njime, onda je nedvojbeno nastao trenutak sreće i ujedno istinski doživljaj vjere u Boga koji je otac svih ljudi. Tako nastaje zajedništvo spremno na žrtvu jednih za druge!

U to doba prorok Izaija Drugi nije mogao, kao ni prorok Ezekiel, pozvati ljudе na vjersku svečanost u jeruzalemskom hramu, ali je to mogao učiniti u krugu svoje obitelji. Tako je slavljenje subota u progonstvu počelo dobivati na važnosti. Na tim sastancima znale su se pjevati Tužaljke, ali je unatoč tomu ozračje bivalo vedrije i pogledi očju radosniji; budila se nova nada i rađala je radošću.

Cijeli proročki spis Izajije Drugoga odiše vedrom nadom i raspjevanom radošću, a riječ je o radosti koja se ne gasi ni onda kad krvari. Prorok je tu pojavu predstavio zorno u liku Sluge Božjega za kojega sam Bog govori kako je on "MILJENIK NJEGOVE DUŠE". Drugo mu, odnosno ono prvotno ime nije zabilježeno, pa je ostao skriven pod tim imenom: SLUGA BOŽJI ili MILJENIK BOŽJE DUŠE! K tomu treba dodati: pred nama je osoba, lik čovjeka kao iz kamena isklesan, ali srca ljubavlju ispunjena, njegove su crte jasno istaknute i nemoGUĆE ih je shvatiti u prenesenom smislu. Pisac ga je istaknuo kao uzor vjernika, Božjeg čovjeka, koji ne otvara svojih usta, ali na svakom koraku i u svakoj prilici i neprilici svjedoči Božje čovjekoljublje:

-Pun je Božjega duha, a to znači neuništive živodajne snage, s ljudima je nježan kao majka, on ne lomi napuknutu trsku niti gasi stijenj što tinja" (42, 1-3). Svojom riječju krijeći umorne; spreman je krivicu drugih na sebe preuzeti i zbog toga stradati; izvrnut je zlostavljanju i pritom trpi,

ali je izdržljiv i ne otvara usta te tako zadržuje mnoge narode; patnja mu nije uzaludna nego donosi spasenje mnogima i njega osobno uvodi u carstvo svjetlosti! (49, 1-6; 50, 4-9; 52, 16; 53, 11).

Bilo je mnogo pokušaja usporedbe Božjeg sluge s nekim likom iz prebogate biblijske baštine, ali ni jedna se nije odrazila - osim jedne: s Isusom iz Nazareta. Ta je sličnost u prvoj kršćanskoj zajednici prepoznata i prihvaćena. Izaija Drugi sa svojim proročkim spisom i nadasve svojim likom Božjega sluge - Miljenika Božje duše, odista širi obzorje do nedostiznih daljina i produbljuje Božju vjernost do nesagledivih dubina. Zajedništvo Božje i čovjeka predstavlja nenadomjestiv oslonac u životu pojedinca i naroda u sadašnjosti i budućnosti!

Zaključna pripomena: Tijekom dugoga razdoblja u nama poznatome onodobnom svijetu isticahu se tri velesile: Babilonija, Asirija i Egipat. Međusobno se natjecahu za prevlast i pojačan utjecaj nad mnoštvom malih naroda u bližem i dalnjem okružju. Krajem 7. stoljeća prije Krista Babilonija postaje prva sila - bez premca; ona dva puta pobjeđuje egipatsku vojsku, a 612. osvaja Ninivu glavni grad Asirije i nakon toga konačno zauzima cijelu Asiriju.

Godine 559. vlast u Perziji preuzima Kir II. i započinje svoja osvajanja. Pred njegovom najezdom 539. silno Babilonsko carstvo ruši se kao kula od karata te on bez borbe osvaja Babilon, u to doba najveći, najbogatiji, najutvrđeniji i najljepši grad na svijetu! I potom cijelo babilonsko carstvo postaje njegovo! Židovima omogućava povratak u domovinu, vraća im sve dragocjenosti koje bijahu odnesene iz jeruzalemskoga hrama u vrijeme ratova te iz državne blagajne plaća troškove izgradnje novoga hrama u Jeruzalemu. Pri osvajanju Babilonije, glavni grad Babilon nije bio razoren. Razorili su ga Parti 127. godine prije Krista. Nakon toga nije obnavljan. Danas leži pod zemljom. Samo su djelomično proučavane njegove ruševine. Prorok Jeremija piše o Babilonu svoje proroštvo: "Babilon će biti hrpa ruševina, brlog čaglijima, užas i ruglo, kraj nenastanjen!" (Jeremija 51, 37). To se proroštvo doslovce ispunilo. •

BUDI SVOJ

(Šenoi)

Ako nas ima
nek nas ima
ako nas nema
neka nas nema
još nas ima
i neka nas ima
ako nas neće biti
što nas ima
nek nas ne bude
ako nas ima
a nas nema
bolje je da nas nema
kad nas ima
(naime)
bolje je biti
pa ne biti
već biti
a ne biti.

Marko KLJAJIĆ

NIKOMU NEMOJTE REĆI

Nikomu nemojte reći
u kom su razoru ptica gnijezda.
Sloboda, u kojim brazdama
pjeva.
I cije njive svijet su svanuća.

Rado bih pošao nekud, u
svemir,
gdje je vječni mir i tišina.

Ne mogu zov kraja davit.
Žitna me polja mame i vuku.

I vječno noću glas vjetra čujem.

Kao dah. Kao ljubav
svih mojih dana.
Čežnja me za domom vuče.

Branko JEGIĆ (1944.-2002.)

POSJET GOLOMU I SVETOM GRGURU

Gospičko-senjski biskup **dr. Mile Bogović**, doktor povijesnih znanosti, godine je 1975. sa svojim priateljima svjetovnjacima **Zorislavom Horvatom i Milanom Kruhekom**, također povjesničarima, krstario Likom u potrazi za povijesnim ostacima na tome, do turskih osvajanja, u kulturnome i u gospodarskom smislu najrazvijenijem dijelu ondašnje Hrvatske. Posebno se u tome razdoblju isticala Krkava, rasadnik glagoljice, čiji su fratri glagoljaši širili glagoljicu diljem Hrvatske, a

Bunkeri na Golome

posebice u priobalnom dijelu i po otocima. Nažalost, na Krkavi osim partizanskih spomenika ništa nisu našli. Sve je razoren i pod zemljom, kao da nas nikad tu nije bilo. Biskup Bogović zna reći: "Na Krkavi se povijest iščitava krampom". Sinala mu je tada ideja kako bi bilo dobro na Udbini, sijelu Krkavske biskupije i mjestu krkavske bitke, sudbonosne hrvatske tragedije od koje se nismo do danas oporavili, izgraditi crkvu u spomen svim hrvatskim mučenicima. Kad je milošću Božjom postao biskup, ostvario mu se san. Stvoreni su uvjeti i počeo je graditi Crkvu hrvatskih mučenika. Grubi građevinski radovi u završnoj su fazi. U prvoj polovici slijedeće godine CHM će biti u cijelosti dovršena. Vjerujem da će postati središnje mjesto hodočašća, na kojem će se odati počast svima koji su mučeni i ubijeni za Hrvatsku i katoličku vjeru.

U crkvenom kompleksu CHM bit će ugраđeno "memorijalno kamenje" sa svih stratišta, grobišta, logora i zatvora gdje su Hrvati mučeni i ubijani samo zato što su Hrvati. Svake godine prve subote u rujnu, prije blagdana Uzvišenja Svetog Križa, proslavljaju se na Udbini *Hrvatski Mučenici* i tom prigodom donosi se "kamenje memorije".

Piše:

Ivan VUKIĆ

Ove se je godine gospički župnik pop **Ante Luketić** odlučio da memorijalni kamen uzme s mjesta komunističkih logora na Svetom Grguru i Golom otoku. Kad mi je to predložio, rekao sam mu da je dobro sa Svetog Grgura, jer su na njemu robijali hrvatski domoljubi, ali nikako s Golog otoka na kojem su robijali informbirovci, borci za sovjetsku Hrvatsku, odnosno Jugoslaviju, čije su ruke okrvavljenje hrvatskom krvlju. Odgovorio mi je da su na Golom otoku robijali i hrvatski domoljubi, te da poznaće dvojicu, oca i sina, koji su istodobno robijali. Uzvratno sam da prije svoga šestogodišnjeg robijanja u Staroj Gradiški, tijekom robijanja i nakon izlas-

ka s robije nisam čuo da su na Golom robijali hrvatski domoljubi. Provjerit ću, pa ako je istina ići ću na Goli otok, a ako nije, ne ću ni u ludilu.

Nazvao sam nekolicinu starih robijaša koji su mi također rekli da su na Golom otoku robijali informbirovci i da ne bi bilo umjesno da se kamen memorije koji obilježava njihovu žrtvu ugrađi u CHM, jer su oni, opijeni komunističkom ideologijom, ubijali Hrvate, a među njima i brojne svećenike. Prisjetio sam se da je bivši hrvatski politički robijaš, književnik **Andrija Vučemil** na jednom sastanku u Zagrebu govorio o Golom otoku, u smislu da se nešto poduzme da ga informbirovci ne svojataju samo kao svoj. Nazvao sam ga i on mi je potvrdio da su na Golom otoku robijali i hrvatski domoljubi, a i on je pet godina odrobio na njemu. Čudio se kako to ne znam, a o Golome je otoku napisan veliki broj knjiga.

Eto, to je naša hrvatska zbilja. Napisat ćemo, ali nemamo snaže upoznati široku javnost, jer tiskovne i elektronske medije nadziru

komunisti, različite ljevičarske udruge i pritajeni udbaši, kosovci i njihovi potomci.

Priopćio sam mu što kani pop Luketić i predložio mu da pođe s nama, te da kao goloootički zatočenik svjedoči o uvjetima življena u tom logoru. Rado je prihvatio ponudu. Prenio sam to popu Anti, koji je predložio da pođemo na Goli otok u srijedu 19. kolovoza. On će osigurati brod koji će nas iz Svetog Jurja prevesti na Sveti Grgur i na Goli. Polazak je u 10 sati. Javio sam to Andriji, pristao je i rekao da će još nekoga povesti iz Rijeke. U dogovorenim vrijeme okupili smo se na svetojurjevske rivi. Iz Rijeke su stigli bivši politički hrvatski uznik Andrija Vučemil s priateljima **dr. sc. Miloradom Stjepićem**, redovnim profesorom na Filozofskom fakultetu u Rijeci i njegovom suprugom **Lidjom**, iz Ogulina bivši hrvatski goloootički politički uznici otac **Josip Ceranić** i sin mu **Josip Ceranić** sa svojim obiteljima, prof. geografije i ravnatelj Prve osnovne škole u Ogulinu i novinar **Glasa Končila Zvonko Ranogajec**, zamjenik gradonačelnika Ogulina **Tone Radočaj**, iz Gospiča župnik pop Ante Luketić, vjeroučiteljica **Mirela Miočević**, **Joso Brkljačić** s unukom **Tomislavom Brkljačićem** i bivši starogradiški hrvatski politički uznik **Ivan Vukić**, iz Ličkog Osika **Nikola Rendulić**, te iz Svetoga Jurja bogoslov **Dino Rupčić**. Ukrali smo se na brod "Pasadur" i krenuli put Svetoga Grgura i Gologa.

Dan je vedar, bez vjetra, more mirno, ugodno za plovidbu. Ostavljamo iza sebe suncem okupani Velebit u čijem se podnožju bijeli Sveti Juraj.

Pop Ante Luketić nakon međusobnog upoznavanja izlaže nam plan našeg putovanja i koja mu je svrha. Bogoslov Dino upoznaje nas s poviješću Svetog Jurja, a prof. Ranogajec sa zemljopisnim karak-

Ostatci radionica na Golome

teristikama toga kraja. Andrija Vučemil čita nam pjesmu iz svoje objavljene knjige posvećene golo-otočkim robijašima i daruje ju popu Anti Luketiću, otisnutu i na glagoljici. Ja, Ivan Vukić govorio sam o strahovitom pokolju u Lici koji su počinili partizani predvođeni komunističkom partijom u vrijeme sloma Nezavisne Države Hrvatske. O partizanskom sabirnom logoru u Gospiću, iz kojeg su na stotine i stotine sužnjeva odvođeni na smaknuća strijeljanjem, vješanjem i klanjem sa sudskim presudama i bez njih, ili bivali osuđeni na dugogodišnje robijanje. Govorio sam i o Hrvatskom društvu bivših političkih zatvorenika za koje smo na utemeljitelskoj skupštini izrazili nadu i vjeru da će se ugасiti nakon našeg fizičkog kraja. Nažalost nade su se izjavile, jer po hrvatskim i svjetskim zatvorima i dalje robiju Hrvati, osuđeni zbog svoga žrtvovanja za Dom.

Odjel C-samice na Golome otoku

Oplovljavamo Goli otok na čijim strim liticama zamjećujemo maskirane bunkere iz kojih su stražari naoružani mitraljezima nadzirali otok i more. Doplovljavamo do Svetog Grgura. Obala je niska, veliki dio otoka obrastao je zimzeljenim raslinjem. U lučici je usidren veliki drveni brod koji je na krstarenju ovim dijelom Jadranu. Dovezao je izletnike na razgledavanje Svetog Grgura i Gologa. Oko broda usidreno je više glijsera. Vlasnici se praćakaju u moru, uživajući u njegovoj bistrini. Razmišljaj, eto,

što je čovjek. Ne tako davno mladi ljudi su ovdje robijali radi svoga uvjerenja. Koliko je ovdje bilo proživljene patnje, neprospavanih noći i krišom prolivenih suza. Sad su se ovi nepoznati ljudi podali milovanju mora i sunca, i ne mareći za to.

Pristajemo uz veliki drveni brod i preko njega izlazimo na obalu. Andrija preuzima ulogu vodiča i upoznaje nas s logorom. Tumači nam da su ovdje dovođeni osuđenici kojima je sudskom presudom ili, još češće, upravnim rješenjem, Sveti Grgur bio određen za privremeno mjesto boravka. Najdulja izrečena kazna mogla je biti do dvije godine. Gore iznad lučice nazire se kamenom opločena slivnica za kišnicu, s koje se voda odvodila u vodospremu. Iznad slivnice na padini ispisano je *Tito*. Kamenom su uzidana slova, koja su robiči morali bojiti bijelom bojom, kako bi se ime zločinca više isticalo. Pedesetak metara od obale velika je građevina beto-

PROPOVIJED MONS. SLOBODANA ŠTAMBUKA, HVARSKO-BRAČKO-VIŠKOG BISKUPA

Na svečanosti Dana hrvatskih mučenika u Udbini, 12. rujna 2009. hvarsko-bračko-viški biskup mons. Slobodan Štambuk održao je pred više od pet tisuća nazočnih hodočasnika sljedeću propovijed:

«Dođite, poklonimo se Gospodinu, Kralju mučenika! Kralju naših hrvatskih mučenika uz ovu crkvu što stasa i imenom naših mučenika želi biti označena.

U Evandelju ćemo čuti preporuku: „Ne budite zabrinuti!“ Ime Marijino, Gospodan, dan naše Kraljice. Čestitka Marijama. A Gosi naše prošlosti poštovanje i ljubav.

*Oj budi svoj! Ta stvoren jesi
čitav, / U grudi nosiš, brate, srce
cijelo; / Ne kloni dušom, i da ni-
jesi mlitav, / Put vedra neba diži
svoje čelo! / Pa čekali te danci
nevole i muke, / Pa teko s čela
krvav tebi znoj, / Ti skupi pamet,
upri zdrave ruke / I budi svoj! / S
poštena lica teče / pošten znoj, / i
nijesi, brate, živio zaludu, / kad
jesi svoj! (August Šenoa, pjesnik
i romanopisac, 1834.-1892., iz
vremena velikih prestrojavanja*

na političko-nacionalnom, u ljudskom, pa i s vjerskim poteškoćama...)

Ovdje, na Udbini, gdje nam sa zapada domahuje Velebit, s istoka Plješivica, s juga kraljevski Knin, a tik do Udbine, sa sjevera, prostrano Krbavsko polje, ovdje nastaje Crkva hrvatskih mučenika, Crkva hrvatskih mučenika. Biti svoj – jer to je narod moj! Biti svoj, jer to je moja vjera. Biti svoj – jer to su moji mučenici. Ovdje se želim učiti o svemu što pripada mome narodu, ovdje želim učiti biti svoj i vjerski i nacionalno, zdravo vjerski i zdravo nacionalno!

Mučenici? S bogoslovskog gledišta mučeništvo – *martyrion* – je smrt koju mučenik dragovoljno prima i strpljivo kao svjedočanstvo za Krista podnosi, kad mu je nanese neprijatelj vjere, iz mržnje prema vjeri. Nije svaka smrt mučeništvo, nego ona kojom se polaže svjedočanstvo za Krista. Mučenik trpi, podnaša. Od mučenika nitko ne trpi...

Koji su to? Ovdje upravo na Udbini mislimo na one u čijim je grudima tekla hrvatska krv, a podnjeli su mučeništvo zbog vjere, u obranu vjere. Nisu li to oni koje su Turci na kolac nabijali, jer se svoje kršćanske vjere nisu htjeli odreći? Nisu li to oni koji su i nakon Drugoga svjetskog rata, živeći pod sistemom koji nije bio nimalo sklon čovjeku-Hrvatu-vjerniku, koji su hrabro odlazili na nedjeljnu svetu misu, koji su svoju djecu odgajali u vjerskom duhu... koji su primali svete sakramente, dok su im drugi govorili kako bi bilo pametnije da se u kući mole, da za to ne treba nitko znati, da nije vrijeme za javno svjedočenje... da tako neće napredovati na ljestvici ta-

Biskup Slobodan Štambuk na Udbini

nirnice. Raskrivena je, ali je još uvijek u prilično dobru stanju. Malo niže je električna centrala iza koje je skladište. Između pristaništa i betonirnice još uvijek stoji zahrdali nadzemni hidrant za vodu. Kišnice ne bi bilo dovoljno, pa bi vodu dovozili brodom i preko hidranta punili vodospremu. Nastambe za zatočenike su srušene.

Pop Ante Luketić poziva nas da odaberemo kamen na kojem će biti uklesano ime logora i godine njegova postojanja. Odabrali smo poveći kamen, kojega je snažni Josip Ceranić mlađi s lakoćom prenio na naš brodić. Ukravamo se i mi, i plovimo prema Golome. Luka je velika. Usidreno je više velikih i malih brodova. Na obali se vide čvrste građevine, neke i u kamenu uzidane. Arhitekturom podsjećaju na zgrade u vojarnama. Naš kapetan brodice pita nas hoćemo li pričekati petnaestak minuta do otplovljavanja velikog jedre-

A. Vučemil i M. Stojević ispred Vučemilovih stihova na Golome

njaka preuređenog za obalno krstarenje, ili ćemo preko njega preći na obalu. Muškotrpno je to prebacivanje s maloga broda preko velikog na obalu, pa smo odlučili pričekati. Otač i sin Ceranići nagađaju što je u kojoj građevini bilo. Shvaćam ih. Teško sam se i ja snalazio prilikom prvoga i jedinog posjeta robijašnici Stara Gradiška. Mi robijaši imali smo ograničeno kretanje, pa nam je nepoznato sve izvan kruga toga kretanja.

A. Vučemil i otac i sin Ceranić na Sv. Grguru - kamen za udbinsku spomen-crkvu

dašnjeg sistema? Nisu li to oni svećenici koji su čamili u Gradiški, koji su bili prisiljeni vlastitim prstima, doslovno noktima svojim rušiti katoličku crkvu? Nisu li to oni svećenici koji su radije pošli u smrt nego da odaju isповједnu tajnu... a ujedno to su oni koji se ne spominju u crkvenim kalendarima i ne slavi se sveta misa na njihov mučenički dan... ali vjerujemo da su kod Gospodina, koji je divan u svecima svojim? Ti i takvi mučenici – ovdje će biti doma, kod svog oltara, u svojoj crkvi! Ovdje, će oni imati svoj oltar, svoje mjesto!

Ovdje će imati Hrvat – katolik – vjernik svoje nacionalno svetište i svi oni sinovi i kćeri hrvatskog naroda – koji su bili svoji! Svoji i Božji! U prvom redu oni koji su bili sluge – svoje vlastite svijesti, Njezinog Veličanstva Savjesti! A istodobno su poštivali svakoga čovjeka, u svakom čovjeku

gledali svojega brata, sestru! Ovdje će imati mjesto oni koji su bili svoji – služeći Božjim planovima u svojim obiteljima, s puno poštenog rada, s „poštenog čela tekao je pošten znoj“ i djecu svoji odgajali „u strahu Božjem i sramu ljudskome“ a u drugim obiteljima nastojali gledati svoje prijatelje, cijeneći svaku majku, cijeneći svakog oca, držeći s puno finoće lijepi odnos prema drugima i drugačijima!

Ovdje će imati mjesto oni koji su crkveno-vjerski imali svoje „ja“ i bili svoji, a istodobno su se odnosili s lijepim poštovanjem prema drugima, čak i prema bezvjernicima, moleći za one koji su ih progonili! Ovdje će imati mjesto vjernici hrvatskog naroda koji su bili svoji, a kod toga trudili su se živjeti u razumijevanju s drugim ljudima, drugim narodnostima, drugačijih vjerskih i nacionalnih opredjeljenja.

Primjer žene koju najviše volim, žene s otoka Brača... moja majka!

Ovdje bi također trebali imati počasno mjesto svi oni koji su u povijesti naroda našeg i vjere naše odigrali časno i pošteno svoju ulogu i kao vođe naroda i kao branitelji. Ova crkva morala bi biti jedna velika i draga UČIONICA u kojoj ćemo

Nakon isplavljanja jedrenjaka pristali smo uz obalu i iskricali se. Iz obližnjeg restorana čuje se glazba. Natkrivena terasa puna je gostiju koji su pri objedu. Iznad restorana je suvenirnica. Naši suputnici ostali su u restoranu osyežiti se, a Joso Brkljačić, Tomislav Brkljačić i ja popeli smo se do suvenirnice. Vlasnik suvenirnice je Rabljanin, dragovoljac Domovinskog rata. Ratovao je na gospičkoj bojišnici. Žali

se da su građevine zapuštene i devastirane, nitko o njima ne vodi računa. Da je pameti, obnovljene bi se mogli dati u zakup. Turista je puno i mogli bi svi imati koristi, a ovako je napravljena milijunska šteta. Rabljani su prije osnivanja logora na Golome držali ovce na ispaši. Nije bilo drveća. Naizmjence su se smijenjivali pastiri. Kada je u Jugoslaviji uspostavljen logor, onemogućen je pristup svima osim

se učiti „kako biti narod Božji“, što nam je naznačio Ezekijel u današnjem čitanju (Ez 36, 28). Ovdje smo došli i ovdje ćemo dolaziti u vrijeme i nevrijeme za Crkvu, za narod, za vjeru, za naše nacionalno biće! Ovdje ćemo se učiti BITI SVOJI! I danas smo ovdje došli učiti kako se snalaziti u vremenima kad su se neki sjetili koliko Križ Kristov smeta, ometa, ometa suživot... Tako kažu i zato ga treba ukloniti, a sve zbog tolerancije!

Tolerancija je uvažavanje dugoga, prihvatanje drugoga s njegovim osobitostima, ali ne i izbjegavanje svojega, ustuk pred drugima kako bi se njima svidio.

To, gospodine moj, nije tolerancija – to bi bilo samoubojstvo svojega dostojaštva! U vrijeme kada neki i na javna prijevozna sredstva žele postaviti parolu: „Nema Boga – nema gospodara!“ Da,

Isti kamen na Udbini

onima koji su radili u logoru. Robijaši su izgradili građevine i zasadili drveće. Eno, tamo, postavili smo veliki drveni križ ispod kojeg palimo svjeće i polažemo vijence. Ovi iz vlasti i pri vlasti nas ne prate. Pale svjeće i polažu vijence uza zid nasuprot križa.

Vrijeme odmora je prošlo. Okupljamo se ispred restorana. Andrija Vučemil, go-lootočki hrvatski politički uznik, upoznaje nas s logorom. Logor Goli osnovan je 1949. a zatvoren 1988./1989. godine. Na njemu su robijali ne samo informbrirovci, nego i hrvatski i drugi politički uznici, a i kriminalci. Komunističkoj partiji nije bilo teško pronaći neprijatelje među Hrvatima. Lažan svjedok, pa ni to, dovoljno je bilo da se odmjeri visoka kazna. Komunistički je sustav preko svojih represivnih tijela opstojao i reziranjem političkih suđenja i održavanjem psihoze o vanjskom i unutarnjem neprijatelju. Go-

li otok nije bio robijašnica kao Stara Gradiška ili Lepoglava. Bio je logor s uređenom robijaškom samoupravom. Nakon posla osuđenici su se mogli slobodno kretati danju i noću u prostoru namijenjenom za njih, u takozvanoj "žici". Tu stražari nisu ulazili. Osuđenici su bili raspoređeni u tri grupe A, B i C. Razlika je bila u tretmanu. U grupi C bili su osuđenici pod posebnim nadzorom. To je bila izolacija, zatvor u zatvoru. Ovdje na obali bila je uprava logora. Tu se vršio iskrcaj sirovina i ukrcaj gotovih proizvoda koje su izradili robijaši.

Pošli smo gore gdje su bili pogoni za proizvodnju. Ulica je strma i dugačka. S jedne i druge strane su radionice u kojima su radili osuđenici. Andrija nam kazuje:

"Najveća je ova ovdje. To je betonirница. U njoj su se proizvodili betonski blo-

Betonirница na Golome

kovi za zidanje, teraco-pločice različitih veličina i ostala betonska galerterija. Evo, ovdje je stolarija, a tamo košaračija, dolje je bravarija. U ovoj izdvojenoj prizemnici bila je postolarnica, krojačnica i zidarska radionica. Lijevo od njih je radsnik u kojem su se uzgajale biljke, kojima je Goli otok ozelenjen. Ovo ovdje su zadnje čivare, tragače u kojima su osuđenici, dodatno kažnjavani, da prenose kamen s jednog mesta na drugo, s jedne

dobro ste rekli, kad nema Boga – nema ni gospodara, činiš što te je volja, putuješ u pravcima kojim ti želiš, nema nikakve kontrole. Ili ono što davno izreče slavni Rus: „Ako nema Boga – sve je dozvoljeno!“ (Dostojevski) Zastrašujuće dozvoljeno! Zastrašujuće opasno!

Ovdje s psalmistom ponavljam: „Nek' mi se jezik za nepce prilijepi, ako spomen tvoj smetnem ja ikada!“ Prevedeno na naš jezik: „Nek' mi se jezik za nepce prilijepi, ako zaboravim Crkvu i vjeru u kojoj sam kršten, ako zaboravim narod kojemu pripadam, ako zaboravim zemlju na kojoj živim!“ (Usp. Ps 137).

Ovdje, nekako u centralnom dijelu naše Domovine, neka odjeknu riječi koje nam danas uputi sv. Pavao: „Ispunite me radošću: složni budite, istu ljubav njegujte, jednodušni, jedne misli budite, nikakvo suparništvo ni umišljenost...“ (Fil 2.2)

Pred nama su izbori za predsjednika države. Koliko ono imamo kandidata? Oprostite mi što im ne znam točni broj! SVI ONI VOLE! Što vole i koga vole?! I ne bi li bilo normalno i poželjno, da u katoličkoj HRVATSKOJ njezin predsjednik bude katolik?! Ali ne samo po svjedočanstvu krsnog lista, nego po svjedočanstvu života, po vjeri! Smiju li katolici ove Zemlje misliti tako, nastupati tako, postupati tako?

Crkva na Udbini trebala bi biti crkva naše nacionalne, hrvatske složnosti i pomirbe! Zašto ne? To bi trebala biti crkva naše Hrvatske jednodušnosti za sve što je veliko, lijepo, plemenito i poželjno! Crkva – gdje će se naša međusobna ljubav osobito njegovati i na „humusu“ zemlje udbinske i susjedne krbavske zemlje koja je obilno zalivena krvlju Hrvata... Neka bi rasla složnost, jedno-

Goli i Sv. Grgur - kameni spomenici na Udbini

dušnost, njegovanje ljubavi! „Jedni druge smatrajte višima od sebe.“ ponavlja svetac iz Tarza, pa da se dogodi čudo, čudo hrvatsko – da iz suprotnog tabora, iz one druge stranke, stigne ohrabrenje i pohvala za ono što je dobro, poželjno i vrijedno! Da ovo bude crkva našega vjerskog i nacionalnog preodgoja u poniznosti i skromnosti, radijnosti, naše međusobne ljubavi!“ i po svemu tome – biti jasno prepoznatljiv i samome sebi i svima oko sobe, i cijelom svijetu!

Ti i ja, moj narod, ima slapove Krke i predivna Plitvička Jezera. Zašto bi mi slavori Nijagare bili draži? Ivan Pavao II. uzviknu: „Europa, pronađi svoju dušu!! A mi? ZEMLJO HRVATSKA, čuvaj svoju i sačuvaj dušu! Budi svoja! Oj, čovječe moj, budi svoj! Ti skupi pamet, upri zdrave ruke i budi svoj! I ne ćeš brate, živjeti zaludu – kad jesu svoj. Amen.»•

Sukob se nastavlja Predsjednik države oštro kritizirao pojedince u Crkvi

Mesić: Biskupi rade protiv Ustava

Mesić je uputio proslijedeno pismo Kapitolu i apostolskom nunciiju u RH

• ZAGREB Predsjednik Stjepan Mesić užavrta je jučer loptici biskupu Štambuku oputujući njega i druge biskupke za prorudjavajuću aktivnost. Biskupi su u sukobu s hrvatskim Ustavom i Crkvom bi morala o tome povesti računa, poručio je Mesić.

- Biskup je u direktnom sukobu s hrvatskim Ustavom i Crkvom bi morala o tome povesti računa a toj svojoj gospodri koju uporno rade protiv hrvatskog Ustava - rekao je Mesić nakon

Predsjednik Mesić: Pred Ustavom su svijednici, bez obzira na vjeru

Hrvatska dobije predsjednika koji će biti katolik ne samo po krsnom listu, nego i po vjerničkom životu!

Diskriminirajuće izjave

I pučki pravobranitelj Jurica Matulić osudio je izjavu hrvatskog biskupa. Poručio je da je institucija pučkog pravobranitelja srednje tijelo za provodenje Zakona o suzbijanju diskriminacije. Matulić ističe da nedjeli stvar da Biće Crkva i javno raspričavaju o moralu ograničiti samo na usku područje vjere, svjetonazoru i socijalnog djelovanja. No stotine i neprihvatljive su izjave koje dovode u pitanje temeljne ustavne vrijednosti, kao što je pravo svih građana na jednakost i dostojanstvo bez diskriminacije, među ostalim i na temelju vjere i vjeroispovjesi, piše u priopćenju pučkog pravobranitelja. • S. Pavic

Uobičajena nepametna reakcija Stipe Mesića

Ženski logor na Golome

hrpe na drugu hrpu. Podnica je asimetrično učvršćena za ručke. Strogo kažnjeni zatvorenik bio je raspoređen na onoj strani na kojoj su ručke do podnice bile kraće, a dvojica osuđenika na suprotnoj strani do dužih ručki. Najveći dio tereta nosio je nevoljnici koji je raspoređen na kraće ručke. Svi se radionica i ne sjećam, a neke su izrađene nakon moga izlaska. Pođimo dalje betonskom cestom, duljine preko dva kilometra, koja povezuje jednu stranu otoka s drugom."

Uspinjemo se do prijevoja na kojem je kamenom popločana velika slivnica za prikupljanje kišnice. Andrija zastaje i čudeći se kaže: "Netko je u kamenu uzidao slova i ispisao stihove moje pjesme *Kamen na kamenu opet samo kamen*". Primjećuje da su to najvjerojatnije napravili neki mladi Slovenci, koji su ga pitali mogu li njegove stihove koristiti. Krećemo dalje do škole učenika u privredi. Niže je prijamno-otpustni odjel. Velika je građevina u kojoj sada planduju ovce. Iznad je bolnica, a ispod Petrova jama. To je duboki suhi bunar u koji su spuštali osuđenike koje je uprava logora posebno strogo kažnjavalas. Ispod u udolini je odjel C, zatvor u zatvoru. Tu je vladao strog režim. U prizemlju su samice. Mali prozori okovani su čvrstim željeznim rešetkama, a na katu su skupne spavaonice s kojih je netko otpilio rešetke. Sve ove zgrade su u relativno dobrom stanju. Namjerno su uništene instalacije struje vode i kanalizacije. Prozori i vrata su skinuti ili porazbijani. Drveće koje su zasadili i uzgojili robijaši, suši se.

Andrija nas vodi do "žice" gdje su bile nastambe za zatočenike. U ovaj prostor stražari nisu ulazili. Nastambe su uglavnom porušene. Ostala je kuhinja, crpna stanica, kino-dvorana, te zgrada u kojoj su bili uredi u kojima su činovnici bili osuđenici a koje su zvali *čate*. Pokazuje nam zaravan na kojem je bila knjižnica i dvije zaravni na različitim razinama, na kojima je bio izgrađen sanitarni čvor. Sastojao se je od tri zida i krova te čučavaca

poredanih u nizu jedan do drugoga, bez pregrada i vrata. Ispred "žice" je lučica, sada urušena, u koju su pristajali brodovi koji su dovozili namirnice i ostale potrebštine za logor. Iza "žice" bila je klaonica u kojoj su radili Albanci (Šiptari).

Iza brda nalazio se logor za žene. Dugo osuđenici nisu znali da je do njihova logora i logor za zatvorenice. Osuđenici su nosili hranu pripremljenu u kuhinji i ostavljali je na vrhu brda, na granici između dva logora. Netko je nakon njihova odlaska došao po nju. Jednom je jedan zatvorenik zastao i sakrio se u škrapu, značajno isčekujući tko će doći po hranu. Zaprepastio se kada je otkrio da su to žene. Tajna je otkrivena a nesretnik je završio u samici.

"Politički zatvorenici bili su odvojeni od kriminalaca. Kad su promjenom zakona politički zatvorenici preimenovani u političke kriminalce, sve su nas izmiješali. Ujutro na postrojavanju razvrstavali su nas po poslu kojeg smo obavljali. Duž cijele obale bili su izgrađeni betonski bunker, kamuflirani kamenjem da se bolje uklope u okoliš i budu što manje zamjetni. U njima je danonoćno dežurala straža naoružana mitraljezima i automatskim puškama. Bilo je pokušaja bijega. Rijetkima je to uspjelo. Kada bi netko pobjegao ne bi bilo spavanja dok ga ne bi pronašli. I nas zatvorenike prisiljavali su da, predvođeni brigadirima i sobnim starješinama, sudjelujemo u hajci za bjeuncem.

Hrane je bilo dovoljno, osim za večeru kada smo dobivali crnu kavu-divku i komad kruha. Takvu kavu zvali smo 'crnački znoj'. Za posao koji smo radili, bili smo plaćeni. Slaba je to bila plaća. Jednu trećinu mogli smo koristiti za kupnju u zatvorskoj kantini. Trećina je bila u pričuvu, a jedna trećina je ostavljena za osobne potrebe nakon otpusta iz logora. U kantini smo mogli kupiti suhomesnate proizvode, konzerve i ostale nužne sitnice. Od kuće smo mogli dobiti novac, koji se također dijelio na tri trećine, a mogao se koristiti po istim uvjetima kao novac koji smo zaradili radeći u zatvoru."

Iz suhozida u lučici ispred žice Andrija i ja odabiremo kamen koji će kamenoklesar izrezati na veličinu 30 x 20 x 10-15 cm, i na kojem će uklesati tekst: Logor Goli otok, 1949. do 1988./1989., Goli otok. Josip Ceranić mlađi pokušava naći čvršći kompaktniji kamen. Ne

uspjeva, pa s lakoćom uzima odabrani kamen i prenosi ga na brod. U kamenolomu bismo našli kvalitetniji kamen, ali nemamo snage za pješačenje do njega, a još manje za nošenje do broda. Ljudi su se umorili, zaostaju, pa se skupina razbila u tri dijela. Neki nisu čuli sva Andrijina svjedočenja. Šteta!

Velika je razlika u uvjetima robijanja u Staroj Gradiški i Golome. Ne ču navoditi razlike, jer bi to kao starogradiškom robijašu bilo neumjesno. Zatvor je zatvor, pa makar bio i u hotelu A kategorije. Čudim se našim vlastodršcima, koji vape za zatvorskim prostorom, što ga navodno nemaju, pa kriminalci svih razina vrše nasilja u javnom životu i u zatvorima. Goli otok kao da vapi za novim pitomcima, odmetnicima iz društva, lopovima svih razina, ubojicama seksualnim napasnicima, pedofilima i drugim prijestupnicima, koji su teret društvu.

Brojne jahte i male brodice usidrene u goloootčkim uvalama, kupači i brojni turisti koje smo zatekli na otoku prilikom obilaska dokaz su i da bi se Goli otok mogao urediti za prihvrat i socijalizaciju prijestupnika ili u poželjnu turističku destinaciju. Sramotno je da ovako propada. Teško se oteti uvjerenju da tzv. antifašisti namjerno devastiraju ovakve građevine i izlažu ih propadanju, jer logor Goli otok opterećuje njihovu nečistu savjest. Kažem Andriji da i mi politički zatvorenici snosimo svoj nemali dio odgovornosti za ovo stanje u društvu. Nismo se smjeli dodvoravati političarima, već smo se trebali nastaviti boriti za ideale za koje smo robijali. Odgovorio mi je da se zalađao protiv nasilja koji bi nas žrtve izjednačio sa zlocincima.

"Ti si Andrija naivni hrvatski domoljub, idealist, kao što sam i sam, u tom i jest naš grijeh i sada imamo što imamo. Zlo i dobro su u nepomirljivoj protimbi i sa zlim nema dijaloga. Zlog i opsjednute njime nismo zaustavili, ali jesu oni nas. Nedovršen posao prenijeli smo na slijedeći naraštaj, a to je zaista veliki i neoprostiv grijeh." •

Ostatci logora na Sv. Grguru

„OSTAJE RANA KA OGANJ ČA PEČE“

(Propovijed fra Nikole Mate Roščića prigodom obilježavanja druge obljetnice Kornatske tragedije, 30. kolovoza 2009.)

Poštovane obitelji stradalih vatrogasaca! Poštovani uglednici i predstavnici države, županije i općina! Poštovani predstavnici vatrogasnih društava i gorske službe spašavanja! Poštovani prijatelji i vjernici!

U internetskoj knjizi žalosti, prigodom Kornatske tragedije pred dvije godine, nalazi se jedan zapis koji glasi: „*Covjek da bi nešto rekao treba naći prave riječi. Ovdje ih nema. Osim iskrene sućuti obiteljima i molitve da Gospodin bude pravedan. Našim junacima i našoj mladosti HVALA!*“ Upravo ovom mišlju želim započeti ovo moje prigodno slovo, svjestan da nisam u stanju pronaći prave riječi kojima bih dostojno, a istinito, mogao obilježiti ovu drugu tužnu obljetnicu stradanja dvanaestorice vatrogasaca na ovom Velikom Kornatu, gotovo nadomak ove drage zavjetne crkvice Gospe od Tarca.

Ovu svetu misu prikazujemo Gospodini za vječni pokoj nezaboravnih 12 vatrogasaca pripadnika Vatrogasne postrojbe Šibenik, Dobrovoljnog vatrogasnog društva Tisno i članova Dobrovoljnog vatrogasnog društva Vodice, koji su u nemiloj Kornatskoj tragediji, 30. kolovoza 2007., odnosno nedugo iza toga, izgubili svoje živote. Njihova imena ovdje i danas izrijekom spominjemo abecednim redom. To su: **Ante Crvelin, Ivica Crvelin, Tomislav Crvelin, Ante Juričev-Mikulin, Dino Klarić, Marinko Knežević, Josip Lučić, Ivan Marinović, Gabrijel Skočić, Marko Stančić, Hrvoje Strikoman, Karlo Ševerdija**. U naše molitve uključujemo i jedinoga preživjelog u ovoj strašnoj tragediji, **Franu Lučića** iz Tisnoga.

Ovaj današnji molitveni spomen kod Gospe od Tarca želi biti osobiti znak sjećanja i molitve za njihov vječni mir i spokoj, ali i čuvanje bolne uspomene na samom mjestu

teške tragedije. Neka dobra Gospa od Tarca svojim zagovorom i primjerom bude Majka utjehe žalosnih i Posrednica milosti koja će u dušu i srce ožalošćenih roditelja i obitelji unijeti utjehu i duševnu snagu koja je potrebna kad nas zatekne preteški križ života i stradanja kao što je ovaj.

Zacijelo ne očekujete od mene da u ovoj prigodi izustim neke velike i važne riječi koje bi mogle unijeti više spoznaje u tragični događaj i pogibiju vaših i naših stradalnika. No ne mogu zaobići bolnu činjenicu da obitelji stradalih vatrogasaca još uvijek očekuju i traže cijelovitu istinu i uvid u stvarni tijek nemilih događaja, odnosno da su djelomice nezadovoljne dosadašnjim istragama i rješenjima. Nažalost, unatoč radu interdisciplinarne komisije, analizama radne skupine od 30-tak stručnjaka, te proukama sudskih vještaka, još uvijek ostaju brojne sumnje i otvoreni bolni upitnici. Hipoteze o ovom nemilom slučaju kao o nekoj prirodnoj pojavi u ob-

liku „eruptivnog požara“ ili zapaljenju i izgaranju „plinske nehomogene smjese“ nisu otklonile sve sumnje, pa se i nadalje podržava mišljenje čak i o zataškavanju pravih uzroka tragedije, sumnje o nestanku ključnog dokaza, sumnje u neuvjerljive rekonstrukcije isprepletenog i kompleksnog utvrđivanja svih karika u zapovjednom lancu vatrogasaca, vojske, policije, spasilačke ekipe, ispravnog ili neispravnog helikoptera i još mnogo toga. Oko „nevere nad Kornatima“ izrečeno je i napisano već mnogo mišljenja, prosudbi, hipoteza. Stoji ipak činjenica da nema jednoznačnog odgovora, a to opravdava postojanje i trajanje sumnje, daje razlog nezadovoljstvu tragedijom pogođenih obitelji te i nehotice potiče na brojne utemeljene i neutemeljene pretpostavke, slutnje i nevjericu.

Međutim, čini se da je sigurno barem to, da nijedna konkretna osoba nije izravni i hotimični uzročnik ovog teškog udesa. No, upravo stoga i ova tragedija postaje

razlogom da se neodgodivo postave neka načelna pitanja koja iskrasavaju i kod brojnih drugih sličnih nemilih događaja. A to su ona opća etička, humanistička, gotovo metafizička pitanja o svijesti dužnosti i svijesti odgovornosti, o savjeti, o općem narodnom dobru, o transparentnosti javnih poslova i javnih službi.

Dolaze mi pri tom na pamet riječi koje je napisao i proglašio poznati ruski i svjetski književnik **Aleksander Solženjićin**. Naime, on je kao povratnik u svoju voljenu Rusiju, nakon raspada Sovjetskog Saveza, već kao mudri starac, napisao veoma značajan ogled i proglaš pod naslovom **Kak nam obustrojt Rossiju?** To pitanje od presudne je važnosti i za nas: **Kako urediti Hrvatsku?**

Kako srediti i urediti dobro funkcioniranje cijelovitog političkog, državnog, upravnog, sudskog, gospodarskog sustava, da to bude uistinu na dobropit građana i cijele zemlje, države i domovine Hrvatske. Svjedoci smo nejakosti istinske i solidne domoljubive državotvornosti, a u isto vrijeme prevelike i prejake nevidljive moći koja djeluje po zakonima korisnog ljudstva, vlastohleplja, jednom riječu korupcije. Kao da su na djelu oni nevidljivi „gospodari kaosa“ sa svojim ovdašnjim washingtonskim, londonskim, pariškim i bruxellskim klonovima koji postupaju po strategiji vučeg čopora i pretvaraju Hrvatsku u veliko lovište prema zlogoku „doktrini šoka“, a u korist onih koji promiču „kapitalizma katastrofe“, o čemu svjedoči i sadašnja svjetska kriza i umjetno, a zločesto, prouzročena recesija. Kaže se da je to stanje nalik na hobotnicu koja je svoje ljigave krakove razgranala na sve razine i u sve strukture političkog, gospodarskog, kulturnog, medijskog, sportskog i svakog drugog vida života. Neiskorijenjena zla i opaka naslijeda balkanskog bizantinizma i bivšeg režima metastazirala su u hinjenu demokratičnost, u prijetvorno domoljublje pa čak i u neuvjerljivo vjersko ponašanje.

Svjedoci smo kako su se urušile i sunovratile i vrijednosti istinskog domoljublja, kako su obezvrijedene i žrtve domovinskog rata, kako nas je prelio val etičkog, moralnog ateizma, jer se živi i djeluje kao da Boga nema, kao da je zemlja i narod Hrvata neka ukleta zemlja

Nedođija, Kostolomija, Apsurdistan. Nažalost, mnogo je onih kojima Croatia nije istinska i voljena majka, nego, reklo bi se, mačeha, koju se želi iskoristiti i oteti joj njena namrla dobra, njene vjekovječne vrijednosti, njen povijesni, kulturni, jezični, zemljopisni i vjerski ponos i identitet. Dakako, dosljedno tome i njeni sinovi, ponosni Hrvati, postaju tek prezrijava pastorčad, neuki i zadimljeni ognjištarji, upisani samo u izborne liste i porezne spiskove. Naš hrvatski problem zacijelo nije u znamenu križa Isusa Krista, pa stoga ni odgonetka naših problema nije u njegovu uklanjanju. Zapravo, istinski problemi izviru upravo iz činjenice da se je križ zapostavio, obezvrijedio, pogazio, a na njegovo mjesto se ustoličio neopaganizam, surova sila kapitala, vlastohleplja, srebroljubla i sladostrašća, Epikurova hedonistička filozofija.

Svijest odgovornosti za opće dobro, istaćana i odgojena savjest, pošteno vršenje dužnosti, iskrena i istinoljubiva otvorenost i transparentnost u javnim službama i poslovima, humanistički i kršćanski etički kodeks ponašanja, kao i sve druge vrline i vrijednote kao da su zapostavljene i pogažene. A to nije dobro, niti dobru vodi. No, možda je upravo u tom zlogukom kolopletu našeg nesređenog i nesretnog stanja zaglavila istina i pravda o Kornatskoj tragediji. A ostaje činjenica da sređivanje tog i takvog lošeg stanja ne smijemo i ne možemo očekivati od nekih drugih aktera, od MMF-a, WTO-a, EU-a, Interpola, Čikaške škole kapitalizma katastrofe i Doktrine šoka, od grabežljivih stranih gospodara naše rasprodane baštine, naših banaka, naših telekomunikacija, naših medija, hotela, brodogradilišta i mnogo čega još. Taj „posao“ duhovnog i državničkog preustroja i pozitivne preobrazbe moramo sami odraditi, odnosno, dugoročno odrađivati, unoseći u savkolik javni život trajne i nosive humanističke i kršćanske vrijednote, počevši od obitelji, dječjih vrtića, do svih razina školstva, sporta i svih drugih segmenata življenja i djelovanja. To je stvarna potreba, pa time i neodgodiv zadatak. To je, ovdje i sada, naš hrvatski, društveno-politički, kulturološki, gospodarski, etički i vjersko-crkveni povijesni kategorički imperativ!

Kao svećenik koji služi ovu svetu misu za tragično stradale vatrogasce na Velikom Kornatu, dugujem još jednu riječ ožalošćenim članovima njihovih obitelji. To je prije svega riječ iskrenog ljudskog i kršćanskog suošćenja i sužaljenja. A potom je to riječ utjehe i okrjepe. Njih dvanaestorice nema više među nama, ali oni žive u našim sjećanjima, molitvama i sada su još više voljeni i ljubljeni. Ostaju brojne nepoznance vezane uz njihovo stradanje. No, oni su položili svoje živote u jednoj plemenitoj službi, u jednom posve humanom zadatku. Izgorjeli su na svojoj izbornoj i dragovoljnoj zadaći za opće dobro. Time se žrtva njihova života povezuje sa žrtvom križa našega Gospodina Isusa Krista. Oni su, zapravo, mučenici.

Vjernički smo posve sigurni da dobri Bog tu i takovu njihovu žrtvu ne će zaobići u svojoj dobroti, u svojoj milosrdnoj ljubavi, te da će tu žrtvu i taj križ ovjenčava vječnom nagradom. Patnjom strašnog umiranja u plamenu i vatri iskupili su sve možebitne ljudske slabosti. Vjerujem da se za njih može biblijski reći kako su poput zlata bili prokušani i pročišćeni u vatri te uživaju nagradu nebesku. Ispráeni su na vječni počinak bezbrojnim suzama i molitvama. I neka počivaju u vječnome miru. A bilo bi dostojno, štoviše i potrebno, da na mjestu pogibije bude podignut trajni znak sjećanja na Kornatsku tragediju i to u obliku velikog bijelog križa u plamenoj buktinji sa dvanaest plamenih jezika od jarkog crvenog mramora. Vama pak, drage obitelji stradalih, osim bolnog sjećanja i molitve, ostaje neotuđivo pravo da trgate za istinom i pravdom o ovom nemilom udesu vaših najmilijih. Primite izraze naše ljudske i kršćanske solidarnosti, jer u tom duhu i s tim osjećajima svi mi proživljavamo ono što je izrečeno u pjesmi „Lumini“: „Vatra je na stini/zapalila svit, / izgorilo nebo, / izgorija cvit, / izgorilo more, / maslina i bor / suza je iz oka / potopila dvor. / Lumini, lumini / sjene bila ruha / Boga u tišini/molim da ih čuva“. A i nakon ovog današnjega dostoјnjog i hvalevrijednog obilježavanja druge obiljetnice „Kornatske tragedije“ za ožalošćene obitelji i za sve nas, nažalost, otvorena „ostaje rana ka oganj ča peče“! Amen! •

PROPOVIJED BISKUPA JEZERINCA U KNINU 5. KOLOVOZA 2009.

Danas su prema Kninu okrenute sve oči hrvatske nacije. Ovaj grad, simbol pobjede u Domovinskom ratu, svakom je Hrvatu u srcu i u duši. Središnja proslava nacionalnog blagdana u Kninu to zorno pokazuje. U ovom nacionalnom slavlju od početka aktivno sudjeluje i naša Crkva. U svečanostima državnog protokola sudjeluju crkveni ljudi, a u svečanom euharistijskom slavlju uvijek sudjeluju nositelji vlasti te predstavnici vojske i policije. To nam samo govori koliko je današnje slavlje bogato značenjem za ovu državu, za narod i za Crkvu. U ovim se slavljkama očituje koliko su duhovne vrednote važne za funkcioniranje društva i države. A Crkva svoje duhovno poslanje u državnim institucijama vidi kao način služenja demokratskom društvu. I sudjelovanje državnih dužnosnika u svetoj misi više je od protokolarnog čina. A svakako je znak da se duhovne vrijednosti cijene i poštaju u hrvatskoj državi.

Crkva je duhovna institucija, ali djeluje u konkretnom svijetu i "ništa što je ljudsko nije joj strano". Ona svoju prisutnost i djelatnost u svijetu shvaća kroz Isusovo poslanje. To je poslanje služiti ljudima i narodima po čitavom svijetu, dok on ne dođe. To Crkva čini kroz čitavu povijest. O svom povjesnom poslanju Crkva je na II. vatikanskom saboru ustvrdila da ona „u Kristu obnavlja vrline i talente svakoga naroda i doba. Crkva već time – kaže se – što ispunja svoje poslanje unapređuje i pridoboji kulturi i civilizaciji, a svojim djelovanjem pa i liturgijskim, odgaja čovjeka za unutarnju slobodu.“ (GS 58)

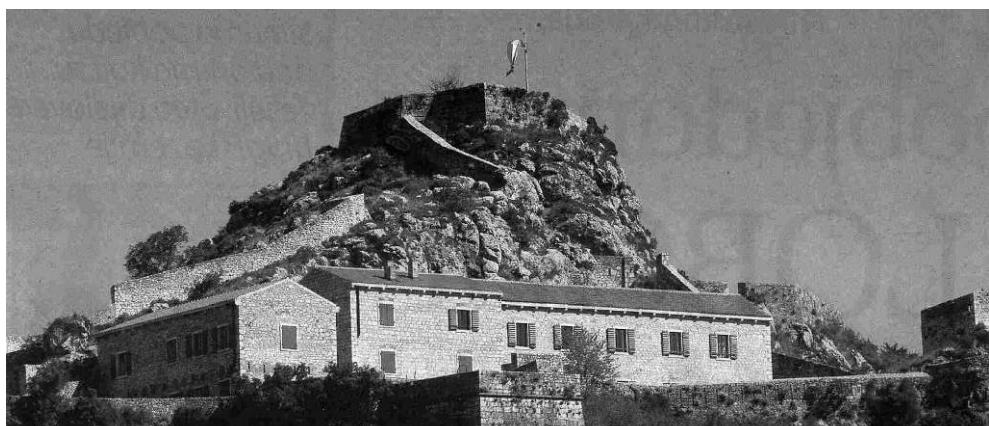
Tu povijesnu ulogu da „u Kristu obnavlja vrline i talente svakoga naroda“ na izuzetan je način Crkva imala u hrvatskom narodu. Potvrdu za to nalazimo na svakom koraku „Lijepe naše“, ali nigdje tako sažeto, tako očito i tako slikovito kao u ovome Zvonimirovu gradu. Ovaj grad, braćo i sestre, ovaj kraljevski grad Knin, riznica je uspomena na bujni život hrvatske srednjovjekovne države. Njegove građevine i ruševine, njegove utvrde i njegove grobnice trezori su naše duhovne

baštine. Ovaj grad, simbol hrvatske slobode, nije samo u srcu suvremene hrvatske države. On je poveznica naše prošlosti, naše sadašnjosti i naše budućnosti.

Ovdje je živio i odavde vladao veliki hrvatski kralj Zvonimir. Ovdje je, u Biskupiji kod Knina, kralj Zvonimir utemeljio središte našega crkvenog života. On je bio veliki vladar, jedan od najodanijih suradnika pape Grgura VII u duhovnoj obnovi Europe. Podigao je crkvu sv. Marije u Biskupiji iz koje nam je sačuvan najstariji Gospin lik u hrvatskoj umjetnosti. Taj lik danas nazivamo „Gospa Velikoga Hrvatskog Krsnog Zavjeta“. Ona je zaštitnica Vojne biskupije u Republici Hrvatskoj.

nade potrebna je danas hrvatskom narodu. Mi smo vjernici nositelji biblijskog optimizma. U hrvatskoj državi i u hrvatskom društvu moramo svjedočiti optimizam. Moramo ga podijeliti sa svim građanima naše države. Jer taj optimizam nije bez osnove. On ima uporište u biblijskom iskustvu, ali se potvrđuje kroz cijelu našu povijest. Potvrđivao se kroz sve naraštaje, a posebno u naraštaju koji je izborio hrvatsku državu. Što bi bilo od nas da smo se na početku rata prepustili očaju? Hrvatska i danas treba ljude vjere. Ljudi vjere mogu i danas Hrvatsku obraniti.

Drugo je čitanje iz knjige *Otkrivenja*. To je proročka knjiga *Novoga zavjeta*.

Prodom Turaka u hrvatske krajeve sve su naše svetinje bile uništene. Svi su znakovi kršćanske vjere sa zemljom srušeni. Tako je bilo uništeno i kraljevsko svetište u Biskupiji. Gospin je lik stoljećima ležao pod zemljom. Kroz duga stoljeća vjera se naša u srcu čuvala, a svetinje naše pod zemljom skrivale. Veliki umjetnik Ivan Meštrović je zapisao: „Zemlja je čuvala uspomene naše, a Gospa vjeru našu“. Tako smo opstali i tako sačuvali „ostatke ostataka“ nekada slavnog kraljevstva. Na ovim „ostacima ostatak“ sačuvali smo dušu kršćansku i u dušama svojim sačuvali ime hrvatsko. Sve je to uvidano u ovaj grad koji simbolizira našu duhovnost i našu državnost.

U prvom čitanju, preko proroka Sofonije, slušali smo riječi utjehe koje Bog upućuje svome izabranom narodu. „Ne boj se, Sione! Neka ti ne klonu ruke! Gospodin, Bog tvoj u sredini je tvojoj, silni spasitelj“. Ta poruka ohrabrenja, poruka

Proročstvo koje smo čuli na slikovit način opisuje borbu između Dobra i Zla. Žena odjevena u sunce Isusova je Crkva koja u krštenju, vodom i Duhom Svetim, rađa djecu Božju. Veliki zmaj sa sedam glava i sedam rogova označava misterij zla. Rat između dobra i zla odvija se u svakome čovjeku i u svakoj zajednici. Kad zlo zavlada ljudskim umom, kad zavlada ljudskim duhom i ljudskim srcem, ne ostavlja mesta demokraciji. Zlo preuzima monopol na istinu, monopol na pravdu i monopol na ljudske osjećaje. Nitko ne smije drukčije misliti, drukčije vjerovati, ni drukčije osjećati. Tko se još smije usprotiviti silama zla? Onaj samo koji vjeruje u pobjedu Dobra. Onaj koji vjeruje da je Sotona pobijeđen „krvlu Jaganjčevom i riječju svjedočanstva.“

Evanđelje koje smo čuli svjedoči o jednoj snažnoj duhovnosti. To je duhovno iskustvo Isusove Majke. Ona veliča Boga koji se očituje u životu malih, poštenih

ljudi. Oni nisu javno eksponirani, nemaju odličja ni priznanja za životno djelo. Duhovno svjedočenje Majke Božje potvrđuje da sreća ne prati napredovanje u karijeri; da životni uspjeh nije ono što ljudi ocjenjuju uspjehom. Takvi ljudi nisu medijski "zanimljivi", ali bez takvih ljudi propala bi država, propalo bi svako društvo. To su ljudi široka duha i čvrstih životnih načela. U hrvatskom narodu ima takvih ljudi. Nekada su goloruki, s krunicom o vratima, branili Hrvatsku. I danas su oslonac.

na vojnički i policijski poziv. Ustrojena vojska i ustrojena policija ponos su svakoj demokratskoj državi. Ljudi siromašna duha ne mogu biti vojnici, ne mogu biti policajci na koje se država može osloniti.

Vojnički i policijski poziv zahtjeva žrtvu, ponekad žrtvu vlastita života. Nedavno sam u bolnici posjetio ranjene policajce i zaključio: nema plaće kojom se njihova služba može platiti. Hrvatska vojska i policija ne zasluzuju samo materijalna ulaganja države, nego i duhovno ulaganje naše Crkve.

Hrvatski su vojnici u mirovnim misijama širom svijeta. Izlažu svoje zdravlje i svoje živote za dobro ljudi. Ponosni smo na njih, ali i strahujeemo za njih. U opasnosti su tjelesnoj, ali i duhovnoj. U tudini, bez obitelji i bez svoga duhovnog okruženja, mladi se čovjek suočava sa svakojakim životnim izazovima. Zato zaslzuje solidarnost nacije, ali i duhovnu brigu svoje Crkve. Sada su svećenici s našim vojnicima u Afganistanu, ali će uskoro i u drugim mirovnim misijama pratiti naše vojnike. Trebamo još svećenika koji će se posvetiti hrvatskim vojnicima i policajcima. Nadam se da će naši biskupi i redovnički poglavari biti velikodušni prema hrvatskoj vojski i policiji. Čuvari naše slobode i naše države zaslzuju najbolje duhovnike koje ima naša Crkva. Ljudi koji rade za opće dobro, vjernici u vojski i policiji, privilegirana su ljubav Crkve.

Naraštaj hrvatske vojske i policije koji je obranio Hrvatsku bio je nošen srcem. Srce je bilo najjače oružje u obrani Hrvatske. Nove pak naraštaje hrvatske vojske i policije čekaju drugi izazovi. Osim stručnosti, moraju imati duhovne kapacitete. Crkva nudi duhovnost kojom hrvatski vojnik i hrvatski policajac, u svim iskušnjima, može sačuvati dostojanstvo osobe i dostojanstvo svoje profesije.

U ovoj svetoj misi molimo Boga za sve one koji su u službi domovine. Molimo za odgovorne ljudi u politici, za dužnosnike hrvatske države; molimo za sve u Hrvatskoj koji odlučuju o sudbini ljudi: neka Gospodin upravi njihove misli i srca da uvijek rade ono što je pravo. A Gospa Velikoga Hrvatskog Krsnog Zavjeta neka nam svima bude na pomoći. Amen.♦

KRAJ JEDNE KAMENE PLOČE

*U srcu suza sudbinu kroji,
Kamena ploča kraj ceste stoji.
Prolaze sjene, čuju se zvuci
Maleni čovjek trpi u muci.*

*Kiša rominja, oluja pljušti,
Na kamenoj ploči uklesana slova:
On je svoj život Domovini dao,
Junak je neki, novoga kova.*

*A ti junaci bijahu ljudi
Sada pak samo postaše zvijezde
U koloni smrti ko vodilje jezde
Oni su s nama, pune nam grudi.*

Bruno ZORIĆ

PUTNICA

*Sa sjetom u očima,
u ranjenim srdcima,
putuje povijest Roda.

Nju nepoznata luka čeka,
ko postelja bijela, meka,
na koju nitko legao nije.

Povijest ne putuje sama
- sinci je za ruku vode -
kako bi doplovila jednom
zlatnoj luci slobode!*

Ivica KARAMATIĆ

Hrvatska je povijest prožeta katoličkom vjerom i katoličkom duhovnošću. Hrvatski kraljevi, u srednjem vijeku, nazivali su se katoličkim vladarima. Nakon mnogo stoljeća ponovno smo izborili hrvatsku državu. Ali država koju smo stvorili nije obnovljeno srednjovjekovno kraljevstvo, nego moderna demokratska država europskog tipa. Takav tip države ne želi se poistovjećivati ni s jednom religijom. Ali to ne znači da moderna država ne treba duhovnosti, ne znači da iz svojih institucija isključuje vjeru. Naprotiv, braćo i sestre! Svaka demokratska država osigurava prostor slobode za duhovni život svojih građana. Demokratska država promiče duhovnost kao vrijednost demokratskog društva. Bez duhovnosti – što god to komе značilo – ne može se izgrađivati demokratsko društvo. To se posebno odnosi

VELIKI FRANJEVAC I DUGOGODIŠNJI POLITIČKI UZNIK: DR. FRA SMILJAN ZVONAR (1919. – 2009.) (IV.)

U obrazloženju presude se kaže kako je **fra Smiljan** u svojoj obrani iznio da je njega i njegove sudionike u tom djelovanju „rukovodio osjećaj prema osuđenim svećenicima i potreba za njihovim radom u franjevačkoj provinciji“. Iznosi se da on nije mogao biti siguran da pušteni osuđenici ne će nastaviti neprijateljski rad protiv naroda i države, pa je njegov postupak bio bezobziran prema sigurnosti zemlje. **Fra Ferdo Vlašić** je priznao sam čin davanja novca za puštanje osuđenih svećenika iz KPD-a, ali je porekao da je taj postupak bio protuzakonit. Na upit „islednika“, postoje li neke knjige iz kojih bi se točno moglo ustanoviti, koja svota

Piše:

Mate TADIĆ

ZKND i pomaganje odmetnika iz čl. 11 ZKND na 10 godina lišenja slobode s prinudnim radom. **Fra Darinku Brkiću** sud je izrekao kaznu strogog zatvora u trajanju od 8 godina i sporednu kaznu ograničenja građanskih prava u trajanju od 3 godine. **Fra Bosiljko Vukojević** dobiva osudu za pomaganje križarske organizacije i neprijavljanje pripreme i izvršenja krivičnoga djela protiv naroda i države te organizacije bijega svećenika u ino-

dina lišenja slobode s prinudnim radom: **fra Mijo Čuić** za ratne zločine iz čl. 3 ZKND na 20 godina lišenja slobode s prinudnim radom; **fra Lovro Babić** za ratne zločine iz čl. 3 ZKND na 15 godina lišenja slobode s prinudnim radom.

Nakon uložene žalbe na presudu Okružnoga suda u Mostaru, osuđenim svećenicima i izvanjskim suradnicima, presudom Vrhovnoga suda BiH u Sarajevu broj: 981/52. od 26. rujna 1952. kazna je potvrđena. Presudu je potpisao **Božo Cikota**, predsjednik sudskega vijeća.

Boravak u KPD Zenica:

Red. br. 1288/I

Fra Smiljan je, prema dopisu državnoga Sekreterijata NR BiH unutrašnjih poslova Uprave državne bezbjednosti (s potpisom upravitelja **Milana Kljajića**) upućenom upravi KPD Zenica za izdržavanje zatvorske kazne u Sarajevu 3. kolovoza 1953., prebačen u zloglasni Centralni zenički zatvor 3. kolovoza 1953. godine. U matičnoj knjizi je upisan pod br. 1288/I, a u zdravstvenom listu kod dolaska 30. srpnja 1953. je upisano: „Ima proširene vene na nogama, inače zdrav. Majka je živa. Otac umro od tifusa. Jedan brat živ i zdrav, drugi umro od žutice.“ Na pregledu 20. studenoga 1958. je zapisano da je „sposoban za lakši rad (rad u krugu, rad u cvjetnjaku, pripremu hrane i sl.)“, što je ponovljeno i na zdravstvenom pregledu 18. travnja 1960. Zbog problema s proši-

Fra Smiljan Zvonar propovijeda

novca je izdana u cilju puštanja na slobodu svećenika, fra Ferdo, prema zapisniku o saslušanju (Mostar, 4. lipnja 1952.) odgovara: „Te knjige u kancelariji naše provincije sada ne postoje, jer sam ja jedinu blagajničku knjigu u koju sam uvodio prijem i izdatak novca uništio, odnosno spalio poslije podnošenja blagajničkog izvještaja na kapitularnoj sjednici starjeinstva provincije.“

Fra Svetozar Petrić je za neprijavljanje pripreme i izvršenja krivičnog djela protiv naroda i države iz čl. 9/I ZKND osuđen na 4 godine lišenja slobode s prinudnim radom, **fra Rajko Radišić** za neprijavljanje odmetnika iz čl. 8/I ZKND i neprijateljsku propagandu iz čl. 9/I ZKND na 3 godine lišenja slobode s prinudnim radom, **fra Mirko Čosić** za neprijateljsku propagandu iz čl. 9/I

zemstvo, koji je i sam pokušao te čl. 2. i 3. toč. 3. i 8. ZKND za nedopuštenu spekulaciju iz čl. 3 toč. 5 ZTSS, na 5 godina lišenja slobode sa prinudnim radom.

Osuđeni su **Nikola Dodig** i **Ante Herceg** za navodno članstvo u ilegalnoj terorističkoj organizaciji iz čl. 3 toč. 8 ZKND na po 3 godine lišenja slobode s prinudnim radom.

Od svećenika čije su izvlačenje iz KPD-a pokušali, bili su osuđeni **fra Ratimir Kordić** za izazivanje nacionalne i vjerske mržnje i razdora iz čl. 2 i 5 Zakona o zabrani izazivanja nacionalne, rasne i vjerske mržnje i razdora na 3 godina lišenja slobode s prinudnim radom; **fra Didak Burić** za neprijateljsku propagandu i organiziranje prebjega svećenika u inozemstvo iz čl. 2 i 9/I ZKND i za nedopuštene spekulacije iz čl. 3 ZTSS na 8 go-

Fra Smiljanova majka Mara, nećakinja Ljiljana i brat Ante "Tura" u Duvnici, 1959.

Dio misnoga pribora kojim su se služili
fratri u KPD Zenica

renim venama više puta prima gumene čarape, a zbog tjelesne slabosti i po više dana ležanja i uzimanje vitamina. U KP domu je izdržao osam i pol godina (1952.-1960.), s punom godinom dana samice, gdje je, prema svjedočanstvu zatvorskih kolega, svima davao primjer svojom vredrinom i ustrajnim nošenjem svojega križa.

Nakon jednogodišnjeg boravka u sarajevskim samicama, fra Smiljan i fra Ferdo su smješteni u zeničkom zatvoru „staklari“. Fra Ferdo se u članku „Plaći, srce moje“ u listu „Sveta baština“, god. IX/1990., br. 10, str. 6. prisjeća: „Dijelio nas je debeli zid. Pisali smo jedan drugome pisma ohrabrenja. Hvatali su ih i kažnjavali nas. Neko vrijeme nas zbog svojih pokusa staviše u staklaru skupa s biskupom Čulom. Biskup je u svojim 'Zatvorskim zapisima' napisao da su mu to bili najljepši dani njegove robije. I kad su nas nakon više od četiri godine života u staklari premještali s ostalim osuđenicima u skupne sobe, ne dadoše nam biti u istoj sobi sve do konca tamnovanja.“

U fra Smiljanovu „Ličnom listu“ iz zeničkoga zatvora o disciplinskim kaznama koje je dobio stoji opaska: „10. IX. 1955. godine, kažnen radi ubacivanja pisama u II odelenje, 5 dana samice, 1 mjesec, zabrane pisanja, paketa i posjete, /reg, br, dic, knjige, 352/.“

Don Anto Baković se u „Hrvatskom martirologiju“ iz 2007. na str. 740. prisjeća kako je kao bogoslov bio osuđen na četiri godine strogog zatvora. Smjestili su ga u zeničku staklaru, gdje se je upoznao s mlađim fratrima fra Smiljanom i fra Ferdom. O tome kaže: „Šetali smo zajedno u krugu, ali nismo smjeli ni rijeći progovoriti. Nije bilo nikakve komunikacije, samo smo se zajedno viđali, ali nitko nije smio govoriti. Ispod oka bi se pogledali, ali kao da smo sve znali jedan o drugome.“

U svojoj autobiografiji, koju je napisao u KPD Zenica 29. lipnja 1954., fra Smiljan kaže: „Ostajem u uvjerenju da se je u toj našoj akciji radilo čisto o mitu, a ne ilegalnom puštanju svećenika preko falsifikata.“ O razlozima takvoga djelovanja fra Smiljan nastavlja: „Davanje mita – po uvriježenom mišljenju iz prošlosti – nisam smatrao tako velikom stvari, pogotovo uz (...) sljedeće: 1. Radilo se o zaузimanju moje braće – duhovne, franjevaca s kojima sam odrastao, živio i odgojen bio (...). 2. Ja sam lično dao mito za Svetozara Petrica, koji je već u odmakloj dobi, a moj stari profesor i propovjednik na mladoj Misi, a k tome član samostana u Mostaru i moj predčasnik, prema kome sam i radi toga imao obvezu. Dao sam također za Bosiljka Vukovjevića, koji je pričično bio slab na bubrežima, a k tome moj gvardijan iz Zagreba. Napokon dao sam za Mirka Čosića, koji je već preko 2/3 kazne bio izdržao, a k tome bolestan na zglobovima i moj zemljak (...).“

Upravitelj zeničkoga zatvora, **Gojko Latinović**, 9. rujna 1955. u svom izvješću piše da je fra Smiljan „od odlaska na izdržavanje kazne pa do sada imao izrazito neprijateljsko držanje. Obzirom da među svećenicima uživa priličan ugled, pošlo mu je za rukom da mnoge od njih odvrati od aktivnog učešća u kulturno-prosvjetnom i političkom radu, kao i od bilo kakvog javnog pozitivnog ispoljavanja. U svom neprijateljstvu je toliko zasljepljen da priželjuje intervenciju iz inostranstva i dovođenje ustaša na vlast (...). Naše je mišljenje da Zvonar ne dolazi u obzir na bilo kakvo snižavanje kazne.“

Godinu dana poslije, 14. studenoga 1956., isti upravitelj izvješćuje: „U toku protekle godine dana u njegovom držanju nije došlo ni do kakve promjene u pozitivnom smislu. Dapače njegovo držanje je negativnije nego ranije. Uz to, on je u posljednje vrijeme i disciplinski kažnjavaan radi kršenja propisa kućnog reda.“ Na

kraju potvrđuje kao i godinu dana ranije, kako za njega ne dolazi u obzir bilo kakvo pomilovanje.

U zatvoru su fra Smiljana čuvari i njegovi „vaspitači“ na različite načine izazivali i provocirali, na što on nije nasjedao, nego bi ostajao smiren, što je njih više pogađalo. Tako bi ga nedjeljom, znaјući da je neradni dan, u vrijeme održavanja svetih misa na različite načine zaposlili, poput guljenja krumpira da mu napakoste. To bi on stoički strpljivo podnosi.

Posjeti i pisma

Od utamničenja do 1956. fra Smiljanu je, prema odredbi tadašnje vlasti, u posjet mogao jedino dolaziti najmlađi brat **Pero**. A kad su mu dojavili u zatvoru da je brat Pero 1956. preminuo, izjavljuje kako mu je to bilo teže, nego kad je slušao svoju zatvorsku presudu, budući da su bili jako povezani. Nakon toga događaja, jednom mjesечно posjećivao ga je brat **Ante**. Dvije posljedne godine izdržavanja zatvorske kazne (1958.-1960.) pisao je pisma najužoj rodbini. Poznato je odnosno sačuvano sedam takvih pisama, koja su redovito bila naslovljena „Draga Mama i svi ostali“, te dobivao odgovore na pisma. Pisma su napisana fra Smiljanovim krasnopisom na po jednom listu papira. Sva pisma su redovito cenzurirana od zatvorskih nadglednika, a zbog ograničenoga prostora zatvorenici bi pisali sitnim slovima, da više teksta može stati. Sa zanimanjem posvećuje pozornost svakom članu uže obitelji, s njima suočujući, osobito s mamom, koja je u „poodmaklim godinama“ i oslovljava je s osobitim poštovanjem, pišući riječ «mama» velikim početnim slovom. Brine se za njen „zdravlje i veselje“, što mu je „neobično drago“.

U pismu od 7. listopada 1958. se zanima, je li im provincijal dolazio kući i koliko se zadržao u Duvnu te za fra Mijino zdravlje (tadašnji duvanjski župnik, fra

Mijo Čuić, Bukovica 1882. – Mostar 1959.) za koga je čuo da je bio teže bolestan, kao i za Nenadu (fra Smiljanova rođakinja, milosrdnica s. **Nenada Zvonar**, Kolo 1915. - Rijeka 1998.). Fra Smiljan o svojem zdravlju i raspoloženju piše: „Hvala Bogu, dobro je po običaju. Na pažnju i brigu nipošto se ne mogu potužiti. Baš sam preključer primio paket. Sve u redu. Nikakve brige ne vodite.“

(svršetak u idućem broju)

Gvardijan fra Smiljan u sredini drugoga reda

SPAŠAVANJE DANIJELA CRLJENA IZ ZATVORA U FERMU: USPOMENE VLADIMIRA SCHUSTERA (I.)

U prethodnim smo brojevima objavili uspomene **ing. Anke Rukavina** na spašavanje Hrvata iz zatvora u Italiji, u koje su u prvim poslijeratnim godinama bili zatvarani po zapovijedi britanskih (engleskih) vlasti. Britanci su, kao što je poznato, usko suradjivali s jugoslavenskom OZN-om te su ljudi zatvarali prema OZN-inim popisima. Uhićenike je očekivalo izručenje te strašna mučenja i smrt.

U srpnju 1946. u izbjegličkom logoru Fermo uhićen je **prof. Danijel Crljen**. Sproveden je u zatvor u obližnji gradić Fermo. Anka Rukavina, koja je u to vrijeme također bila u logoru Fermo, odlučila je pokušati organizirati oslobođanje prof. Crljena. O svome planu nije govorila nikome, no za samu je provedbu, kada je plan doradila, izabrala šestoricu mladića, hrvatskih vojnika ili mladih časnika, za koje je smatrala da su ljudi od riječi, karaktera i fizičke spremnosti. Svi su oni u Ankiju Rukavina, tada tridesetgodišnjakinju, koja je u Zagrebu na Poljoprivrednom fakultetu upravo bila morala prekinuti započetu znanstvenu karijeru na području pedologije, imali puno povjerenja.

Jedan od suradnika Anke Rukavina bio je i **Vladimir Schuster**, čija je fotografija objavljena u ljetnome dvobroju našeg mjeseca.

Pedesetih godina, nakon što je u Argentini našla stanovitu sigurnost i egzistenciju, Anka Rukavina je pokušala stupiti u vezu s mladim ljudima, svojim pomoćnicima u pothvatima spašavanja zatvorenika u Italiji – poslije Ferme Anka Rukavina je organizirala i spašavanje skupine uhićenika iz zatvora Regina Elena u Rimu. Nažalost, uspjela je stupiti u vezu samo s dvojicom. Jedan od njih, Vladimir Schuster, odgovorio joj je opširnim pismom, iz Venezuele, gdje je tada živio.

Pismo Vladimira Schustera je nedatirano, no vjerojatno je da je pisano početkom pedesetih godina. Do sada nije bilo objavljivano. Ono upotpunjuje prikaz dogadja-

Priredio:

Tomislav JONJIĆ

ja kako ih je zapamtila i opisala sama Anka Rukavina, čijom ga dobrotom i objavljujemo, a ujedno pomaže boljem shvaćanju rodoljubnog zanosa tadašnje hrvatske mladeži i političkih pogleda hrvatskih izbjeglica u doba NDH i u vrijeme sloma hrvatske države. Budući da u današnje

Vladimir Schuster

doba više nema razloga skrivati puna imena osoba spomenutih u pismu, objavljujemo ga u cijelosti, tek s najnužnijim ispravcima pisarskih i pravopisnih pogrešaka. Oprema i podnaslovi su urednički.

*

Ja, Vladimir Schuster, rođen sam u Ugleviku, u sjevernoj Bosni 26. ožujka 1922. kao sin rudarskog činovnika. Osnovnu školu s malom maturom završio sam u Tuzli, a potom sam neko vrijeme radio u željezari Zenica, gdje sam završio srednju talioničku školu. Za mog boravka u Zenici pripadao sam Hrvatskom domu kao član Napretka, pjevačkog društva Zvečaja i Hrvatske glazbe. To je trajalo do 1943., kad sam odlučio ići u Zagreb, da se prijavim u vojsku.

Kad sam došao u Zagreb s još dvojicom kolega, prijavili smo se u ustašku vojarnu u Ilici. Nakon razgovora s nekim dopukovnikom, poslali su nas u Stockerau. Idući dan s još nekoliko budućih kolega bili smo u vlaku put Beča, pod vodstvom zastavnika **Botića**. U Stockerau smo ostali do konca iste godine a onda smo otišli u Bad an Ischel, gdje smo ostali do sredine 1944. Kad smo se vratili u Zagreb, nas oko 550 pripadnika Prve jurišničke bojne smjestili su u zgradu Pravnoga fakulteta, gdje smo čekali promaknuća a onda i udjelbu. U to vrijeme su nas posjećivali neki generali: **Moškov**, **Pečnikar**, **Herenčić** i drugi, koje bi uvjek pratilo pukovnik koji je bio naš zapovjednik.

Jednog dana nas je posjetio moj dobar poznanik, **dr. Felix Niedzelski**, bivši veliki župan Usore i Soli sa sjedištem u Tuzli. On nam je savjetova da je potrebno obnoviti ili pojačati oružništvo, jer da se tamo nalaze uglavnom stari časnici bivše Jugoslavije, pa su potrebni pouzdaniji ljudi. Taj se prijedlog nije baš nikomu svidao, ali kad je trebala pasti odluka, nekoliko desetaka nas, a među njima i ja, prihvativi smo ga, jer je trebalo služiti domovini tamo ili ovamo, svakako puška ne fali.

Nakon promaknuća u zastavnike, nas 50-60 smo poslani u Branimirovu ulicu blizu kolodvora na zapovijed dopukovnika **Karlovića**, koji je s još nekoliko časnika nastojao da nas što prije upozna s najvažnijim svojstvima i odlikama oružništva, te nas istodobno uputi u zakone. Po završetku tečaja razasuli su nas kao rakovu djecu. Mene, **Stipu Šutiju**, **Šabanu**, **Mrazu** i još dvojicu dodijele u oružničku kolnicu pod zapovjedništvo pukovnika Pleše, dok je zapovjednik kolnice bio satnik **Drago Orešković**. U isto vrijeme nam dolazi promaknuće u čin poručnika, pa s malo više slobode surađujemo sa starijima, koji su nas jako dobro primili. Osim satnika Oreškovića, bilo je još par satnika, poput **Vlade Rukavine**, **Štajduhara** i desetak natporučnika i poručnika. Pripao sam skupini satnika Rukavine, natporuč-

nika **Latkovića** i poručnika **Joke Alića** i **Joze Pika**. Kao najmlađi, morao sam ići gdje su me slali ili gdje oni nisu htjeli, no za malo vremena postali smo dobri priatelji u dobru i u zlu. Do konca rata smo imali za zadaću prijevoz ili opskrbu svih oružanih snaga, tako da mnogo puta nismo znali ni za svece ni za nedelje, nego tamo s oružjem, odjećom i hranom, a nazad sa solju, kožom, vojskom ili slično. Nisam imao nikakvih problema, jer sam s lakoćom podnosio glad, zimu i nespavanje, a isto tako nije bilo nekih opasnih napada od strane partizana, budući da su nas se bojali. Uvijek smo išli s dobrom pratnjom, a skoro svaki vojnik je nosio automatsko oružje. Najveću nesreću sam preživio kad smo se vraćali iz Senja sa skoro četrdeset kamiona i autobusa. Tada su nas napali avioni te uništili 3 autobusa i 5 kamiona, a meni je čak jedan hitac probušio kožnati kaput. No kako sam prošao bez ozljede, neki su se šalili da sam kao krilnik **Francetić**, koji dolazi s kapom probijenom, ali s glavom čitavom. Osim tih 8 kamiona, imali smo oko 20 ranjenih od kojih su neki i umrli.

Pripreme za povlačenje

Petoga svibnja 1945. bili su pozvani svi oružnički časnici, da nam izdaju možda zadnju ulogu ili zadnju zapovijed u Hrvatskoj. Na moje iznenadenje, bilo nas je više od dvije stotine (iako neki nisu došli), možda jedna trećina s činom od bojnika na više, na čelu s dvojicom generala (Pečnikarom i **Novakom**). General Pečnikar je na brzinu pročitao odluku Poglavnika i ministarstva oružanih snaga, pa je - budući da su skoro sva vozila sposobna za pokret bila pripravna – trebalo je samo napuniti ih živežom, streljivom i ostalim te ukrcati vojsku i krenuti. Istog trenutka je postavio pukovnika **Babića** za zapovjednika i druge više časnike kao zamjenike ili zapovjednike pukovnija itd. Satnik Orešković je dobio pratnju, kojoj sam i ja pripao.

Tog se je dana pokupilo sve u kamione. No drugi dan, kad smo krenuli, na moje iznenadenje, osim pukovnika Babića i nekolicine nižih čas-

nika, svi su nekamo nestali. Vjerovali smo da će doći malo kasnije, no ni nakon dva sata kad smo krenuli, nema nikoga. I meni i drugima su dolazile poruke da ne idemo, jer da taj ili onaj ima vezu. No, za mene nije vrijedilo...

Do Celja smo išli uglavnom dobro, ali od Celja, kad je pala zapovijed da se ide u Austriju, počeše čak i vozači kamiona dezertirati. Tako je dobar broj kamiona ostao, a na njih su se počeli penjati i civili, pa su nam pucale ne samo gume, nego i osovine. Ja sam na svome motociklu jurio naprijed-nazad, goneći da ubrzaju kako bismo što prije došli do austrijske granice, pa makar ostavili pokvarene kamione na putu. Putujući dva dana i dvije noći, bez spavanja i gladni, jer se nije znalo ni u kojim kolima što ima, a nitko nije htio sići da se kola pregledaju, stigli smo 80 do 100 km do Leobena. Tada su nas počeli napadati avioni, ovog put ruski. Promet se zaustavio, a mi se zatekli u jednoj uvali, gdje je s jedne strane cesta, u sredini rječica, a s druge strane željeznička pruga. S obje strane brda mogli su nas kamenjem pobiti, ako pogode kakvom bombom u brdo. Ostavili svoj *zindap* (motocikl) te se s posmoćnikom i sa strojosamokresom uputili malo naprijed, da vidim gdje su padale bombe.

Susret s Poglavnikom

Prođoh pored nekoliko naših kola i viđim da su svi pod kolima sakriveni, no is-

tog trena spazim malo dalje jedan crni mercedes pa se uputim do njega. Pogledam kroz prozor i vidim unutra Poglavnika s još četvoricom. Bez daljnje otvorim vrata, pozdravim i pružim mu ruku, rekavši da je u šipilji sigurniji nego u autu. Dao mi je ruku. Nastavismo malo uz brdo do šipilje koju sam vidio i u kojoj je bilo nekoliko vojnika. Istjerao sam vojsku te sam s **Kirinom** i **Lisakom** napravio živi zid, za svaki slučaj.

Još jednom su se navratili avioni, istresli što su imali, ali srećom ne na nas. Nakon pola sata avioni su više nisu čuli, pa smo nastavili do jednog polja. Bilo je tu par tisuća vojnika, većinom Njemaca. Tu susretrem generala Novaka, kojega sam obavijestio koliko nas otpriklje ima pozadi i pitao kamo sada. Kao dobar Hrvat, skoro je zaplakao, a kao vojnik me je iznenadio riječima "Kamo tko hoće"! Ponovim pitanje, no sad mi nije ništa odgovorio, nego mi je dao ruku i zaželio mi mnogo sreće.

Budući da sam imao sve potrebne aparatе, zemljovid, dalekozor, kompas i kurvimetar, pogledao sam malo i odlučio da podemo u Leoben, a potom prema Salzburgu. Kao Juda morao sam se oprostiti od vojske, jer je u mojim rukama samo moj život. U svakom slučaju, bilo je mnogo časnika, kako ustaških tako i domobranskih. Prišao mi je poručnik **Ramljak**, kojeg nisam imao priliku u Hrvatskoj upoznati, pa mi veli da, ako nemam ništa protiv, da bi išao sa mnom. Meni je bilo i draže da smo trojica. Metnem ga u prikolicu, a svog narednika iza sebe. U priklici sam imao i strojnicu. Prošli smo Leoben bez problema, ali kad smo izlazili, na jednoj mitnici nađemo na neke nove vojnike u njemačkoj odori bez oznaka ali s nekim zastavama na rukama. Pomislih da to mora biti nova austrijska policija ili vojska. Rampa spuštena. Vele nam: nazad. Molili smo da nas puste, da imamo neku važnu misiju, ali – ništa. Tada više nije bilo izbora: rekoh, da mi nemamo što izgubiti, a oni mogu izgubiti život. Bilo je to dosta da se rampa podigne. Krenuli smo dalje.

Danijel Crljen i nadporučnik Zvonimir Jović u studiju Državne hrvatske krugovalne postaje Zagreb

Nakon možda 10 km, naiđosmo opet na neka hrvatska kola, s crnim mercedesom između njih. S lijeve je strane bilo jedno brdo i pomislili da bi to morali biti Poglavnici i njegova uža skupina. Ostavimo kola, ali ne i oružje, pa uz brdo. Na pola puta nađem umornog dr. Niedzelskoga koje mi ??? pomogne uzići, a na brdu nas dočeka general Grujić i još par osoba u odori i u civilu. Poglavnika nismo vidjeli, ali nam je poslao neku šunku. Bila je teška valjda deset kila, a uz nju je bio i dobar komad kruha. Nakon dva sata spavanja probudi me netko u civilu, govoreći da bi Poglavnik htio da mu dam, ako imam, zemljovid i dalekozor, budući da je netko video da imam torbu s priborom. Odmah sam mu poslao, pomislivši: "Pa, kako su oni pošli...". Zauzvrat mi je Poglavnik darovao osobni srebrni ili poniklani strojnosamokres i dvije bijele košulje od popelina, s izvezenim slovima AP. Bile su to do tada najlepše košulje u mom životu, nosio sam ih čak u Fermenu.

Kad je smrklo, počeli smo ići naprijed, a meni i mojima su dali neku prethodnicu koja završi u samome polasku, jer nikada nikog od njih nisam vido. Idući kao muhe bez glave, sreli smo neke Ruse s konjskom zapregom, koji su nas pozdravljali sa "Zdravstvujte, brati!". A kad smo se sreli, bolje rečeno utekli od jeepa američanskog, oni su nas pozdravili hitcima, na koji smo pozdrav na isti način uzvratili.

Tako stigosmo do neke željezničke stanice, ali prije smo se oslobođili oružja, pa sam Poglavnikov strojnosamokres darovao nekom starcu za tri sendviča. Tamo padosmo u ruke Amerikancima. Primiše nas kao punice. Prvo nam skidoše satove, a onda lance, tko je imao. Strpaše nas u neke konjske vagone, pa sa nama u Mauren-Kirchen, a tamo u zarobljenički logor, u kojem se nalazilo oko 300.000 vojnika, uglavnom Nijemaca.

Tamo sam našao pukovnika Alabandu, pukovnika Gračana, dopukovnika Schustera i još dvadesetak nižih časnika te oko 200 dočasnika i vojnika. Desetak dana živjeli smo kao miševi, kopajući rupe za spavanje, a kasnije su nam poslali neke ogromne šatore, pa nam barem kiša nije

smetala. Prvih dana nije bilo loše, budući da su neki imali hrane ili novca, pa su ispod žice kupovali od Austrijanaca. Meni se nasmijala sreća, jer me je Alabanda postavio zapovjednikom nekih Čerkeza (nama su pripadali Bugari, Rusi i Čerkezi), pa sam sa njima uživao. Naveder su pravili svoje zabave, plešući oko vatre, a kad su to opazili Amerikanci, nije nam ni viskija manjkalo. Tim je druženjima nazočio i glavni zapovjednik Amerikanaca, general s dvije zvijezde. Bilo je tako, da još i danas moj prijatelj, poručnik

koji je izgledao jako velik. Reče mi da ima Rusa, Ukrajinaca i Srba, a kada ga pitah za Hrvate, reče mi da su ustaše u drugom logoru i pod stražom. No za svaki slučaj uputim se do Lehne-Brücke-Kaserne i oprezno pogledam. Nije bila istina: bili su slobodni isto kao oni u Paschu, pa sam mogao ući i potražiti poznanike. Uistinu ih nađem dobar broj, među njima i pukovnika Alabandu i druge više časnike koji su bili već pušteni iz zarobljeničkog logora. Alabanda je i ovdje bio zapovjednik logora, pa ga upitam, ima li mjesta i za mene.

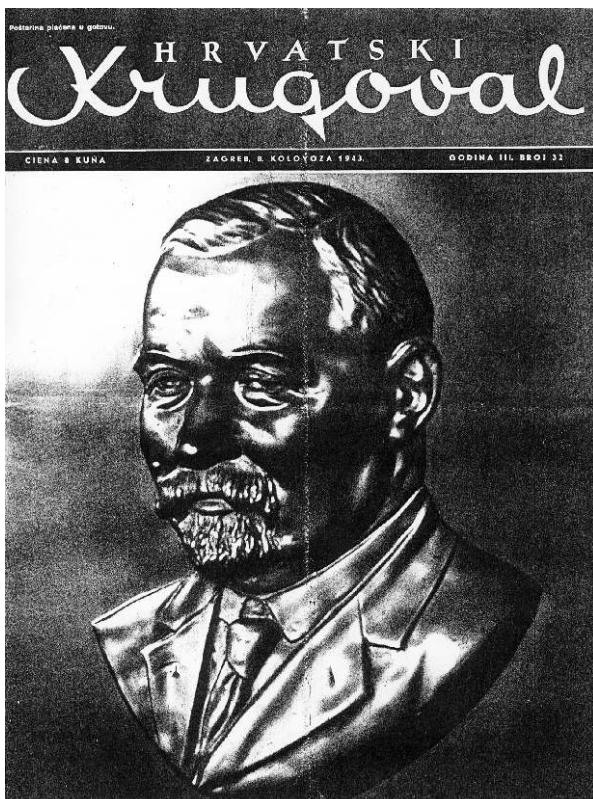
Dodijeli me u jednu malu sobu s 2 vojnička dvostruka kreveta, od kojih je samo jedan bio zauzet.

Lice s crnom maskom

Jedan mlađi čovjek me primi jako prijazno i nakon malo razgovora reče mi da je iz obavještajne službe generala Herenčića i da je po činu zastavnik. Taj čovjek s brkovima nije bio nitko drugi doli **Vlado Maksimović (Maks)**. Rekao mi je da je prije rata živio u Beogradu, a za vrijeme rata u Sarajevu služio u obavještajnoj službi. Iz početka sam ga promatrao kroz duple naočale, ali malo kasnije stekao sam povjerenje u njega. Par dana kasnije pridružio se nam još jedan i kasnije drugi tako da smo mogli po noći kartati. Jedan od te dvojice bio je "Likota" Stipe Pleša, koji nam je rekao da je bio usataški stražnik, što su kasnije i drugi potvrdili.

Razdoblje toga lakoga života nije dugo trajalo. Jedne noći nas opkole neki automobili, puni vojske. Vojnici su pratili osobu u crnom, s licem pokritim, te su počeli pregledavati od sobe do sobe, a taj maskirani je samo pokretom glave davao znak američkom vojniku, da dotičnoga izvede ili ostavi. Imali smo sreću: nas nisu izvukli. U dvorište je izvedeno dvadesetak tako izabranih. Ukrcaли su ih na kamione. Otišli su i nikad ih više nitko nije vido. Naravno, uvukao se strah da će se maskirani opet vratiti. Rekoh pojima iz sobe, neka se vrati, ali mene više ne će naći. Odlučio sam ići do Klagenfurta i dalje, jer tamo je engleska zona. Maks i Stipe odluče ići sa mnom, dok četvrti želi ostati.

(nastavit će se)

Visokonakladni i dobro uređivani radijski časopis

Kelečić, u društvu znade kazati, da «Šuci fale Čerkezi».

No ni to nije bilo trajno. Jednog dana se zasitim svega i, koristeći neopreznost stražara na jednom mostu, pobegnem iz logora plivajući i roneći. Došao sam u Neukirchen, gdje su bile neke naše žene izbjeglice. Tamo sam upoznao i jednoga crnogorskog popa i jednoga inženjera agronomije, koji su me jako dobro primili. U početku sam radio u nekom mlinu, kradući nekad malo, a nekad i više brašna, da bih ga dao našim ženama, da im bude lakše živjeti. Nakon mjesec dana odlučim otići do Salzburga, nadajući se da ću naći nekoga od naših. U Salzburgu uđem u logor Parsch. Prvi na koje sam naišao, nosili su srpske šajkače. Pitam, tko je u logoru

STRATIŠTE HRVATA - RIJE KOD NOVOGA TRAVNIKA

(Otkrivanje spomen-obilježja 17. listopada 2009.)

Poslije više neuspjelih pokušaja, 20. listopada 1944. godine jugoslavenski su partizani svim silama napali Travnik, te ga nakon trodnevne bitke, 22. listopada i zauzeli. tada su napravili jedan od najvećih pokolja nad Hrvatima. Bio je to Bleiburg prije Bleiburga. Iz komunističko-partizanske literature može se iščitati da je bilo oko dvije tisuće ubijenih "nacionalnih neprijatelja", dok je prema realnim procjenama tu ubijeno i više Hrvata.

Tijekom prethodnih napada, partizani su pretrpjeli veće gubitke. No, ojačani ljudstvom, te tenkovima i teškim naoružanjem, otetim upravo iz osvojene Banja Luke, krenuli su u zauzimanje Travnika, kao jednoga vrlo jakog hrvatskog uporišta. Grčevita obrana, na 28 tadašnjih bunkera koji su opasivali sam grad Travnik, probijena je. Prešlo se na ulične borbe, da bi se najduže branila sama vojarna hrvatske vojske (na mjestu današnje vojarne). Pod okriljem noći, jedan manji dio vojnika se uspijeva probiti prema Vlašiću (planina uz Travnik). Iz same vojarne predalo se 712 vojnika. Kako kažu partizanski autori, "stigla ih je zaslужena kazna", dakle strijeljani su. Možda i zbog svojih velikih gubitaka, partizani su krenuli u masovna ubijanja. Tada su odredili jedinstveno pravilo o "48 sati ubijanja po slobodnoj procjeni". Poubijani su zarobljeni vojnici iz vojarne, svi ranjenici (pa i bolesne žene) i dio osoblja iz gradske bolnice. Osobito zvјerski su eksplozivom žive zatrpani prognanike u skloništu tadašnje tvornice duhana. Riječ je o izbjeglim osobama, ženama i djeci s prostora Kupresa, Bugojna i Uskoplja, koji su se tu, bježeći pred partizanima, bili sklonili.

Po samome Travniku i okolicu su privodili muškarce (i malodobne), te je tada "krič" bio svatko u bilo kojoj hrvatskoj odori, državni službenici, policajci, željezničari i ostali. Dovoljno je bilo da imate hrvatsko ime, a po okolnim je selima hrvatska pučka nošnja bila dostatan dokaz krivnje. Tih dana je sam grad Trav-

Piše:

Marinko SLIPAC

nik bio jedno veliko hrvatsko groblje. Svuda po gradu su ležali leševi, a osobito je prostor vojarne njima bio zatrpan. U bolničkoj mrtvačnici leševi su bili nabacani jedni na druge do stropa. Da bi se dala jasna poruka i ostalim Hrvatima travničkoga kraja, tada se odvode kolona na strijeljanja u sad susjedne općine. Tako je po jedna skupina odvedena u Donju Večerisku – Vitez (prema svjedočenju,

Spomen-obilježje Rije

odvedene su 182 osobe), prostor Ciglane u Turbetu i u Rije, u Rankovićima kod Novoga Travnika.

Dne 22. listopada 1944. u predvečerje, u Rankoviće je dovedena skupina muškaraca, koju su uglavnom sačinjavali civilni u hrvatskoj pučkoj nošnji. Zatvoreni su u dvije staje, a ruke su im vezali žicom. Cijelu večer su ispitivani za osobne podatke, a rano ujutro su odvedeni u obližnji šumarak Rije i tu pobijeni. Pobacani su u nekoliko jama. U izjavama svjedoka se različito govorio o broju ljudi, a najčešće s spominje »oko sto pedeset«. Dok su dovedeni, mještani su prepoznali neke, te se preko drugih svjedoka sada zna za osamnaest imena tu strijeljanih Hrvata. Oni su iz općina Travnik i Novi Travnik i jedan iz današnje Hrvatske. Nekoliko njih (sedam) su preneseni u groblja Adžići i Rankovići (Novi Travnik), dok su ostali-

ma godinama psi i ostale zvijeri kosti raznosili, jer su na tijela bili samo dijelom nabacani kamenje i granje.

Jedini koji je uspio pobjeći sa samog strijeljanja je **Stipo (Ante) Lučić** (1912.-1974.), iz Bukovice – Travnik, no njegov brat **Drago** je tu ostavio kosti. Osobito je potresno svjedočenje nedavno preminulog **Ante Medića** (Margetići – Novi Travnik) o izgledu ubijenih. Ante je s majkom **Anom** po jamama tražio brata **Ivu**.

Smisao podizanja spomen-obilježja i istraživanja ovog zločina je jasan: javnost treba znati za taj zločin, za imena tu stradalih (popis s imenima bit će objavljen u brošuri), ali i imena onih koji su ih strijeljali. Pored partizana iz drugih krajeva (krajiške brigade), koji su sudjelovali u strijeljanjima, dvojica lokalnih partizana su se time ponosila i hvalila.

To su **Salko Subašić sin Himze** (1907.-1973.) iz Kasapovića – Novi Travnik i **Salih Bajrić sin Cace** (1921.-1992.). Obojica su nekad živjeli u Novom Travniku.

Još uvijek ima živih svjedoka koji su gledali dovođenje žrtava i vidjeli tijela strijeljanih u Rijama, kao i svjedoka partizanskih zločina u samome Travniku. O partizanskim

zvjerstvima mnogo toga se može iščitati iz komunističko-partizanske literature, a neprocjenjiva svjedočenja i zapise nalazimo u knjigama "Srednja Bosna – hrvatske žrtve" prof. **Vjenceslava Topalovića**, "Bleiburg i Križni put – zločin bez kazne" **Stojana Miloša**, te knjige "Bili su zaboravljeni" **Stipe Slipca**.

O ovome, kao i o drugim zločinima koje su počinili partizani, počelo se istraživati u doba raspada Jugoslavije. Dne 15. svibnja 1995., na mjestu Rije je postavljen spomen-križ te se redovito pale svijeće i donosi cvijeće. Inicijativom ovdašnje udruge "Baština", zajedno sa Mjesnom zajednicom Rankovići, krenulo se u realizaciju ideje o spomen-obilježju. Višegodišnja nastojanja su urodila plodom i, evo, postavljeno je spomen-obilježje "Rije", da simbolično ukaže na ovdje počinjene par-

tizanske zločine nad Hrvatima, kao dio "Travničke tragedije". Tih lokaliteta je više, a neka su trajno uništena. Na primjer, nekadašnje veliko travničko Vojno groblje, kod tvornice *Borac*, porušeno je i preorano. Isto se zbilo i na mjestu Smrike (Novi Travnik), gdje su bacani ubijeni Hrvati tijekom rata i neko vrijeme poslije rata (OZN-a), a desetljećima je tu poslije dovožen gradski otpad.

Idejno rješenje za izradu spomen obilježja "Rije" uradio je akademski kipar **Zdenko Jurišić**. Padajući križevi spomen-obilježja, povezani metalnim cijevima, asociraju na padanja strijeljanih koji su žicom bili vezani. Isto tako asociraju i na izdizanje iz zaborava. Svečano otvaranje će se upriličiti uz obljetnicu, to jest u subotu, 17. listopada 2009. Program će započeti sv. misom u 11:00 sati, koju će predvoditi kardinal **Vinko Puljić**. Tog će se dana u Zavičajnoj zbirci Baština otvoriti izložba dosad neizlaganih fotografija naziva "Travnik u II. svjetskom ratu", autora **Ivana Zeca**. Svoju nazočnost najavili su povjesničari, uz sv. misu crkveni velikodostojnici, a iskazan je i veliki interes ostale javnosti. (Za eventualne pojedinosti, obavijesti na e-mail marin-ko.slipac@tel.net.ba).

JAJCE: MOLBA ZA NOVČANU POMOĆ

Za tisak je priređen hrvatski žrtvoslov jajačkog područja, koji uključuje župe: Jajce, Podmilače, Dobretići, Koričani, Liskovica, Mrkonjić Grad, Majdan i Ključ. Popis hrvatskih žrtava iz Drugoga svjetskog rata i poraća obuhvaća više od 1.000 imena, s kratkim životopisima i brojnim fotografijama. Obuhvaćeno je također više od 500 Hrvata smrtno stradalih u Domovinskom ratu. Radni materijal su obradili i uredili prof. dr. Vladimir Geiger i Stipo Pilić, te tehnička urednica Sanja Šola-Rogoz.

U ovom je trenutku jasno da će, naložlost, biti teškoća s financiranjem. Radi toga se ljubazno mole svi oni koji mogu i žele pomoći ovaj vrijedni domoljubni pothvat, da svoje priloge uplate na žiro-račun **Hypo Banke d. d. – Poslovница Jajce, br. 3060250000-862724, s naznakom – Za žrtvoslov jajačkoga dekanata.**

HRVATSKE ŽRTVE IZ KRŠKE JAME GLAŽUTA

Piše:

Želimir KUŽATKO

U knjizi dr. Mitje Feranca i Želimira Kužatka *Prikrivena grobišta Hrvata u Republici Sloveniji*, koja je objavljena 2007. u nakladi PBV-a, na str. 98. objavljen je i dokument: «Popis hrvatskih pritvorenika koje su odveli 24. lipnja 1945. god. u jedan poslije ponoći iz Centralnih zatvora OZN-e u Ljubljani».

Kako se radi o Hrvatima koji su odvedeni iz bolnice, popis kojih je sakrila jedna časnica sestra, taj vrijedni i rijetki dokument o popisu žrtava objavljujemo u hrvatskom prijevodu, ne bi li se možda netko od članova obitelji, prijatelja ili poznanika odazvao, kako bi posmrtni ostatci mogli biti identificirani i preneseni u obiteljske grobnice.

Zap. br.	Br. upisa u CZ	Prezime i ime	God. rod.	Mjesto rod.	Općina, pošta	Ulazak u CZ OZN-e	Napomena
1	1082	Ačker, Salko	1924.	Rabina 49	Hercegovina	9.6.45.	Hrvat
2	428	Antičević, Mijo	1887.	Imotski	Zagreb	21.5.45.	Hrvat, u. poručnik
3	1110	Asičević, Mehmed	1923.	Janja		9.6.45.	Hrvat
4	1081	Badarić, Aver	1923.	Brdarići 5		9.6.45.	Hrvat
5	1119	Boljkovac, Rok	1926.	Ribnik 86	Gospic	9.6.45.	Hrvat
6	1087	Čačić, Jovo	1929.	Široka Kula	Lika	9.6.45.	Hrvat, ustasha
7	426	Čotić, Ante	1894.	Ljubuški	Zadar	21.5.45.	Hrvat, u. kap., duhovnik
8	432	Deković, Tone	1906.	Biograd n/m	Zagreb	21.5.45.	Hrvat, u. kap., mornar
9	430	Drmić, Luka	1899.	Tomislavgrad	Zagreb	21.5.45.	Hrvat, u. kap., šumar
10	1118	Džemidžić, Ismet	1926.	Ribari	Sarajevo	9.6.45.	Hrvat, partizan, sumnjiv
11	424	Harak, Emil	1924.	Hrtkovci	Novi Marof	21.5.45.	Hrvat, u. kap., djak
12	1137	Jurgović, Nikola	1922.	Ramljane 41		9.6.45.	Hrvat, ustasha
13	1103	Kolanj, Peter	1910.	Udbina	Gospic	9.6.45.	Hrvat, ustasha
14	1080	Livančić, Josip	1925.	Dubravica 10		9.6.45.	Hrvat
15	429	Ljubičić, Mate	1896.	Dubas	Zagreb	21.5.45.	Hrvat, u. kap.
16	1134	Luški, Ivan	1924.	Idrišće 120	Zagreb	9.6.45.	Hrvat
17	1127	Mavrek, Ludvik	1924.	Žarovnica 125	Ivanec	9.6.45.	Hrvat, domobran
18	425	Medvidović, Luka	1910.	Imotski	Zagreb	21.5.45.	Hrvat, u. kap.
19	1131	Petrović, Joso	1927.	Ramljane 14		9.6.45.	Hrvat, ustasha
20	1112	Šinanović, Nurah	1920.	Halimbašići		9.6.45.	Hrvat
21	1084	Šebal, Peter	1914.	Dabor 162		9.6.45.	Hrvat, ustasha
22	1083	Torbarina, Božo	1914.	Debeljak 334		9.6.45.	Hrvat, ustasha
23	1130	Turkalj, Mate	1915.	Troj. Vrh 112	Ogulin	9.6.45.	Hrvat, ustasha
24	1135	Vrsaljko, Luka	1927.	Mazin 42		9.6.45.	Hrvat
25	1616	Vukosavić, Nikola	1922.	Ravno	Hercegovina	16.6.45.	Hrvat, ustasha
26	787	Zorčić, Ivan	1921.	Brinje	Lika	28.5.45.	Hrvat, ustasha

Iz Centralnih zatvora OZN-e je 24. lipnja 1945. odveden veći broj ratnih zarobljenika. Svjedočenja mještana Rakitnice upućivala su na to, da je istog dana u ponoru kod Konfina ubijena veća skupina ljudi, među kojima su bili i ranjenici i bolesnici. U okviru istraživačkog projekta **prof. dr. Lovra Šurma**, speleolozi su u svibnju 1999. ispod sloja kamenja, na dnu 40 m dubokog ponora, dokumentirali ljudske posmrtnе ostatke. Skupina policajaca je 2002. godine temeljito pregledala okolinu i otkrila veći broj čahura, ostatke gipsa, umjetne drvene noge itd.

U lipnju 2006. Vlada Republike Slovenije je odlučila, da će kao primjeri za uređivanje prijenosa posmrtnih ostataka služiti iskopi iz grobišta Brezno kod Konfina I. i Lovrenška grapa kod Škofje Loke. Između 14. kolovoza i 26. rujna 2006. skupina speleologa i arheologa iznijela je iz ponora oko 20 prostornih metara stijena, drveta i blata te donijela na površinu ostatke žrtava. Pokazalo se da je ponor postao grobom za najmanje 87, a najviše 90 ljudi. Budući da je 24. lipnja 1945. u jedan ujutro iz Centralnih zatvora OZN-e odvedeno 60 Slovenaca, 26 Hrvata i 2 Srba, zaključujemo da se zapravo radi o tim ljudima. Posmrtni ostatci privremeno se nalaze u skloništu u Zgornjoj Bistrici, a pronađene predmete čuva Muzej novije povijesti Slovenije. •

SRBIJA ZAOSTAJE ZA HRVATSKOM!

Poštovani gospodine uredniče! Ove sam godine, 23. 7., iz crnogorskog ljetovališta Igala na jedan dan otišao u Dubrovnik, te sam nekoliko sati toga kišnog popodneva proveo u Gradskoj knjižnici. Uz neke druge stvari, uspio sam pročitati i nekoliko brojeva *Političkog zatvorenika* iz prethodne tri godine. Zanimljivo je da ni sredinom godine nisu imali još ni-jedan ovogodišnji broj...

Priznajem da mi se neobično dopao Vaš članak «*Kosovske pouke*», objavljen u br. 191 za veljaču 2008., jer je vrlo do-bar, sasvim točan i zaista objektivan. Za-ista je sve tako, svjđalo se to komu ili ne. Da se je drugačije i bolje radilo od po-četka, možda bi i bilo drugačije. Ali, sada se tu više ništa ne da promijeniti. Interesantan je i uvodnik predsjednika HDPZ-a, gospodina **Obranića**, pod nas-lovom «Sramim se što imamo takvog predsjednika!» Ne govorim ovo, naravno, da bih vam se na bilo koji način dod-vorio, nego to govorim kao čovjek, gra-danin, neovisni intelektualac i – Srbin.

Citajući ove brojeve Vašega lista, do-znao sam nekoliko stvari koje su meni ovdje u Srbiji bile potpuno nepoznate. To govori da se u Srbiji takve stvari prešu-ćuju. U prvom redu mislim na to da je u Pragu još prije nekoliko godina osnovan *Institut za proučavanje totalitarnih reži-ma* i da slični instituti postoje i u Slovačkoj i u Poljskoj. U Srbiji toga nema, iako bi bilo potrebno – s čim se slaže i moj znanac, **mr. Srđan Cvjetković** s *Institu-ta za savremenu istoriju* – a pitanje je, ima li i u Hrvatskoj. Zanimljivo je nagla-siti da je mr. Cvjetković boravio u Zag-rebu te je uspostavio znanstvenu odnos-no profesionalnu suradnju s kolegama s *Hrvatskog instituta za povijest*.

Također sam prvi put doznao da postoji *INTER-ASSO, Internacionalna asoci-jacija bivših političkih uznika i žrtava komunizma*. O tome sam odmah obavi-jestio ovdašnje *Udruženje političkih zat-vorenika i žrtava komunizma*. Oni su znali za postojanje INTER-ASSO-a, ali mi još nismo članica te udruge. Također je za mene bila iznimna novost i da u

Hrvatskoj postoji *Društvo za obilježava-nje grobišta ratnih i poratnih žrtava*. U Srbiji nema ni toga. I to je primjer kako Srbija u razvitku demokratskih sloboda daleko zaostaje za Hrvatskom...

**Vladimir MARKOVIĆ,
Beograd, Srbija**

«U TAJ BUNAR SMO BACALI USTAŠE...»

**(Vera Gerard-Šipošić: Osuda u
ime naroda, PZ, br. 206 i 207)**

Moje ime je **Vera Valčić**, a ono se spo-minje u članku koji je priredila gđa **Maja Runje** i koji je objavljen u br. 207 Va-šega cijenjenog časopisa. Na str. 31., u sklopu reportaže «Bosih nogu šum» ob-javljeni je i fotografija mog zaručnika **Ivice Kovačevića**, a na drugoj, manjoj slici je Ivica sa suučenicima iz osječke učiteljske škole 1941. Tamo smo i ja i **Vera Gerard**, s kojom sam išla u isti razred tijekom čitava moga osječkog školovanja. Ostale smo sve do danas bliske prijateljice. Pročitala sam prvi dio njezinih uspomena, a zamolila bih Vas da mi pošaljete i idući, tako da mogu pro-čitati i drugi nastavak Verina teksta. Jas-no je da će za to poslati cijenu i poštari-nu.

I ja sam bila zatvarana 1945. u Osijeku (3 tjedna), ali su me nekim slučajem pu-stili i poslali roditeljima u Đakovo. Možda je razlog tomu što nisam imala ni 20 godina, a možda i to što sam bila čla-nica samo Križarske katoličke organiza-cije (koju je u svoje doba zasnovao **Ivan Merz**). U stvari, s tim su skopčane i neke zanimljive dogodovštine.

U predposljednjoj godini Nezavisne Države Hrvatske, moji su roditelji živjeli u Đakovu, jer je moj tata izgubio posao (radio je za **Bernarda Kleina**, Židova, koji je prodao svoju trgovinu prije progona Židova). Sestra i ja i još jedna prija-teljica smo ostale u roditeljskoj kući da dovršimo posljednju godinu do velike mature. Tada je jedna obitelj iz Đaka-vi doznala da imamo "dva stana": jedan u Osijeku, drugi u Đakovu. A kako je otac te obitelji imao jednu prilično važnu poziciju u NDH, za što mu je trebao stan

u Osijeku, mi smo deložirani iz naše kuće. Tu je deložaciju izvršio jedan čovjek odjeven u ustašku odoru, pa kad sam se ja pobunila, uperio je pištolj na mene i rekao: "Zar ne, tako čine ustaše?" Ja sam na to rekla: "Ne, tako ustaše ne čine". I upravo je isti taj čovjek mene is-pitivao u tom pritvoru u lipnju 1945.! Možda me je zato i poslao roditeljima, jer me je sigurno prepoznao. On je, na-ime, bio kriptokomunist za vrijeme NDH. Njegov poslodavac, koji se je uselio u našu kuću, bio je nemilosrdno ubijen 1945., a njegova supruga isprebi-jana u zatvoru u Đakovu, gdje je i umrla. Poznata su mi mena, ali mislim da ih u ovoj zgodbi ne će reći.

Onda sam dosla u Đakovo u pratinji jednoga partizanskog milicionera, koji me je doveo u đakovačku OZN-u. Tko me je tamo ispitivao? Mlađi čovjek ko-jega sam susretala na sastancima kato-

ličke organizacije križara! Ni on ni ja nismo jedno drugomu dali do znanja da se pozajemo. Upitao me je: "Što da s vama uradim?" A ja, onako naivna, kažem: "Ako mislite da će me oduševiti za svoju stvar u zatvoru, onda me zatvorite". Nije me zatvorio, nego sam svaki dan morala dolaziti u ured OZN-e. Nakon više od mjesec dana mi je rekao da više ne moram dolaziti, ali ako hoću nekamo otići izvan grada, da to njima moram ja-viti. On je isto bio kriptokomunist koji se je uvukao u križarsku organizaciju.

Osim običnih zatvaranja, bilo je "prividnih" kažnjavanja. Moja priateljica, također iz Đakova, i ja smo dobro učiteljsko namještenje u općini Pakrac. Malim šumskim vlakom smo otišle do Bučja (koje je danas poznato po strahotama iz Domovinskog rata), i otamo pješice na brda do sela, ja na Ravnu Goru u selo Popovci, a priateljica na drugu stranu, u selo Bjelajci. Tamo nikada nije bilo škole niti uvjeta da bi mogao živjeti jedan učitelj i držati bilo kakvu nastavu. Ja sam u istoj sobi imala krevet, štednjak i klupe za školsku djecu. Priateljica je dobila vodenu upalu pluća u Bjelajcima (u to doba nije bilo antibiotika) i jedva ostala ziva. Kasnije, u nekim drugim sličnim selima je dobila živčani slom. Ja sam dobila početnu tuberkulozu, pa su mi ipak dali bolovanje. Kasnije sam bila u selu Branešci (prvo selo do Španovice). Škola nije imala prozore niti vrata, za hranu sam imala krumpir. Već je i snijeg pao, a ja sam u hladnome držala nastavu sa 105 djece u jednoj smjeni. Dobila sam laringitis (još i danas govorim promuklo), a nakon što su mi rekli u Pakracu, da nitko ne smije napustiti posao, ja sam otišla bez dopuštenja i bila disciplinski kažnjena, tako da se nisam mogla tijekom pet godina vratiti na posao.

Ima još jedna važna pojedinost. Kad sam došla u Branešće u školu bez prozora i vrata, rekao mi je čovjek koji me je tamo doveo: "Drugarice, nemoj piti ili trošiti vodu iz ovog bunara (koji je bio iza škole), jer tu smo bacali ustaše". Kad sam s mužem došla nakon više od 30 godina u tu škola, koja je tada bila gostionica, rekla sam da bih voljela ići iza zgrade. Rekla sam domaćinu da je tu bio jedan bunar, a on odvrati ponosno i spremno: "Da, tu smo bacali ustaše". Taj mladi čovjek je to čuo od starih usmenom predajom, jer u to doba još nije ni rodio...

Vera VALČIĆ BELIĆ
2303-1020 Harwood str.,
VANCOUVER B.C. V6E 4R1,
CANADA

ODGOVOR NA NAPADAJ TIHOMIRA NUIĆA (*Politički zatvorenik*, br. 208/209)

U dvobroju „Političkog zatvorenika“ za srpanj i kolovoza 2009. (br. 208/209) objavljen je članak „Zašto Herceg-Bosna?“, **Tihomira Nuića** iz Švicarske. U tome članku on piše o „destruktivnom djelovanju bivših Titovih pionira koji svjesno krivotvore činjenice i potkapaju državopravne temelje Hrvatske“, a kao primjer citira i izvrće smisao jedne rečenice koju je izvukao iz konteksta mog članka, vidi http://www.hous.hrвати-amac.com/biti_identican_sa_samim_sobom.html. Molim Vas da moj odgovor objavite u cijelosti i na istim mjestima gdje i spomenuti članak.

Gospodin Tihomir Nuić već desetak godina vrijeda djelatnike Hrvatske kulturne zajednice (HKZ) u Švicarskoj, nazivajući nas „Titovim pionirima, konvertitima“ i sl.

Tko je Tihomir Nuić? U Švicarskoj je od 1980. a u HKZ od 1989.. Na pitanja gdje je bio do tada, nije nikada odgovorio. U vrijeme predsjednika **Tuđmana**, nije mu nedostajalo ideja za kritiku tadašnje vlasti. Dolaskom **Račana** i **Mesića** ništa ga više nije smetalo. Ni slova kritike na zaštićenoga haaškog svjedoka, na prijevremeno umirovljenje 12 hrvatskih generala, na uhićenje generala **Bonetka**. Ali ga je zasmetalo „Otvoreno pismo/apel“ HKZ kojim se traži povlačenje optužnica protiv hrvatskih generala (<http://www.hkz-kkv.ch/apel.html>), pa ga je okvalificirao kao: „za te krugove uobičajeno nekvalificiranim tvrdnjama, ideološkim floskulama, krimnim pojmovima i netočnim podatcima“. Ni progon i uhićenje generala **Gotovine**, ni Haaški sud koji je Domovinski rat proglašio 'zajedničkim zločinačkim pot hvatom' nisu ga ponukali da se oglasi! Nema kritike **Ive Goldsteina**, **Stanimirovića**, **Puhovskog**, ili provokativnih antihrvatskih emisija **Stankovića** i **Latina**. Ne smeta ga nastup **Lepe Brene**, niti zabrane nastupa **M. P. Thompsona**. Ah, da, Thompson nije po Nuićevu ukusu, kao ni oni koji ga pozivaju. Za jedan

njegov koncert u Švicarskoj, napisao je: „Da cinizam bude veći, nakon skupa su ti 'nacionalno' svjesni Hrvati nanijeli objektu, u kojem su se zabavljali, poprilično veliku materijalnu štetu. O onoj drugoj šteti, nanesenoj hrvatskom ugledu u Švicarsku, da se i ne govori“. Bila sam na tome koncertu i mogu mirne duše ustvrditi - gospodin Nuić je lagao (ni prvi, ni zadnji put).

A tko je ta **Dunja Gaupp** koja Nuiću predstavlja toliki problem da o njoj mora pisati stalno i svuda kao o velikom državnom neprijatelju? Član sam HKZ od 1973., od 1999. do 2001. član Nadzornog odbora, a od 2001. do danas sam dopredsjednica. Navest ču samo dvije akcije HKZ-e u razdoblju moje aktivnosti: prikupili smo novce za kupnju orgulja u crkvi sv. Filipa i Jakova u Vukovaru i za razminiranje zemljišta i izgradnju dječjeg igrališta u Vinkovcima. Kada je 1991. osnovan Hrvatski humanitarni forum (HHF), odmah sam se učlanila, a četiri i pol godine sam bila i dopredsjednica. Osim manualnog i intelektualnog rada, uplaćivala sam i novčane priloge (Nuić nije bio član, niti je ikada novčano pripomogao.)

Član sam udruge „Bedem ljubavi 1991.“ u Zagrebu. Pomagala sam naći sponzore za nabavku posebnih pomagala za najteže invalide Domovinskog rata, koje sam i redovito posjećivala u Varaždinskim toplicama. Za sve njih (170) napravila sam spomen albume. Od „Udruge 100-postotnih HRVI I. skupine“, dobila sam „Zahvalnicu za svestranu pomoć“. Ali, Nuić zna „bolje“ kakva sam: „...bez ikakva suošjećanja s hrvatskim prognanicima i njihovim popaljenim domovima“ i „... potkopava državopravne temelje Hrvatske“.

Da parafraziram samoga gospodina Nuića: „Jao narodu u kojem se progoni i demonizira jedna žena! Jao hrvatskoj državi koju brani Tihomir Nuić opsjednuti strahom od Dunje i Osvina Gauppa, tj. od vlastitog naroda.“

Dunja GAUPP, Švicarska

FRA HONORIJE MARIJAN HERMAN (1914. – 1990.): OSUĐENIK NA SMRT I DUGOGODIŠNJI ZATVORENIK

Prikaz knjige „Razmatranja uz evanđelja“ fra Honorija Marijana Hermana, iz pera Željka Voborskog, objavljen u Hrvatskoj književnoj reviji „Marulić“ (br. 3/2009., str. 570.–573.), u kojem se je Voborski osvrnuo i na Hermanovu tešku zatvorsku kaznu i dugogodišnji boravak u jugoslavenskim komunističkim zatvorima, potakla me je da pregledam Hermanov dossier iz zloglasne kaznionice u Staroj Gradiški, koji se čuva u Hrvatskome državnem arhivu u Zagrebu, te da na osnovi podataka koji se nalaze u tim dokumentima, barem donekle prikažem Hermanov život, dvije osude na teške zatvorske kazne i nešto što je fra Honorije Herman, kao čovjek i svećenik, proživljavao u komunističkome sudskom i zatvorskom sustavu, u kojima su svećenici posebno bili proganjani osudama na teške kazne i kazne izdržavali u vrlo teškim uvjetima. Iako je Hermanov dossier „očišćen“ od svega što bi govorilo o onoj drugoj strani zatvoreničkoga života, čemu je politički osuđenik u represivnome komunističkom sustavu bio izložen, ipak se iz dostupnih podataka iščitava ponešto i o tome.

Član Hrvatske franjevačke provincije sv. Cirila i Metoda

Fra Honorije Marijan Herman rođen je u Varaždinu 17. veljače 1914., od oca Antuna, koji je kao strojovođa radio na željeznicu, i majke Terezije r. Horvat. Osnovnu školu završio je 1924. godine, a klasičnu gimnaziju s velikom maturom 1932. u Varaždinu. Potom je stupio u Franjevački red i upisao studij bogoslovije u Zagrebu, koji je dovršio u Innsbrucku, gdje je i zaređen za svećenika 1937. godine. Nakon završetka studija proveo je šest mjeseci u bolničkoj četi pri III. armijskoj oblasti jugoslavenske kraljevske vojske u Skopju. Potom je postao

Piše:

Dr. sc. Andelko MIJATOVIĆ

dušobrižnik u Čuntiću (kotar Petrinja), pa i gvardijan tamošnjega samostana. Od jeseni 1939. u Čuntiću je, radi unaprijeđenja moralnoga, vjerskoga i duhovnog života, radio na osnivanju udruženja katoličkih muževa. Tu je došao u dodir i s ljudima – dr. Mirkom Pukom, pukovnikom Slavkom Kvaternikom i drugima – koji su kasnije obnašali visoke dužnosti u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj, te je s njima raspravljao o tadašnjem položaju hrvatskoga naroda u velikosrpskoj monarhističkoj Jugoslaviji i o stvaranju nezavisne hrvatske države.

Kad je proglašena NDH, jedno je vrijeme obnašao dužnost povjerenika općine Jabukovac. Od 25. studenoga 1941. do rujna 1942. služio je kao vojni svećenik u domobranskoj II. pješačkoj pukovniji u Zagrebu. Potom je predavao fiziku na franjevačkoj gimnaziji u Varaždinu. Odatle je pozvan u šestomjesečnu pričuvu kao dušobrižnik pri 373.

„Tigar-diviziji“. Kao vojni kapelan, navodi se, ukupno je služio 16 mjeseci i odlikovan je „brončanom kolajnom NDH“, a vjerojatno se radi o jednom od brončanih spomen-znakova dodjeljivanih onima koji su radili na uspostavi NDH. Nakon toga bio je duhovnik u Zaraznoj bolnici na Zelenome briještu, sve do svršetka Drugoga svjetskog rata.

Prvi put u starogradiškoj kaznionici

Ubrzo je, 18. svibnja 1945., i uhićen, a zatim 14. srpnja 1945., presudom br. 449/1945. Vojnog suda Komande grada Zagreba, kojemu je predsjedao kapetan Vlado Ranogajec, „po članu KZ-a protiv naroda i države“ osuđen na kaznu strogoga zatvora „9 godina lišenja slobode sa prinudnim radom i 5 godina vršenja javnih dužnosti i političkih prava“. U obrazloženju takve osude navodi se: „Kao vojni svećenik služio u neprijateljskoj vojsci od 1941. godine do konca rata, a neko vrijeme bio je i u zloglasnoj Tiger diviziji. Vršio propagandu za Pavelića i okupatora i svojim govorima dizao moral i borbenost u neprijateljskoj vojsci. Pokušao pobjeći u inostranstvo.“

Iz zadnje rečenice moglo bi se zaključiti da je zarobljen na Križnom putu Oružanih snaga i civilnoga pučanstva NDH 1945. godine. Isti je sud s predsjednikom Ranogajcem, na osnovi Ukaza Predsjedništva Antifašističkoga vijeća Narodnog Oslobodenja Jugoslavije o općoj amnestiji i pomilovanju od 3. kolovoza 1945., tu kaznu dva dana kasnije, 7. kolovoza, umanjio za jednu petinu, odnosno za 1 godinu, 9 mjeseci i 18 dana i preinacijo je na kaznu zatvora 7 godina, 2 mjeseca i 12 dana, do 1. kolovoza 1952.

Herman je u kaznionicu u Staroj Gradiški dopremljen 10. listopada 1945. Tamo je dobio matični broj 776. Sljedeće je godine Herman iz

Fra Honorije Marijan Herman u lipnju 1955.

starogradiške kaznionice uputio molbu za pomilovanje Prezidiju Narodne skupštine FNRJ s predsjednikom **dr. Ivanom Ribarom**. Njegova je molba odbijena 2. kolovoza 1946. godine, a odbijeniku mu je 30. kolovoza priopćila Uprava Zavoda za priljubljeni rad Stara Gradiška, kako je tada nazvana ta kaznionica.

O njemu i njegovu radu iz toga vremena nemamo nekih podataka. U trenutku dolaska u kaznionicu, u obiteljskom kartonu prijavio je majku **Tereziju** i sestru **Elizabetu Gašparac**, sa stanom u Varaždinu. Naveo je i sestru **Štefaniju**, ali je njezino boravište bilo nepoznato. Među „Podacima za period: od 1945. god. do danas“, zloglasni je upravitelj starogradiške kaznionice, **Ivo Kosak**, 20. travnja 1950. naveo: „za vrijeme izdržavanja kazne na radu se pokazao marljivim radnikom“, ne sudjeluje u kulturno-prosvjetnom radu, „vladanja je dobrog, disciplinski je svega jednom kažnjen u 1947. godini radi prekršaja kućnog reda“, a njegovo je političko držanje ocijenio: „Politički je okorjeli ustaški tip, tvrdoglav i lakovislen pa kao takav vrlo je odvažan u širenju razne neprijateljske propagande. Druži se isključivo sa neprijateljskim elementima. Kazna na njega nije i najmanje djelovala kao odgojna.“ Zadnje ocjene su izričaji koji su u sličnim prigodama pripisivani većini političkih zatvorenika. Sve navedeno iz dostupnoga dossiera odnosi se na Hermanov prvi boravak u starogradiškoj kaznionici, od 1945. do 1952. godine. Te su godine za političke zatvorenicke u Staroj Gradiški bile najteže. Bilo je to razdoblje komunističkoga sustava kad su pojedinci i skupine u kaznionici nestajali i bili likvidirani na razne načine, mnoštvo svećenika je proganjeno na načine koje su samo bolesni umovi mogli osmišljavati – tjerani su bez primjerene prehrane, obuće i odjeće po raznim napornim poslovima i vremenskim nepogodama u užem i širem starogradiškom području, na raščićavanje logora Jasenovac, isušivanje Lonjskoga polja i drugdje, naravno s drugim zatvorenicima. Na radove se odlazilo i izvan Stare Gradiške.

Iako se o tome ne govori u dostupnoj dokumentaciji, na osnovi poznavanja ta-

mošnjih tadašnjih prilika, možemo sigurno zaključiti da nijedna od najtežih zatvorskih mjera, posebno prakticiranih u starogradiškoj kaznionici prema svećenicima, nije ni Hermana mimošla. Kako je već navedeno, tu je kaznu izdržao do 1. kolovoza 1952. Nakon izlaska iz kaznionice jedno je vrijeme pastorizirao u samostanima svoje redovničke zajednice u Virovitici i Koprivnici.

Drugi put u starogradiškoj kaznionici

Međutim, Hermanu se ubrzo ponovno sudio. Uhićen je kao četrdesetgodišnjak, nešto više od dvije godine nakon što je izšao iz zatvora, 12. travnja 1954. godine u samostanu na Trsatu. Pod istragom je bio od 28. travnja, a 19. listopada 1954. u Okružnom судu Sisak je po čl. 125 i 128 KZ-a, „zbog krivičnog djela protiv čovječnosti i međunarodnog prava, ratnog zločina protiv civilnog stanovništva“ počinjenog 1941. godine u petrinjskom području, osuđen na smrt. Ne znamo ništa o istrazi koja je prethodila toj osudi, ali prepostavljamo da je provedena u Sisku.

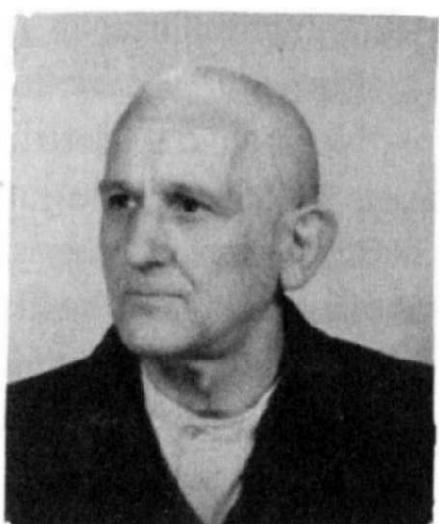
Suđenje je održano 18.–19. listopada 1954. Teretilo ga se da je još 1939. godine organizirao ustaški pokret u petrinjskom kraju, da je 1941. godine naoružao svoju ustašku skupinu, da je prvih mjeseci NDH bio povjerenik općine Jabukovac, da je njegova ustaška skupina činila teror nad Srbima, likvidirala ih i progonila u Srbiju i slično. Iako je na sudskoj raspravi odbacivao optužbe i dokazivao da je zagovarao ravnopravnost Srba, da je prosvjedovao u Petrinji kod nadležnih vlasti zbog ubijanja i progona Srba u Srbiju, osudio s olтарa ubojstva Srba i u vezi s tim prosvjedovao kod ustaških dužnosnika u Petrinji, da nije silio Srbe na prijelaz u Katoličku crkvu te da je zbog takvih postupaka napustio petrinjski kraj i prijavio se za vojnog kapelana u Hrvatskom domobranstvu, Okružni sud u Sisku – sudsko vijeće s predsjednikom **Zdenkom Marekovićem**, osudilo ga je 19. listopada na „kaznu smrti vješanjem, te na sporednu kaznu trajnog ograničenja građanskih prava“.

Tu je kaznu Vrhovni sud Narodne Republike Hrvatske potvrđio 22. prosinca

1954. godine. Na Hermanovu žalbu, Savezni je vrhovni sud 6. travnja 1955. u Beogradu djelomično uvažio njegovu žalbu i kaznu smrti preinačio „na kaznu strogog zatvora u doživotnom trajanju kao glavnu kaznu i trajno ograničenje građanskih prava kao sporednu kaznu“. Dok je čekao pravomoćnost kazne, svakako u teškim okovima, kako se to onda po zakonskim propisima prakticiralo s osuđenicima na smrt, zbog slabih zatvorskih sigurnosnih uvjeta u Sisku, Herman je premješten u zatvor Uprave za unutrašnje poslove NO-a grada Zagreba u Petrinjskoj ulici. Za njega je načelnik Uprave za unutrašnje poslove grada Siska **Vlado Novaković** 30. lipnja 1955. u „Podatcima o vladanju“ naveo, da je „vladanja glede same discipline bio... dobrog, bio je disciplinovan, naređenja predpostavljenih pridržavao ih se, kućni red je poštivao i pridržavao ga se, ali je organizirao i namjeravao bjegstvo, radi čega je bio i upućen u Zagreb do pravomoćnosti presude“. „No, i sada je sklon bjegstvu i kao takvog ga treba dobro paziti i čuvati. – Više je ozbiljan i šuti, karaktera je čvrstog,“ zaključio je načelnik Novaković.

U starogradišku je kaznionicu drugi put doveden 2. srpnja 1955. godine te je dobio matični broj 6709, kasnije matični broj 145, a pred otpust iz zatvora imao je matični broj 19. Tada je u „Karton evidencije pisanja i primanja paketa i posjeta“ upisao majku Tereziju i sestru Štefici u Novskoj, sestru Elizabetu Gašparac u Zagrebu te braću **Stjepana i Franju** u Varaždinu. Nakon određene karantene, 24. srpnja smješten je na Četvrtom odjelu kaznionice, nejasno u koju ćeliju, i raspoređen je na rad u košaračiji – drvni pogon, gdje su zatvorenici od vrbova pruća pleli košare, stolice i slično. U tom pogonu radit će kao „pletač“ sve do otpuštanja iz zatvora koncem ožujka 1967.

Na Četvrtom odjelu Herman je ostao više od sedam godina, do 7. studenoga 1963., kad je premješten na Drugi odjel, u ćeliju br. 21. U toj ćeliji i na tom odjelu ostao je do 12. listopada 1966., kad je premješten na Prvi odjel, u ćeliju br. 10, ali i dalje s radom u istom pogonu u košaračiji. U takvom razmještaju dočekao je i

Fra H. F. Herman 1967., u vrijeme izlaska iz zatvora

otpuštanje iz kaznionice koncem ožujka 1967.

Tri mjeseca nakon dolaska u Staru Gradišku, Herman je saslušavan u vezi s istragom 1945. godine. To se zaključuje iz dopisa koji je 27. rujna 1955. iz Siska Upravi kazneno-popravnog doma Stara Gradiška uputio **Božo Bučan**, pomoćnik načelnika Odjela za unutarnje poslove Narodnog odbora kotara Sisak. U dopisu se traži da se sasluša svećenik Marijan Herman u vezi s informacijom da je Herman „kada je on još 1945. g. bio pod istragom radi nekih drugih djela, njegov tadanji istražitelj, kada mu je ovaj pop počeo govoriti kako je 1941. g. bio ustaški načelnik, pa je vjerojatno optužen za zlodjela i nasilje na Srbima, ovaj je istražitelj mu dao znak da o tome šuti, jer ga se za to niti ne optužuje. Rekao mu je da ni pred kojim članom OZN-e ne spominje te slučajeve, jer će izgubiti glavu.“ U dopisu se dalje navodi: „Interesira nas koji je to bio istražitelj, koji mu je dao takav signal, a Herman kod ispitivanja ne bi smio osjetiti da nas interesira i zbog čega taj istražitelj.“ U vezi s tim zahtjevom, Herman je saslušavan 11. listopada, a odgovor nepoznata sadržaja upućen je 18. listopada iz Stare Gradiške Odjelu unutrašnjih poslova Sisak.

Nešto više od četiri mjeseca nakon dovođenja u Staru Gradišku, 6. studenoga 1955., o njemu je tamošnji zloglasni šef UDB-e **Nikola Cimeša** zapisao: „Ranije (za vrijeme izdržavanja prve kazne) bio je

strogovo povučen, a sada je to još više. Ova ga kazna duševno dotukla i kako on sam kaže jedina utjeha i veselje je za njega to što se ipak nada ljepšem i udobnijem raspoloženju na onome svijetu, jer na ovome svijetu i za njega više nema života. I ranije je bio umjereniiji od ostalih svećenika u ovome domu, ako ništa drugo bio je povučen i nije djelovao aktivno kao neprijatelj, a što mnogi drugi svećenici ovdje su činili, a i danas čine. Ovime se ne misli reći kako je Herman prijatelj Narodne vlasti i našeg društvenog uređenja. No, on je neprijatelj. Samo što to svoje neprijateljstvo javno ne manifestira kao drugi, bar kroz ovih četiri mjeseca“.

Nakon što je Herman kao doživotni zatvorenik u zatvoru proveo skoro šest godina, Rješenjem Komisije za pravosudnu upravu NRH, a činili su je član Vrhovnog suda NRH Vlado Ranogajec, koji je Hermana sudio 1945. godine, zamjenik Javnog tužitelja NRH dr. **Mile Bjeličić** i službenik Državnog sekretarijata za unutrašnje poslove NRH **Ante Host**, njemu je doživotna kazna 1. siječnja 1960., na osnovi čl. 272 st. 1 Zakona o izmjenama i dopunama KZ-a od 30. lipnja 1959., preinačena u kaznu strogoga zatvora u trajanju od dvadeset godina. Ne zna se zbog čega, **Josip Manolić**, načelnik odjela Državnog sekretarijata za unutrašnje poslove u Zagrebu, 3. ožujka 1960. je zatražio od Kazneno-popravnog doma Stara Gradiška mišljenje o zatvoreniku Hermangu. Očito njegovu zahtjevu nije odmah udovoljeno, pa ga je on ponovio 30. trav-

nja. Na taj zahtjev odgovoreno je tek 28. svibnja 1960. U tom dopisu, između ostalog, za Hermana se navodi: „Do 1957. godine bio je radnik vrlo slab i nastojao je da se na svaki način izvuče od posla, a i među osuđenicima djelovao je neprijateljski tj. na liniji ustaštva. Stalno je isticao kako je on ponovno osuđen zato, što je svećenik i da se na svaki način danas u Jugoslaviji gleda da uništi svećenike. Od 1957. godine u političkom pogledu se javno ne ispoljava, ali i dalje se kreće u društvu onih osuđenika koji su neprijateljski raspoloženi prema postojećem poretku. Što se tiče samoga rada sada u košaračkoj radionici Herman prilično radi, tako da radnu normu redovno ispunjava, a i kvalitet rada mu je dobar. Od kada se prešlo na plaćanje po jedinici proizvoda, mjesечna zarada iznosi mu 3.200 dinara“.

Svakako u skladu s ondašnjim zakonskim propisima, Herman je 12. ožujka 1960. uputio Državnom sekretarijatu unutrašnjih poslova molbu za uvjetni otpust iz zatvora. Budući da tada od umanjenja kazne nije bilo ništa, Herman je i dalje nastojao iskoristiti svoja zakonska prava za umanjenje teške kazne. U tom je smislu i 1962. godine radio. O tome je želio razgovarati sa sestrarama koje su mu 21. travnja 1962. trebale doći u posjet. Da bi imao dovoljno vremena za razgovor, 13. travnja je zatražio od nadležnog referenta **Ise Dragosavca** da mu se „odobri dulji razgovor sa sestrarama u vezi mog sudskog predmeta i primjene amnestije“. Dan kasnije referent je Dra-

gosavac odobrio sat vremena razgovora. Vjerojatno je tada Herman bio u zatvoreničkoj skupini B i imao je pravo pri posjetu mjesечно sa svojima razgovarati pola sata. To odobrenje Dragosavac je popratio mišljenjem: „Radi u košaračkoj radionici radnik je dobar i savjestan. U političkom pogled(u) drži se strogo rezervisano.“

Par mjeseci kasnije Herman je doista uputio zahtjev za primjenu amnestije Vrhovnom судu NRH. Nju je naslovu 25. svibnja iz starogradiške kaznionice uputio **Drago Piščević**, tadašnji šef Udbe. Budući da je i ta molba odbijena, Hermanova je sestra Terezija u jesen 1964. iz Novske uputila molbu za uvjetni otpust svoga brata (iz dokumentacije se ne vidi komu). Njezinu je molbu načelnik Uprave javne bezbjednosti **Anton Sobotinčić** 2. studenoga uputio u Kazneno-upravni dom Stara Gradiška „na nadležni postupak“. Uprava kaznionice je prikupljenu dokumentaciju uputila Vrhovnom судu NRH, dajući već poznate podatke o Hermanu i predlažući „da se molba za uslovni otpust odbije iz razloga, što još do sada nije izdržao polovinu izrečene mu sadašnje kazne, a i zbog samog počinjenog djela za vrijeme rata“. Za razdoblje od 1. lipnja do 1. prosinca 1964. u Radnoj listi za Hermana se navodi da radne zadatke ispunjava sto posto, a njegov se rad ocjenjuje dobrom.

Herman je i 8. siječnja 1965. uputio Republičkom sekretarijatu unutrašnjih poslova SRH molbu za uvjetni otpust. Tu je molbu istoga dana popratio upravitelj starogradiške kaznionice **Mirko Uzur** s anketnim podacima o Marijanu Hermanu, ali je zanimljivo kako je po uzoru na prethodne slične ocjene i ta ocjena sastavljena u negativnom značenju. Tako se navodi: „...sve do 1957. godine bio je slab radnik i izbjegavao je izvršiti naređenja predpostavljenih na svaki način. Od tada pa nadalje postaje sve bolji radnik i kvalitet njegovih proizvoda je zadovoljavajući, ali ovo se ne može pripisati volji i interesu za rad već tome što se osjeća da ga na to prisiljava kućni red i postojeći propisi u ovom K-p domu. Do 1957. godine među osuđenicima je javno djelovao neprijateljski tj. na liniji ustaštva. Stalno

je govorio, da je on osuđen samo zato što je sveštenik, te da se u Jugoslaviji na svaki način nastoji uništiti sveštenika. Od 1957. godine u političkom pogledu javno se ne ispoljava, ali se i dalje kreće u društvu osuđenika koji su osuđeni zbog krivičnih djela sličnim njegovom, a koji su i sada neprijateljski raspoloženi prema današnjem društvenom uređenju u našoj zemlji. Herman sa ovakvim osuđenicima diskutira o međunarodnim događajima, a posebno ga veseli zategnutost u svijetu – politička zategnutost. Po njegovom mišljenju ratni sukobi i državni udari idu na uštrb socijalističkih zemalja pa tako tvrdi da nije daleko dan kada će komunisti zauvijek izgubiti vlast u čitavom svijetu. Pri tome ističe, da od komunista ne treba tražiti nikakve milosti – misli na molbe za pomilovanje, izvanredno ublaženje kazne, uslovni otpust i slično. U povjerenju govori sa istomišljenicima, da će po izlasku na slobodu, ma po kom osnovu izišao odmah pobjeći u Z. Njemačku, jer za njega, kako on navodi, nema mjesta u Jugoslaviji. Osuđenike koji mu se povjere da će također po izdržanoj kazni bježati u Z. Njemačku Herman čak podučava njemački jezik. Ide tako daleko pa govori, da je osuđenicima danas teže izdržavati kaznu nego što je to bilo za vrijeme bivše Jugoslavije. Naročito je zapažen što nastoji da na svaki način, uspostavi kontakt i poznanstvo sa novodišlim osuđenicima, koji su negativno raspoloženi prema SFRJ. Često puta se stavlja u zaštitu ovih osuđenika, ali je pri tome vrlo oprezan i vješt, jer se nastoji prikriti da ne bi bio uočen. Zdrav je i sposoban za rad. Uprava ovog K-p doma je mišljenja da do sada poduzete penološko-andragoške mjere u cilju njegovog prevaspitanja nisu postigle svoj cilj i svrhu.“

Isti je upravitelj u starogradišoj kaznionici tri puta 1966. godine o osuđeniku Hermanu slao slične izvještaje Republičkom sekretarijatu za unutrašnje poslove SRH: 1. ožujka, 4. ožujka i 26. listopada 1966., a koji su, pa i doslovno, prijepisi prijašnjih izvještaja, s glavnom težnjom da se osuđenika prikaže što gorim, i bez obzira na proživljeno, nepopravljivim, iako su svi zatvorenici, posebno osuđenici za ratna i politička djela strogo poštivali

kućni red. U zadnjem izvještaju koji je popratni tekst nove Hermanove molbe za uvjetni otpust, zaključuje: „Obzirom na djelo koje je počinio, njegovo držanje na izdržavanju kazne i visinu kazne mišljenja smo da se nikakva molba nebi mogla pozitivno riješiti.“ Očito, zatvorskoj je upravi uvijek bio zadatak i cilj svakoga političkog osuđenika koji je čuvao svoje dostojanstvo, bez obzira na to koliko je on bio discipliniran, radišan, uredan, korektan i razborit u svemu, prikazivati ga radikalnim neprijateljem i onemogućiti mu prijevremeno napuštanje zatvora. To se je posebno pokazivalo i potvrđivalo u slučaju Honorija Marijana Hermana.

Tendencioznost tih ocjena je očitija i čudnija, ako se u istoj dokumentaciji nalaze podatci da je Herman tih godina za zalaganje na radu tri puta novčano nagradivan (29. prosinca 1961., 29. travnja 1963. i 13. prosinca 1965.) i jednom pohvaljen (29. travnja 1962.).

Iz „Kartona uposlenja osuđenika“ vidi se da je Herman neprekidno radio od 24. srpnja 1955. do 27. ožujka 1967., kad je otpušten iz kaznionice. Zatvorenici su, pa i Herman, ako su radili kroz čitavu godinu, imali pravo na petnaest dana godišnjega odmora. Budući da je taj godišnji odmor u Hermana evidentiran za svaku godinu od 1961. do 1966., prepostaviti je da je to uvedeno u praksu od početka 1960-ih godina. Te su dane zatvorenici na odmoru provodili u posebnoj prostoriji, prvo u bolnici doma, a od 1964. na Drugom je odjelu ćelija br. 19 bila korištena u tu svrhu. Koristeći te dane zatvorenici su imali neke povlastice.

Navode se i Hermanovi prekršaji: 18. studenoga 1957. opomenut je „radi kreveta“, 16. kolovoza 1959. bez odobrenja je izišao iz ćelije, 19. kolovoza 1959. opomenut je „što se naslonio na prozor i spavao“. Neki je stražar 9. veljače 1965. u karton zapisao sljedeće: „prilikom obilaska soba našao sam u sobi Hermana gdje стоји a dolamice su visile po krevetima i kad sam mu rekao da mi po piše te ljude on je rekao ja to neću napraviti a poslije toga sam rekao da napiše izjavu on je rekao ja je neću napisati.“

Sve to upućuje u kakvim su uvjetima zatvorenici živjeli i kakve su to „prekršaje“ radili. Naime, svi su zatvorenici morali striktno se pridržavati kućnoga reda i ni u jednom trenutku nije bilo odstupanja od njega. Suprotno je završavalo stražarskom upotrebom pendreka nad zatvorenikom, odvođenjem u samicu, zabranom dopisivanja s obitelji i primanjem paketa i posjeta itd.

Očito je Herman uputio zahtjev za zaštitu zakonitosti Saveznom javnom tužilaštву u Beograd, jer je 31. siječnja 1967. dobio obavijest preko Okružnog javnog tužiteljstva Zagreb da SJT u Beogradu „nije našlo zakonskog osnova za intervenciju u smislu čl. 391 ZKP-a protiv donijetih odluka od strane nadležnih sudskih organa, odnosno komisije ranijeg Državnog sekretarijata za pravosudnu upravu SR Hrvatske I-A-93 od 1. I. 1960. godine, obzirom da su ista na zakonu osnovana“.

Pred kraj boravka u zatvoru, Herman je 17. veljače 1967. doživio nezgodu na radu u trenutku kada je bocu učvršćivao u pleteni pod, a boca je prsnula „i povrijedila zapešće desne ruke pomenutoga osuđenika“. Naravno, taj je slučaj ispitivala i posebna komisija, a Herman je istog dana zbog ozljede smješten u zatvorsku bolnicu te radi liječenja 10. veljače otpremljen u Kazneno-popravni dom – bolnica u Svetosimunskoj ulici u Zagrebu. I u toj prigodi uprava starogradiške kaznionice upozorila je upravu KPD bolnice tko je Herman, zbog čega je osuđen, da je neprijateljski raspoložen prema „poretku SFRJ“, sve ono što se navodi i u prethodnim ocjenama, s kim se može dopisivati i tko ga može posjećivati te u detalje što sve nosi sa sobom za potrebu osobne higijene. Naravno, potpisnik je toga dopisa upravitelj Uzur zatražio da mu se dostavi napisano sve što bi psihijatar i drugo osoblje bolnice u Zagrebu zapazilo u vezi s Hermanovim ponašenjem.

Hermanov boravak u Zagrebu nije dugo trajao, jer je 1. ožujka opet bio na radnom mjestu u košaračiji.

Ipak je ubrzo došao kraj Hermanovim patnjama u zatvoru. Rješenjem republičkog sekretara za unutrašnje poslove i u skladu s „novelom KZ-a“ njegove su obje

kazne uskladene na 20 godina strogoga zatvora, što je on već bio izdržao, a on je otpušten na uvjetni otpust koji je trebao trajati „do isteka vremena za koje je izrečena kazna, tj. do dana 12. IV. 1974. godine“. Po tom rješenju Herman je trebao navedeno vrijeme živjeti u samostanu u Subotici. Obavijest o tome u Staru Gradišku uputio je 20. ožujka načelnik odjela RSUP SRH Anton Sobotinčić, a starogradiški upravitelj Uzur 27. ožujka je uputio dopis Odjelu za unutrašnje poslove općine Subotica s obaviješću o Hermanovu upućivanju pod nadležnost odjela, gdje se trebalo javiti najkasnije do 1. travnja 1967. U obavijesti se navodi da su mu putni troškovi podmireni s 34,70 ND, sa sobom nosi 896,69 ND i ima vlastito odijelo. Tako je Herman ukupno u zatvoru proveo 20 godina, 1 mjesec i 27 dana.

Osim već navedenoga, potrebno je još nešto reći o prilikama i uvjetima u kojima su zatvorenici za ratna i politička djela u Staroj Gradiški živjeli, okruženi najokorjelijim i najbezobzirnijim kriminalcima. Uprava je zatvora obilno koristila kriminalce u špijuniranju i provociranju političkih zatvorenika te ih za usluge nagrađivala boljim radnim mjestima, pridonosila smanjivanju kazne, novčanim nagradama, puštanjem kući na dopust i drugim pogodnostima. Uz takve uvjete, zatvorenici za politička i ratna djela, inače primjerena ponašanja, svaki su dan bili izloženi raznim kaznenim sankcijama. Ponovimo: u šest posljednjih godina Hermanova boravka u Staroj Gradiški likvidirano je šest zatvorenika: u Odjelu samica i izolacije apsolvent povijesti **Ivo Mašina** (20. studenoga 1961.), alatničar **Duro Sitek** (6. listopada 1964.), student kiparstva **Vjekoslav Balin** (25. rujna 1965.) te politički osuđenik Slovenac **Janez Toplišek** i osuđenik za neki klasični kriminal **Zlatko Mejaški** (15. studenoga), koji su namamljeni u bijeg i ubijeni automatskim oružjem, te napokon, osuđenik za ratno djelo **Marko Nikšić**, 1966. na Pustari. Takvo nešto mogao je očekivati svaki osuđenik za političko i ratno djelo, pa i Honorije Marijan Herman. S tom mogućnošću se živjelo danju i noću. Sve je to trebalo izdržati. Svakako, osuđenik Herman, s više od sedam tisuća dana pro-

vedenih u teškim zatvorskim uvjetima, zaslužuje iscrpljive i opširnije istraživanje njegova života i osobito objektivno istraživanje krivice koja mu je sudski pripisana. Vjerojatno, sačuvana arhivska građa 1939.–1941. godine iz petrinjskoga područja te pismohrana Hrvatske franjevačke provincije sv. Ćirila i Metoda i institucija koje su ga sudile i odlučivale o njegovoj osuđeničkoj sudbini (Vojni sud komande grada Zagreba, Okružni sud Sisak, RSUP NRH, Ministarstvo pravosuđa RH) mogu tomu pridonijeti.♦

OTVORENI PROZOR

*Nimbusi sivi
s nebesa vise
strijela
rubove zlati.
Vjetrušina riče
ko ranjena
zvijer.
Prehitro
odmiču
sati.
Cvrčci
cvrče
u travama.
Grabljivci
lete
nad glavama.*

*Virovita rijeka
u mislima –
stoljetni nasip
po malo se ruši...*

*Strgati lance
nasilja
i sve što nas
gazi i guši.*

Višnja SEVER

UMRO JE FRANE BETINI, BORAC ZA NEOVISNU HRVATSKU

(17. siječnja 1925. – 20. svibnja 2009.)

Umro je Frane Betini.

U osamdesetpetoj godini života umro je borac za slobodnu Hrvatsku, koji je u ono turobno doba imao hrabrosti da sa svojim kolegama 10. travnja 1947. podigne zastavu na Marjanu. To je bila zastava čista i neokaljana komunističkom petokrakom zvijezdom, dakle – zastava kakvu je hrvatski narod želio.

U pokušaju da osnuje Hrvatski oslobođilački pokret (HOP), Frane pada u ruke udbaša, koji su ga držali stalno na oku. U zatvoru na Katalinića brigu izdržao je poznate torture i prihvatio nametnuti križ - 10 godina robije. Temperamentan, hrabar i ustrajan, biva od «upravnika» KPD Lepoglava Špiranca ovako opisan:

14. svibnja 1948. - Okružnom sudu Split. „*Vladanje je srednjeg, dok je u političkom pogledu negativan, kritikuje postojeće državno uredenje i narodnu vlast, a uveličava zapadnu demokraciju, govori o slomu postojećeg državnog uredenja, druži se isključivo s pokvarenim elementima, svojim istomišljenicima, ne pokazuje znakove popravka.*“

7. prosinca 1950. - Okružnom sudu Split. Skoro doslovno glasi «karakteristika», kao da je prepisana iz 1948. godine;

30. listopada 1951. – Špiranec upućuje «karakteristiku» Ministarstvu unutarnjih poslova NR Hrvatske: „*Za vrijeme izdržavanja kazne u ovom domu pokazao se na radu slab i vladanja slabog, te je disciplinski kažnjava. U političkom pogledu negativan je i neprijateljski nastrojen prema današnjem poretku. Širi ustašku propagandu i kleveta današnje uredenje, te štetno djeluje na ostale osuđenike u domu. Mnogo se veseli vijestima o ratnim zločincima Artukoviću i Paveliću, te je sada dosta aktivniji u djelovanju među osuđenicima govoreći da mora uskoro doći do preokreta i ponovne uspostave NDH i slično. Do sada kazna na njega nije djelovala kao popravna mjeru. Mišljenje je ove Uprave da mu se ne udovolji kao popravna mjeru. Mišljenje je ove Uprave da mu se ne udovolji u pogledu otpusta i sniženja kazne.*“

Piše:

Dr. Augustin FRANIĆ

4. kolovoza 1952. - opet Špiranec piše Okružnom судu Split sljedeće: „*Radnik, vrlo loš, vladanje loše, krši kućni red, pa je bio tri puta kažnjan. Bio je jedno vrijeme u rudniku Raša, te je tamo tukao pozitivnog osuđenika Parlov Matu (osuđenog za grabežno umorstvo doživotno, op. A. F.) pa je vraćen u dom. Za vrijeme boravka u domu pokazao se vrlo negati-*

Frane Betini (1925.-2009.)

van, kao intelektualac ustaški orientiran štetno utječe na okolinu, među osuđenicima koje pokušava vrbovati za neprijateljsku djelatnost, prilazi im na oprezan način obrađujući ih, i prikazuje sebe kao Hrvata, zatim tumači osuđenicima hrvatsku nacionalnu historiju u duhu ustaške ideologije, te prikazuje današnji poredak kao ugnjetački u odnosu na hrvatski narod, koji u komunističkoj Jugoslaviji, kako on kaže, nema nikokava prava, pa da je dužnost svakog poštenog Hrvata da se boriti svugdje i na svakom koraku protiv komunizma.

Osuđenike koji polaze na razne tečajeve obrađuje, a svojim istomišljenicima govori kako te ljude ne treba pustiti, pa da se treba boriti za svakoga da ne bi pao pod utjecaj preodgoja. Govori osuđenici-

ma kako će po preokretu kod nas doći do Hrvatske države u kojoj će vladati Hrvati demokrati, te da se treba boriti protiv današnjeg poretku, koji je poubjiao mnoge Hrvate i strpao u zatvor. Radi tog svog neprijateljskog djelovanja Rješenjem MUP-a NRH-e stavljeno je u izolaciju u vezi čl. 35 Zakona o izvršenju kazne, mjera sigurnosti i odgojno-popravnih mjera.“

Dne 1. lipnja 1948. poslan je na radijalište auto-ceste, a 16. studenoga 1949. u Novi Beograd, odakle je pokušao pobjeći, pa je za 13 dana uhićen i odveden u košaračiju Doma. malo kasnije, 5. kolovoza 1950. poslan je u rudnik Raša (Strmac). Po povratku u Dom radi na građevinskim radovima, pa u pogon „Ivančice“, a 25. travnja 1952. nalazi se u zgradbi.

Amnestijom od 22. prosinca 1952. Prezidijum Sabora SR Hrvatske smanjio mu je kaznu za jednu godinu, a nakon što je izdržao 6 godina, 5 mjeseci i 21 dan, rješenjem MUP-a SRH od 20. listopada 1953. pušten je na uvjetni otpust, čime mu je određeno mjesto boravka Split i režim (rješenje je potpisao Josip Manolić). Izmučen i napačen došao je kući i zasnovao brak s Boricom Jonić. Imao je dva sina koji su umrli relativno rano.

Frane je bio čestit čovjek, nepokolebljiv domoljub i spremjan za Domovinu sve učiniti, pa i život položiti. Razapinjanje koje je ovdje opisano, trajalo je oko 6 godina i 6 mjeseci, što najbolje pokazuje njegove patnje.

Neka mu bude laka hrvatska zemlja, a mi ćemo ga se ugodno sjetiti, kada god bacimo pogled na Marjan i sjećajući se da je tu vijorila hrvatska zastava, koju je u najtežim vremenima u našoj povijesti postavio – Frane Betini!

*

NAPOMENA UREDNIŠTVA: Zbog tehničkih razloga, presudu Okružnog судa srednje Dalmacije protiv Betinija i družine objavit ćemo u idućem broju. •

JOSIP BOGOVIĆ, SVEĆENIK, ROBIJAŠ, LOGORAŠ, MUČENIK

U prvoj polovini kolovoza 2009. napustio nas je još jedan progonjenik jugoslavenskoga komunističkog sustava, bivši robijaš i čovjek koji je u vrijeme srpske pobune u Hrvatskoj 1990.–1995. posebno teško, upravo mučenički, iskusio srpsko pobunjeničko kidnapiranje i najokrutniji teror u zarobljeništvu srpske pobunjeničke i jugo-vojske. Iako je **Bogovićev** boravak u starogradiškoj kaznionici 1964./1965. bio relativno kratak, svega šest mjeseci, i u srpskom zarobljeništvu 1991./1992. godine nešto više od tri mjeseca, primjeri su kako je jugoslavenski komunistički sustav uništavao svećenika „narodnog neprijatelja“ i kakvim se je sve sredstvima služio srpski neprijatelj u agresiji na Hrvatsku 1990.–1995. godine.

Svećenik Riječko-senjske nadbiskupije

Josip Bogović je rođen 27. siječnja 1932. u Gornjem Prekriju kraj Krašića, od oca Ivana i majke Ane r. Plavetić, u dosta siromašnoj obitelji. Otac mu je umro od plućne bolesti 1942. godine, a majka mu je služila u župnika u Gornjem Prekriju. Petorazrednu pučku školu završio je u rodnome mjestu (1939.–1944.), a gimnaziju je pohađao u isusovaca u Zagrebu i Dubrovniku te u Rijeci (1947.–1954.). Vojnu obvezu u JNA, u trajanju od 18 mjeseci, odslužio je 1954.–1956. godine u Srijemskoj Mitrovici. Visoku teološku školu završio je 1959. godine u Pazinu. Đakonat je primio 19. ožujka 1959. u Rijeci, a za svećenika Riječko-senjske nadbiskupije zaređen je 12. srpnja iste godine u Ogulinu. Kao duhovni pomoćnik pastorizirao je 1959.–1960. godine u Ogulinu. Kao župnik pastorizirao je 1960.–1965. župe Gornji Kosinj i Donji Kosinj u općini Gospic. Tu mu se 1961. godine pridružila i majka

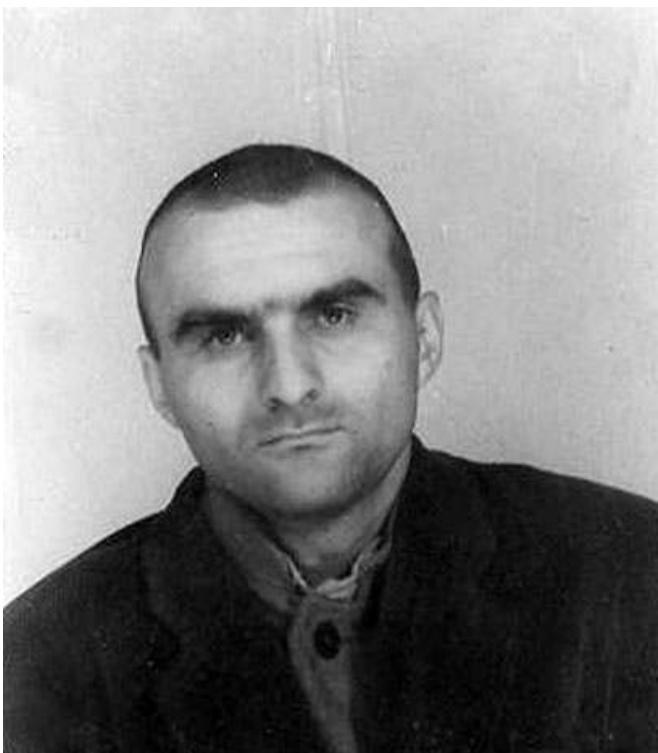
Piše:

Dr. sc. Andelko MIJATOVIĆ

Ana kao voditeljica kućanstva te je ostala uza nj sve do svoje smrti.

Na udaru komunističkoga sustava

Kao mladi svećenik, Bogović se je brzo našao na udaru komunističkoga sustava. Godine 1961. osudio ga je sudac za prekršaje s tisuću dinara kazne zbog toga što mu je prošlo važenje osobne karte, a 1964. kažnjen je s tri tisuće dinara kazne

Josip Bogović kao robijaš u Staroj Gradiški (1964.)

zbog toga što nije prijavio svećenički sastanak koji je održan u njegovoј župnoj kući. Iste godine kažnjen je s deset tisuća dinara kazne, jer je prigovorio dvojici svojih župljana što su fizički radili nedjeljom.

Iste je godine u Općinskom sudu u Gospicu protiv Bogovića vođen kazneni postupak. Povod tomu bili su krsni listovi koje je kao župnik u Gornjem Kosinju 10. listopada 1963. napisao četvorici mladića

koji su se spremali bježati preko granice (**Petru Grguriću, Draganu Manci, Petru Petroviću i Milanu Klobučaru**). Na krsnim su listovima bile napomene na latinskom jeziku da se radi o mladićima čije su obitelji u Drugome svjetskom ratu i nakon rata bile na komunističkom udaru, da ih se, nakon što prijeđu jugoslavensko-talijansku granicu, ne bi izručilo jugoslavenskim vlastima, kako se već bilo dogodilo. Na suđenju u Gospicu, pred predsjednikom vijeća sudcem **Dragom Stankovićem** i sudcima porotnicima **Jeleni Brkljačić i Luki Bogiću**, Bogović je 10. srpnja 1964., „zbog zloupotrebe slobode vršenja vjerskih poslova u svrhe protivne ustavnog poretku“, osuđen na kaznu šest mjeseci zatvora i plaćanje 5.000 dinara naknade za troškove kaznenoga postupka. Tu je kaznu 14. rujna 1964. potvrđio Okružni sud u Gospicu.

Dva mjeseca kasnije, 14. studenoga, Bogović je pozvan ili priveden u Okružni sud Gospic, a odatle je 18. studenoga sproveden u kaznionicu u Staroj Gradiški i smješten u ulaznu karantenu. Iz njegove „zdravstvene anamneze“ od 27. studenoga vidljivo je njegovo zdravstveno stanje. Navodi se da je „srednjeg rasta, dobre koštano-muskularne građe, slabije uhranjen“, bio je težak svega 65 kg. Dalje se navodi da je 1960. godine slomio ruku koja je nepravilno srasla. Na taj lom ruke upućuju opisani osobni znaci: „Na desnoj podlaktici ožiljci od operacije sa 7 štihova dva duga 15 – 20 cm. – Jedan ožiljak sa 4 štihom dug oko 5 cm.“

U ulaznoj karanteni ostao je do 14. prosinca, kad je premješten na II. odjel u ćeliju br. 14. Dobio je matični broj 313. i razmješten je u skupinu „C“, najnižu klasifikacijsku osuđeničku skupinu i s minimalnim pravima glede dobivanja paketa, dopisivanja, primanja posjeta, bez prava na grijanje i gledanje televizije itd. Jedino ga je majka imala pravo posjećivati. Iako mu je na liječničkom pregledu utvrđeno

da je „sposoban za lakši rad“, tada je upućen raditi u metalnom pogonu u tzv. Prijevoznu grupu. Ta je skupina izvodila najteže poslove u metalnome radnom pogonu kaznionice. Uglavnom, radilo se na otvorenom, po kiši, snijegu i velikoj hladnoći, a rad se u većini sastojao u prevoženju i prenošenju teških metalnih ploča za potrebe bravarije, utovaru cisternih – spremnika za gorivo koji su rađeni u bravariji i slično. Slomljena ruka, vrlo osjetljiva na hladnoću, posebno mu je pravila probleme. Mršav i ispačen te u slaboj odjeći, doista je izgledao mučenički. Jednom je spašen da ne završi pod teškom pločom. Iako se je na uvjete rada žalio liječniku 17. i 22. prosinca 1964. te 28. prosinca iste godine upravitelju kaznionice **Mirku Uzuru**, na tome je radnom mjestu ostao do 16. veljače 1965., kad je premješten u krojnu stolariju, gdje je također rad s daskama bio dosta težak, radilo se na hladnoći, propuhu, u prašini i slično. U kaznionici ga je 13. ožujka posjetila starica majka. Bilo je dirljivo vidjeti majku i sina, oboje slabo odjeveni, mršavi i ispačeni.

Iz zatvora je otpušten 14. svibnja 1965. U otpusnici koju je potpisao upravitelj kaznionice Uzur, navodi se da je radio u stolariji. Tu je i ocjena o njegovu radu i političkom držanju, negativnom i uobičajenom za sve koje se smatralo političkim zatvorenicima: „Za vrijeme izdržavanja kazne na radu se pokazao slab radnik i nije imao volje za rad, već je radio toliko što je osjećao da mora raditi. Više je bio naklonjen društvu loših osuđenika i podržavao ih u njihovim stavovima – kršenju propisa kućnog reda, a ovo je sve činio na neprimjetan način tako da ne bi bio upućen od strane službenika na raport. Ovako preko loših osuđenika nastojao je da ispolji svoju negativnost, a da ne bude primijećen kao takav. Zdrav je i sposoban za rad. Ova kazna nije na imenovanoga djelovala kao odgojna mjera i može se očekivati da će i dalje vršiti slična krivična djela koja je i do sad činio.“

Budući da znamo Bogovićevo zdravstveno stanje i u kojim je uvjetima morao raditi, iako mu je liječnik **dr. Vojislav Dijorčevski** propisao lakši rad, suvišno je naglašavati neobjektivnost te ocjene kao i to da je Bogović radio s posljednjim sna-

gama i koliko je mogao. Prozirna je i tvrdnja da Bogović „na neprimjetan način“ rovari u kaznionici protiv kućnoga reda i naravno komunističkoga sustava, a ne može ga se uhititi u takvoj raboti. Da bi se shvatilo u kakvim se je prilikama tada živjelo u starogradiskoj kaznionici, treba znati da je neposredno prije Bogovićeva dolaska u Staru Gradišku, u toj kaznionici 6. listopada 1964. u odjelu samica i izolacije umoren politički osuđenik, alatničar **Duro Sitek** iz Podravine, a četiri mjeseca nakon njegova otpuštanja iz kaznionice, 25. rujna 1965., također u odjelu samica i izolacije umoren je politički osuđenik, student kiparstva **Vjekoslav Balin** iz Šibenika, a 15. studenoga 1965. namamljeni su na bijeg iz kaznionice politički osuđenik Slovenac **Janez Toplišek** i osuđenik za neki klasični kriminal **Zlatko Mejaški** te su ubijeni automatskim oružjem. Takvo nešto mogao je očekivati svaki osuđenik za političko i ratno djelo, pa se s tom mogućnošću, uz mnoge druge uvjete neprimjerene ljudskom dostojsanstvu, u Staroj Gradiški živjelo danju i noću. Sve je to doživljavao i Bogović.

Župnik u Drežnik Gradu, Rakovici, Vaganцу i Korenicu

Po izdržanoj kazni Bogović je kraće vrijeme boravio u Gornjem Kosinju. U srpnju 1965. dekretom je postavljen za župnika u župama Drežnik Grad, Rakovica, Vaganac i Korenica, s uredom u drežničkoj župnoj kući, još uvijek s tragovima prethodnih ratnih razaranja. Njegov je rad bio mnogostran. Svake je nedjelje prikazivao po dvije svete mise u Vagancu i Drežnik Gradu, a u Rakovici tri. Misu je povremeno slavio u Selištu (Drežničkom), Smoljancu i na Prijedoru. Održavao je vjeronauk djeci u Drežnik Gradu, Rakovici, Vaganac, Selištu i Smoljancu, obnavljao je župne matice uništene i nestale u ratu 1941.–1945., godine 1966. drvenu baraku – kapelicu iz Vaganca preselio je u Selište, godine 1967. obnavljao je i zidao nanovo župnu kuću u Drežnik Gradu i župni stan u Rakovici. Godine 1968. zamjenio je u ratu oštećeni krov na crkvi sv. Ante u Drežnik Gradu, predvodio je razne pobožnosti u župi, posebno pobožnosti prvih petaka i prvih subota u mjesecu. Godine 1972. uredio je župni stan u Rakovici. Na Bogovićevo je inzistiranje

krajem godine imenovan novi župnik u Rakovici, a on se je i dalje brinuo za župe Drežnik Grad, Vaganac i Korenicu.

Iduće, 1973. počeo je s gradnjom crkve Marije Pomoćnice u Selištu, a posvećena je tri godine kasnije. Obnavljao je i gradio na sve strane. Iako je bio obavio pripreme za obnovu crkve sv. Petra i Pavla u Prijedoru i od Republičkog zavoda za zaštitu spomenika pod čijom je bila zaštitom dobio dozvolu, općinske su vlasti sprječile nastavak radova. U Drežnik Gradu je 1980. godine održan Euharistijski kongres Slunjskog dekanata, a 1983. obilježena je stota obljetnica postojanja župne crkve sv. Ante. U toj prigodi Bogović je objavio i monografiju „Spomenica župa Drežnik-grada, Vaganca i Korenice“. Iako je glavni dio posla na toj spomenici obavio autor ovih redaka, zbog mogućnosti tadašnjega policijsko-sudskoga proganjanja (jer smo se susreli u starogradiskoj kaznionici), kao autor je nastupio jedino Bogović, a u njezinu drugom izdanju 2000. godine kao autori navedeni smo obojica te je u predgovoru objašnjeno kako je do toga došlo. Godine 1985. organizirao je obilježavanje 800. obljetnice spomena Drežnika, s crkvenim slavljem i održavanjem stručnih predavanja itd.

Bogovićevo stradanje i mučeništvo u zarobljeništvu četnika i jugo-vojske

Čitavo vrijeme nakon izlaska iz zatvora Bogović je bio zanimljiv jugoslavenskim sigurnosnim službama, a posebno kad se je kao župnik u okoplitičkim župama puninom svoga bića uključio u političke promjene 1980-ih godina u Hrvatskoj. Sudjelovao je sa svojim župljanima na nekim osnivačkim skupovima Hrvatske demokratske zajednice od Vaganca i Plitvice do Slunja i Cetingrada, a potom i u svemu što je služilo skorašnjemu hrvatskom osamostaljenju. U srpskoj agresiji posebno su nastradale njegove župe, a i on s njima.

„Bezbjednosnim organima“ „5. vazuhoplovnom korpusu“ u Bihaću posebno je postao zanimljiv kad se je sa župljanima neustrašivo angažirao u poznatim zbijanjima u proljeće 1991. na Plitvičkim jezerima. Srpski su pobunjenici njega smatrali predvoditeljem hrvatskoga otpo-

ra te su tih dana u Korenici raspisali nagradu od 10.000 maraka onomu tko ga uhići. Nakon što su Saborsko i Rakovica u onim teškim vremenima ostali bez svojih župnika, Bogović je vodio pastoralnu brigu i o tim župama. Koncem kolovoza 1991. godine u vrlo nesigurnim prilikama otiašao je u Saborsko i iz tamošnje crkve spasio posvećene hostije od svetogrđa. U jesen 1991., kad je većina pučanstva pred žestokom agresijom napustila svoje domove, Bogović je ostao s braniteljima i civilima u Smoljancu, Vagancu, Rastovači, Drežnik Gradu, Selištu i Saborskem, bri-nuo se o njima u svakom pogledu. Kad je slunjski župnik **Mile Pecić**, s dvije časne sestre i šest prijatelja, u većini Vagančani, pod „zaštitom“ pripadnika JNA, 15. listopada 1991. krenuo u Vaganac da bi tamо pokupili mrtve koje su srpski pobunjenici pobili 8. i 9. listopada, njima se u Grabovcu pridružio i Bogović, iako ga je vlč. Pecić od toga odgovarao, u povratku su na Prijedoru, već je bila noć, prepušteni martićevima koji su ih na vrlo brutalan način odveli u Korenicu.

Tu ih je pred policijskom postajom dočekalo veliko mnoštvo naoružanih ljudi, žena i djece. Osmoricu muškaraca odmah su počeli tući, a za Bogovića su posebno tražili klanje. U postaji su ih nastavili sadistički tući i mučiti. Neke su i vrlo teško ozlijedili. Posebno su se iskaljivali na Bogoviću. Sutradan, iza osam sati, vlč. Pecić i časne sestre puštene su kućama, a potom su sedmorica koreničkih policijaca uletjeli u ćeliju i uhićenike stali vrlo okrutno tući šakama, palicama i štapovima. Nemoguće je opisati što su sve tada preživjeli. Potom su ih izgonili vani pred postaju, na velikoj hladnoći gole ih tukli, poljevali mlazovima vode, izrugivali i ponižavali na razne načine. Isto su ponovili u popodnevним satima. Posebno su se u komandirovu uredu izvljavali nad Bogovićem, tukući ga na najbestijalnije načine te poljevajući ga vodom. Jedan ga je milicionar udario nogom u grlo i oštetio mu glasnice. Svi su ga tukli, pадаo je i dizao se, krv je curila, a oči mu se od udaraca zatvorile. Čak mu je zapovjednik martićevaca na Plitvicama

Momo Nikolić na prsima nožem urezao srpski križ s tocilima.

Ista mučenja s ispitivanjem u vezi s osnivanjem HDZ-a, organiziranjem obrane i nabavci naoružanja te dojavljivanju hrvatskoj nadležnoj službi polijetanje zrakoplova JNA iz zračne luke Željava, nastavljana su svaki dan, sve okrutnije od okrutnijega. Bogović je posebno bio izvrnut mučenju tzv. hidro-terapijom, tako što mu je u usta stavljano gumeno crijevo spojeno na vodovod i voda je puštana pod tlakom, što je jako nadimalo želudac i crijeva. Sve je to rađeno na otvorenom, pred zgradom i u nazočnosti srpske svjetine koju je to zabavljalo, dok je žrtva bila pot-

neki vrijeđali. Hrana mu je bila bolja i malo se oporavio od svega proživljenoga u Korenicu.

Imamo svjedočenje jednoga potpukovnika JNA koji je tada bio u sastavu komisije koja je posjetila skupinu zatvorenika u Željavi: „*Tu su u istoj prostoriji bili zatvoreni i 'neposlušni' četnici sa ličkoga ratišta. Svi su zatvorenici bili jako neuredni, neobrijani, prljavi, zbunjeni i preplašeni. Sjedili su ili ležali na svojim tvrdim drvenim krevetima, na daskama sa pogledom naniže. Drhtali su od hladnoće jer su imali samo jedno čebe, a improvizirana peć od bureta nije mogla zagrijati veliku i od dasaka sklepanu prostoriju. Uočio sam odmah svećenika Bogovića po posebnom, rekao bih drskom i prkosnom držanju. Naime, svi su zarobljeni bojažljivo odgovarali na naša pitanja, dok je samo on čutao kao zativen, namršten i nakostriješenih obava. Na pitanje kako se postupa s njima, zarobljenici su uglavnom odgovarali sramežljivo da 'nema većih smetnji, sem nekih malih primjedbi. On je samo čutao odbijavši svaku komunikaciju. Mi smo kasnije (oficiri iz komisije) komentirali njegovo držanje i ponašanje zamjećujući da se radi o izuzetno jakoj ličnosti koja nas bukvalno prezire... On očito duhom pokleknuo nije, (ili barem to nije htio pokazati) stojički je podnosio maltretiranja, bahata ponašanja stražara, loše uvjete smještaja, hladnoću i nekvalitetnu hrani.“*

Kako su ga doveli u Željavu, tako su ga i odveli, za zatvorenim očima i s lisicama na rukama, zrakoplovom u beogradsku zračnu luku Batajnicu. Što je tu Bogović sve proživio, prostor nam ne dopušta opisati. Prema njemu su se čuvari odnosili sadistički, tukući ga kako im se prohtjelo, držeći ga polugola na hladnoći, vrijeđajući ga. Drugi su ga dan, s prekrivenim očima, odveli u jednu prostoriju. Tu su ga saslušavala trojica pripadnika KOS-a u vezi s onim zašto ga se već teretilo. Saslušanje je pod detektrom laži snimano tv-kamerom. Nakon toga su mu omogućili kupanje, a sutradan su ga odveli na Vojno-medicinski institut, gdje su ga tamošnji liječnici pregledali. Iako su mu ustanovili teške tjelesne

Vlč. Josip Bogović

puno gola. Taj način mučenja Bogoviću je osobito oštetio probavni trakt. Dvadeset treći dan od uhićenja, tobože radi odvođenja na strijeljanje, na vrlo su ga okutan način, sa zavezanim očima i s rukama vezanim lisicama na leđima, uz vrlo grubo postupanje, udarajući ga nogama u rebra i gazeći po njemu, prevezli u zračnu luku Željava, u Ovčarnik, u zatvor gdje su se nalazili rezervisti JNA zbog neposlušnosti. Tu su mu se prilične poboljšale, ispitivali su ga, ali nisu ga tukli, neki su ga kao svećenika poštivali i zaštićivali, a

Župnik Bogović s pripadnicima Plitvičke satnije HV u Mukinjama, Plitvice (8. kolovoza 1995.)

ozljede, pet slomljenih rebara, uništen probavni trakt i slično, te s njim korektno postupali, za terapiju nije dobio ništa. Nastavili su s mučenjima, ne dopuštajući mu po više dana spavanje, prisiljavajući ga na dugotrajna stajanja, višednevna saslušavanja su nastavljana, hranu su mu presoljavali, a vodu mu nisu davali itd.

Budući da su u Hrvatskoj Bogovićevi prijatelji, crkvene i državne institucije postavili pitanje njegove sudbine na najvišu razinu i s tim upoznali međunarodne institucije, Jugoslavenska se je narodna armija, našavši se u jako neugodnu položaju, nastojala osloboditi toga nepotrebnog tereta. Čak se predragalo da ga se baci iz helikoptera u more, kako je izjavio hrvatskoj policiji jedan od onih koji su ga saslušavali. Predstavili su mu se kao pripadnici internacionalne „Legije Krakov“ i nastojali su ga uvjeriti da s time što se s njim zbiva JNA nema veze. Naravno, nastojali su ga i zavrbovati. Ipak su ga 23. siječnja 1992. dovezli, skoro polugola i prekrivenih očiju, do Brčkoga i tu ga pustili s uputom kako će se kretati. Sutradan je već bio u Zagrebu, a u nedjelju 25. siječnja 1992. slavio je svetu misu sa svojim prognanim župljanima u crkvi sv. Blaža u Zagrebu.

Ubrzo po dolasku iz zarobljeništva, čim mu je zdravlje dopustilo, Bogović je počeo okupljati prognane župljane u Zagrebu i Karlovcu i pastorizirati ih, vjenča-

vati, kršavati, pokapati, vodio je brigu o svojim župljanima i u postrojbama Hrvatske vojske – u sastavu Plitvičke satnije u Ramljanima i Tounju i Rakovičke satnije u Josipdolu, Tounju i Oštarijama. Saznавши da ih je dosta ranjeno prvi dan operacije „Oluje“, njih 17 posjetio je u bolnici u Ogulinu. U „Oluji“ napreduje s postrojbama Hrvatske vojske i već je u ponедjeljak 6. kolovoza kroz Slunj, Rakovicu i Drežnik Grad stigao na Plitvica. U Drežnik Gradu je pred razrušenom crkvom sv. Ante, s pripadnicima 119. brigade HV (Pula), slavio svetu misu. Potom je otisao u Mukinje, gdje je našao svoje župljane u Plitvičkoj satniji i ostao s njima. U Mukinjama je, u tamošnjemu muzejskom prostoru, počeo sa slavljenjem svete mise, ali i po srušenim crkvama svojih župa, s povratnicima ili sa onima koji su na kraće posjećivali svoje srušene domove.

Budući da zbog jako narušena zdravlja i iscrpljenosti nije bio u mogućnosti obnavljati i pastorizirati porušene župe, nakon 36 godina svećeništva i tridesetogodišnjeg rada u župi Drežnik Grad i okolnim župama, umirovljen je 30. rujna 1995. Kad mu je ministarstvo obnove RH obnovilo privatnu kuću u Selištu, koju je srpski agresor zapalio 1991. godine, preselio je u nju. Bio je i dalje aktivan, pomajući susjednim župnicima u pastorizaciji i drugima u raznim potrebama. Po-

sebno je vodio brigu o svećeničkom podmlatku.

Dok mu je zdravlje dopuštalo, Bogović je boravio u Selištu, a zbog još jačega napredovanja bolesti 2006. je smješten u Svećenički dom u Rijeci. Umro je, nakon dulje bolesti, u 78. godini života i 51. godini svećeništva dne 10. kolovoza 2009. u bolnici u Rijeci. Pokopan je u srijedu 12. kolovoza na groblju u Drežnik Gradu, u nazočnosti 38 svećenika, pedesetak časnih sestara i velikoga mnoštva župljana. Pogrebni obred u crkvi sv. Ante započeo je župnik **Mile Šajfar**, a nastavio i vodio gospičko-senjski biskup **dr. Mile Bogović**. Na groblju se od Bogovića oprostila nekolicina kolega i prijatelja: generalni vikar **mons. Tomislav Šporčić** u ime svećenstva Gospičko-senjske biskupije, rektor sjemeništa u Rijeci **mons. Nikola Uravić** u ime svećenika i prijatelja Riječke nadbiskupije, **mons. Mile Pecić** u ime svećenika Slunjskog dekanata, župnik u Kosinju **Ivan Hodak** u ime župljana, autor ovih redaka u ime bivših političkih zatvorenika te načelnik općine Rakovice **Franjo Franjković** u ime vjernika župa Drežnik Grad, Rakovica, Vaganac i Korenica. Biskup Bogović i ostali govornici ukazali su na pokojnikovu beskompromisnu spremnost u služenju Bogu, Crkvi i svom narodu, na njegovu revnost i gorljivost u pozivu za koji se je opredijelio, na njegovu dinamičnost i svestranu radijnost. „Po naravi je bio zapovjednički tip ali je znao podmetnuti leđa. Čovjek koji je jedva znao što je odmor. To je ponio od svojih isusovačkih uzora. Nije se nikada študio. Njegovi su najteži časovi bili onda kada je onemoćao i kada su silom prilika morale izostati brojne akcije koje bi on radio pokretao i izvodio a tijelo više nije imalo snagu“ (biskup Bogović).

Ovaj kratki tekst tek je sažet osvrt na život i rad vlč. Josipa Bogovića. Uzakano je i na njegovo mučeništvo koje se ne može u potpunosti opisati, može ga se tek naslućivati. Ukupni je njegov život bio mučenički, a sve patnje podnosio je kršćanski i dostojanstveno, oprاشtajući svojim progoniteljima i onima koji su ga mučili.♦

U SPOMEN ZDRAVKU PEJČINOVIĆU

Uslijed teške bolesti, koncem srpnja o. g. preminuo je hrvatski politički uznik i dugogodišnji član našega Društva, **Zdravko Pejčinović zvani Išijas**. Rođen je u Varešu 1936., a posljednje dane svoga mukotrpnog života silom prilika dočekao je u Karinu.

Rješenjem sudca za prekršaje Narodnog odbora sreza Sarajevo («sudija **Mihajlo Marić**»), od 17. kolovoza 1959. osuđen je na mjesec dana zatvora i na zaštitnu mjeru upućivanja boravka na određeno mjesto u trajanju od 2 godine. *Sudija* je dao obrazloženje zaštitne mjere, naime – želio je Pejčinovića izdvojiti iz dotadašnje sredine "zbog opasnosti ponavljanja prekršaja i ugrožavanja javnog reda i mira kao i spokojstva građana", što bi očito počinio izricanjem istine o položaju hrvatskoga naroda u BiH i Jugoslaviji.

Pejčinović je pakao otoka - kaznionice Svetog Grgura prošao jer je bio optužen da je "u više navrata iznosio i širio lažne vijesti kojima se remeti mir i spokojstvo gradjana". Prema rješenju, Pejčinović XE "Pejčinović Zdravko" je svojim znancima govorio o zapostavljenosti Hrvata u odnosu na Srbe, o stoljetnoj patnji hrvatskog življa, o tome da su sve važnije položaje u BiH zauzeli Srbi, o hrvatskom nezadovoljstvu jugokomunističkim društvenim uređenjem, o borbi Hrvata u inozemstvu i u Domovini za Hrvatsku. Također da je slušao hrvatski program radio-postaje Madrid i da je njihove vijesti dalje širio. U istražnom zatvoru u Sarajevu i na otoku Svetom Grguru ukupno je izdržao 2 godine 2 mjeseca i 17 dana.

Pejčinović je ratna stradanja pretrpio u rodnom bosanskom gradiću Varešu. Kao teški ranjenik 1993. je dovezen helikopterom u Split na liječenje. Na koncu se kao izbjeglica s obitelji nastanio u jednoj razvaljenoj i napuštenoj kući u Karinu. Nedáčama tu nije bio kraj: morao je voditi borbu za opstanak i na tom dijelu hrvatske grude, kao i brojni drugi prognani, izbjegli i iseljeni Hrvati koji su se naselili u Karinu.

Ovaj skromni čovjek, hrvatski rodoljub i bogoljub, nije se predavao životnim nedaćama, svojoj teškoj bolesti i izbjeglištvu. Intenzivno je pratilo literaturu o hrvatskom stradanju te se pismenim putem obraćao državnim dužnostnicima, ustanovama i crkvenim velikodostojnicima, sa željom (kako je to pisao biskupu Mili Bogoviću) "da se naši uspavani ili prodani intelektualci, probude, pokaju i oduže Domovini te iznesu istinu pred cijeli svijet". Istina koju je Zdravko Pejčinović tražio bila je istina o zločinima izvršenima nad hrvatskim narodom u Drugome svjetskom ratu i poraču, kao i u Domovinskom ratu. Boljelo ga je što Europa i svijet uglavnom još nisu prozreli srpske i komunističke laži o hrvatskoj genocidnosti i napokon shvatili da su Hrvati žrtve.

Sjećanje na Zdravka Pejčinovića ostat će trajno u svima koji su ga poznavali, a posebno u njegovim supatnicima iz jugokomunističkog logora na Svetom Grguru. Neka mu je laka hrvatska zemlja!

Bruno ZORIĆ, prof.

U SPOMEN SUBORCU

U nedelju, 26. srpnja 2009. u Karinu je preminuo **Zdravko Pejčinović - Išijas**. Rođen je 1936. u Varešu a studirao je ekonomiju u Sarajevu. Tamo je sa skupinom studenata, kao hrvatski nacionalista i pripadnik HPM pok. Tomislava Vidovića uhićen i osuđen. Robiju je od 1959. do 1961. izdržao na otoku Sv. Grgur, kamo je s prvom sarajevskom grupom i doveden 17. srpnja 1959. godine.

Osnivač je i predsjednik HDZ u Varešu, gdje je ranjen krhotinom granate koja je pala neposredno ispred njega i sina mu. Izvučen je i prebačen u splitsku bolnicu, a potom u Makarsku, gdje je okupio obitelj i zajedno s njom otišao u Zagreb svojim Grgurcima. U Karinu je kupio kuću i posvetio se obitelji. Mi Grgurci ovu tužnu vijest primili smo s posebnom boli, jer smo izgubili još jednoga velikog prijatelja, suborca i supatnika. Pokopan je 27. srpnja 2009. u Benkovcu.

Dragi naš Išijas, laka ti bila hrvatska zemlja! Ostaješ u našim srcima!

Tvoji Grgurci.

Želimir KUŽATKO

TRAŽI SE MARTIN MATEK

Moj stric **Martin Matek** nestao je u vihoru Drugoga svjetskog rata. O njegovoju sudbini ne znamo ništa, pa molimo da nam se jave oni koji su ga poznavali.

Martin Matek je rođen 1919. u Rovanjskoj (Jasenice). Za vrijeme svjetskog rata bio je ustaša, te je službovao u Zagrebu, kao pripadnik Poglavnika tjelesnog sdruga (PTS). Tijekom rata posjećivao je svog brata Jakova, koji je 1943. odselio s obitelji iz Rovanjske u Slavoniju, u Ličko Selo kraj Našica. Jugoslavenski partizani su 1944. ubili Jakova na pragu kuće. Martin nije bio oženjen. Bio je visok, crn, kuštrave kose, kažu da je bio najljepši momak u Jasenicama. Prema nekim obavijestima, viđen je 1945. na Bleiburgu. Od tada mu se gubi svaki trag. Svaka informacija o njemu bila bi nam dragocjena. Molim obavijest na adresu: ljljana.matek@ri.t-com.hr

Ljljana MATEK

U SPOMEN

MARTIN UDOVIČIĆ, prof.

umro 16. kolovoza 2009. u Zagrebu,
u 86. godini života

Laka mu bila hrvatska zemlja!

U SPOMEN

ZDRAVKO PEJČINOVIĆ

rođ. 26. lipnja 1936. u Varešu, umro u srpnju 2009.
Rješenjem sudca za prekršaje Narodnog odbora sreza
Sarajevo od 17. kolovoza 1959. osuđen na 30 dana
zatvora i na zaštitnu mjeru upućivanja na boravak u
određenom mjestu u trajanju od dvije godine. Izdržavao
od 31. svibnja 1959. do 17. kolovoza 1961. u istražnom
zatvoru u Sarajevu i u logoru na otoku Sveti Grgur.

Laka mu bila hrvatska zemlja!

HDPZ – podružnica Zadar

U SPOMEN

BRANKO VEDRIĆ

rođ. 30. lipnja 1949. u Lovincu, umro u srpnju 2009.
Presudom Okružnog судa Zadar od 18. travnja 1973.
osuđen na 6 mjeseci zatvora, radi djela iz čl. 119. i 174.
KZ SFRJ. Otpušten iz zatvora u Turopolju nakon
izdržanih šest mjeseci i sedam dana.

Laka mu bila hrvatska zemlja!

HDPZ – podružnica Zadar

U SPOMEN

NIKOLA KRSTELJ

(1932. – 2009.)

Član Upravnog odbora Podružnice

Laka mu bila hrvatska zemlja!

HDPZ – podružnica Sisak

U SPOMEN

KARLO LIPAK

1929. – 2009.

Laka mu bila hrvatska zemlja!

HDPZ – podružnica Sisak

U SPOMEN

SLAVKO ANDRES, prof.

kazališni redatelj

umro 4. kolovoza 2009. u Zagrebu,
u 87. godini života

Laka mu bila hrvatska zemlja!

U SPOMEN

VINKO POSEDEL

1925. – 2009.

Laka mu bila hrvatska zemlja!

HDPZ – podružnica Zagreb

U SPOMEN

STIPAN MUŠTERIĆ

8. rujna 1924. – 23. srpnja 2009.

Laka mu bila hrvatska zemlja!

HDPZ – podružnica Zagreb

IN THIS ISSUE

In few months, pursuant to the Constitution, there will be elections for the President of the Republic. A number of candidates will run for the elections, among those with the best chances to win is **Prof. Dr. Andrija Hebrang**. Mr. Hebrang is a presidential candidate for the Croatian Democratic Union, the party in power. He has a background of a top medicine expert, former minister of health and former minister of defence, also an associate member of Croatian Association of Political Prisoners. The first of the interviews published with presidential candidates is the one with Dr. Hebrang. Dr. Hebrang believes that there are still big divisions in Croatia from the spiritual aspect, mainly due to the fact that former Yugoslav communists still hold most of the leading positions in the society. They still insist on the so-called anti-fascism, which is, however, understood as an alibi for communism. Unlike them, Hebrang believes that democratic orientation requires distancing from both fascism/national socialism and communism equally.

* * *

Several short texts analyse the alleged new international project recently pub-

lished in London's *The Economist*: the project of the so-called Yugosphere. Our associates explain why any idea of the restoration of Yugoslav area („West Balkans“) is absolutely unacceptable for Croats, and reach the same conclusion: it is almost unbelievable but true that the West has not learnt anything from the enforced creation of the two Yugoslav states (1918 and 1943), and that all those stories about democracy and the right to national self-determination really are just stories.

* * *

In obituaries for two priests, **Dr. Andelko Mijatović** describes horrible conditions in Yugoslav communist penitentiaries. Catholic priests were exposed to particularly harsh regime; many of them – much more than in any other European country – were murdered and imprisoned during the communist time. The destinies of **f. Herman**, who was imprisoned for more than 20 years, and **f. Bogović**, who was not only imprisoned but also abducted by Greater-Serbian rebels and ruthlessly tortured, are a good illustration of the real nature of the “Yugoslav communist anti-fascism”.

* * *

A church in memory of Croat martyrs is being built in Udbina, a small town in the heart of Croatia. Stone elements from all sites of execution and torture of Croats will be built into it. **Ivan Vukić** describes in this issue how stones were brought from the infamous island prisons; from the Goli and Sv. Grgur islands. Thousands of Croat political prisoners and political prisoners of other nationalities were imprisoned on those barren and desolate islands in the northern part of the Adriatic.

* * *

Marinko Slipac announces the revealing of a monument in the village of Rije near Novi Travnik (today Bosnia and Herzegovina). In autumn 1994, after the occupation of Travnik, Yugoslav communist partisans killed, with no trial, the defenders of the town they had caught, and afterwards many Croat civilians. It took half a century before people started talking about that horrible crime, and almost two more decades for the execution site to be deservedly marked. •

Drinovci near Grude (Hercegovina)

IN DIESEM HEFT

In einigen Monaten finden in Kroatien, nach der Verfassung, die Wahlen für den Präsidenten der Republik statt. Anzahl der Bewerber ist groß und derjenige, der die besten Aussichten hat ist der **Prof. Dr. Andrija Hebrang**. Herr Hebrang ist Präsidentschaftskandidat der regierenden Kroatischen Demokratischen Union. Hinter sich hat er eine Karriere von angesehenen Mediziner, mehrmaligen Gesundheitsminister und Minister der Verteidigung und es ist ein assoziiertes Mitglied des Kroatischen Vereins ehemaliger politischer Häftlinge. Das erste in einer Reihe von Interviews, die wir mit einigen Präsidentschaftskandidaten veröffentlichten, ist gerade das Interview mit Dr. Hebrang. Darin äußerte er seine Überzeugung, dass Kroatien im geistigen Sinne nach wie vor zutiefst gespaltenes Land ist. Die Hauptursache für den Zusatz sieht er in der Tatsache, dass die ehemaligen jugoslawischen Kommunisten immer noch führend in den meisten Stellen in der Gesellschaft sind. Sie beharren noch immer auf dem so genannten Anti-Faschismus, der sie aber, als Alibi für den Kommunismus wahrnehmen. Im Gegensatz dazu glaubt Hebrang, dass die demokratische Orientierung beinhaltet die gleiche Ablehnung vom Faschismus / Nationalsozialismus und des Kommunismus.

* * *

Mehrere kürzere Texte beschäftigen sich kritisch mit dem angeblichen neuen internationalen Projekt, das vor kurzem der Londoner "The Economist" als Projekt der so genannte Jugosphäre angekündigt hat. Unsere Mitarbeiter erklären, warum eine Vorstellung von der Rekonstruktion des jugoslawischen ("westbalkanischen") Raumes für die Kroaten absolut inakzeptabel ist und beschließen einstimmig: Es ist fast unglaublich, aber es ist wahr, dass der Westen von der gewaltigen Schaffung von zwei jugoslawischen Staaten (1918. und 1943.) nichts gelernt hat und dass alle Erzählungen über Demokratie und dem Recht auf nationale Selbstbestimmung nur leere Geschichten sind.

* * *

In den Nekrologen zu zweien Priester evoziert **Dr. sc. Andelko Mijatović** erschreckende schwierigen Situation in der jugoslawischen kommunistischen Ge-

fängnissen. Besonders schwierigen Regimen waren die katholischen Priester ausgesetzt, die in großer Zahl - relativ höher als in jedem anderen europäischen Land - getötet und während der kommunistischen Zeit inhaftiert wurden. Das Schicksal von Pater **Hermann**, der mehr als 20 Jahre lang saß und Pater **Bogović**, der zusätzlich zu einer Freiheitsstrafe, Entführung der großserbischen Rebellen und bestialische Folter erlebte, sind hervorragende Beispiele für die wahre Natur "des jugoslawischen kommunistischen Antifaschismus."

* * *

Im Herzen Kroatiens, in der Stadt Udbina, baut man eine Gedächtniskirche der kroatischen Märtyrer. In der sollen die Steine aus allen Hinrichtungsorten und Folterstätten in denen Kroaten getötet wurden eingebaut werden. **Ivan Vukić** beschreibt in diesem Heft die Beischaffung von Steinen aus der berüchtigten Ge-

fängnis-Inseln, der Goli otok (Kahle Insel) und Insel sv. Grgur (St. Gregor). Auf diesen beiden öden und kargen Inseln in der nördlichen Adria waren Tausende von kroatischen politischen Häftlingen, sowie politischen Gefangenen anderer Nationalität, eingekerkert.

* * *

Marinko Slipac kündigt Enthüllung eines Gedenkmals in Ort Rija bei Novi Travnik (heute Bosnien und Herzegowina). Dort ermordeten die jugoslawischen kommunistischen Partisanen im Herbst 1944, nach der Eroberung der Stadt Travnik, ohne jeglichen Prozess alle Verteidiger der Stadt und dann noch eine große Anzahl von kroatischen Zivilisten. Es dauerte ein halbes Jahrhundert, dass man über diesen schrecklichen Verbrechen sprechen, und auch fast zwei Jahrzehnte, dass diese Hinrichtungsstätte ehrenvoll gekennzeichnet wird. •

Festung Nehaj (Senj)

NARODNA OMLADINA HRVATSKE

OPĆINSKI KOMITET

I M O T S K I

Broj: 20/58

Imotski, 24.VII. 58. god.

DJAČKOM DOMU POLJOPRIVREDNOG TEHNIKUMA

K A Š T E L L U K Š I Ć

U vezi Vašeg dopisa br. 13/58 gdje 5.VII. 58. god. gdje tražite podatke za druga R. [REDACTED] M. [REDACTED] M. [REDACTED] iz Vinjana Donjih daje mo Vam sledeće podatke.

Pošto imenovani drug se nalazi u osutnosti već dviće godine, o njegovom radu ne možemo da govorimo mnogo, jedino za ono vrijeme za koje se nalazi na ferijama i o njegovoj užoj rodbini.

U selu se osjeća kao dobar i aktivan omladinac, svoje znajje iz poljoprivrede vrlo dobro prenosi na ljude u selu i bližoj okolini, iako još je nesvršeni tehničar, odlično poslužuje za upredjenje poljoprivrede na selu. Upoznaje ljude o primjeni umjetnih gnojiva, i mehanizovanoj [REDACTED] poljo., kao i primjeni svih agrotehničkih mjera. Imenovani drug za ovo vrijeme pomaže rad omladini, a i prije je aktivno radio u omladinskoj organizaciji. Politički je pravilno opredjeljen, te smatramo da je gore navedeni drug jeden od onih koji će vrlo dobro posližiti socijalističkoj zajednici, kao što je naša. Pored onog navedenog u dopisu mišljenja smo jer ga lično poznajem da nije takav niti se ha njemu može to da primjeti prilikom diskusije, sa nim o našoj zajednici kao cjelini.

Sada za ovo vrijeme saznali smo od predsjednika aktiva NOH-e iz njegovog sela da izvršava sve postavljene zadatke na vrijeme i vrlo uspješno i da se je odmah uključio u rad sa omladinom.

Od uže rodbine nije imao nikoga na strani neprijatelja, dok je za vrijeme NOB-e imao oca i strica u NOV-i a i ostali ukućani pomagali su NOB-u.

IMA dva brata člana SKJ-e. Religiozan nije niti posjećuje crkvene običaje. Pomaže u selu drugove slabije od sebe, a narocito se ističe u diskusiji o podjoprivrednim problemima.

Mišljenja smo kao komitet da ga se može bez rezerve primiti u SKJ-e, i da bi druga trebalo više koristiti za naše društvene i političke organizacije jer vlada dobro problemima naše zemlje a navedeno je iz če ga najviše.

Mislimo da bi mu to i trebalo omogućiti, i da bi ga trebalo forisirati u rad organizacija, jer dotični ima volju i interesovanja i smisla za rad u svim organizacijama našeg društvenog i političkog života.

Drugarski Vas pozdravljamo poazdravom

Smrt fašizmu

- Sloboda narodu !

Za komitet:

PREGLED TIRAŽA LISTA "KOMUNIST"
NA PODRUČJU DALMACIJE

Red. br.	M e s t o	Tiraž na dan 9.II.72	Stanje na dan 30.IV.72	Broj čl. SKJ	Primedba
1.	Benkovac	46	44	946	
2.	Biograd	50	20	476	
3.	Brač	39	26	535	
4.	Vis	17	15	340	
5.	Vrgorac	13	17	606	
6.	Drniš	11	24	837	
7.	Dubrovnik	199	288	3.076	
8.	Zadar	275	1.542	4.492	
9.	Imotski	14	36	809	
10.	Knin	95	120	2.685	
11.	Makarska	103	109	1.272	
12.	Metković	48	84	542	
13.	Obrovac	11	15	531	
14.	Omiš	52	52	813	
15.	Ploče	9	18	862	
16.	Sinj	50	48	1.995	
17.	Split	3.216	5.374	14.158	
18.	Trogir	61	75	1.199	
19.	Hvar	41	63	535	
20.	Šibenik	77	178	4.510	
21.	KORČULA	17	52		
22.	LASTOVO	11	8	41.219	
	U K U P N O:	4.448	8.208		